

**Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän kohtaaminen
Asperger-aikuisen näkökulmasta**

Kaisa Kangas 0307965

Pro gradu

Kevät 2014

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän kohtaaminen Asperger-aikuisen näkökulmasta

Tekijä: Kaisa Kangas

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ x Sivulaudaturtyö __ Lisensiaatintyö __

Sivumäärä: 86 + liitteet

Vuosi: 2014

Tiivistelmä:

Pro gradu -tutkielman tavoitteena oli selvittää, minkälaisia kokemuksia Asperger-aikuisilla on sosiaalityön asiakkuudesta ja kohtaamisista sosiaalityöntekijän kanssa, sekä miten holistinen ihmiskäsitys toteutuu sosiaalityön kohtaamisissa, kun asiakkaana on Asperger-aikuinen. Tutkielman teoreettinen viitekehys perustui holistiseen ihmiskäsitykseen sekä sosiaalityön hyvän kohtaamisen eri elementteihin, ja tutkielman näkökulma oli Asperger-aikuisen. Tutkielma rajattiin koskemaan aikuisia Asperger-henkilöitä, koska heitä koskevaa suomalaista, sosiaalitieteellistä tutkimusta on hyvin vähän.

Tutkielma alkaa teoriaosuudella, jossa perehdyttiin Aspergerin oireyhtymään, kohtaamiseen sosiaalityössä sekä holistiseen ihmiskäsitykseen. Aineisto kerättiin verkkokyselylomakkeella, joka sisälsi sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia elementtejä. Vastaajien määrän vuoksi (n=22) kvantitatiivinen analyysi tarjosi vain taustatietoja, ja varsinaiset tutkimustulokset saavutettiin analysoimalla avokysymysten vastauksia teoriaohjaavan ja teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Tutkielman empiirisessä osassa vastattiin asetuihin tutkimuskysymyksiin.

Asperger-aikuisten kokemuksia sosiaalityön kohtaamisista tarkasteltiin erilaisten hyvän kohtaamisen elementtien kautta, ja niissä oli runsasta vaihtelua. Merkittävä tekijä huonon kohtaamisen kokemusten kannalta vaikutti olevan sosiaalityöntekijöiden vähäinen Asperger-tieto ja puutteet Aspergerin oireyhtymän aiheuttamien erityispiirteiden ymmärtämisessä. Tiedonpuute aiheutti usein monenlaisia ongelmia Asperger-henkilön ja sosiaalityöntekijän kohtaamisen ja vuorovaikutuksen kannalta. Holistisen ihmiskäsityksen toteutumisessa oli myös suurta vaihtelua, ja varsinkin ihmisen eri olemispuolten väliset resonoinnit vaikuttivat usein jäävän huomiotta. Myös holistisen ihmiskäsityksen toteutumisen puutteet kertoivat sosiaalityöntekijöiden tiedonpuutteesta. Suurella osalla vastaajista oli kuitenkin myös hyviä kokemuksia sosiaalityön kohtaamisista. Tutkielman keskeisin viesti on, että Asperger-tietoutta on tärkeää lisätä niin sosiaalityöntekijöiden keskuudessa kuin yhteiskunnallisella tasolla.

Avainsanat: Aspergerin oireyhtymä; autismi; sosiaalityö; kohtaaminen; holistinen ihmiskäsitys

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi x

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi x
(vain Lappia koskevat)

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Autismi ja Aspergerin oireyhtymä.....	4
2.1 Autismin kirjo.....	4
2.2 Aspergerin oireyhtymä.....	6
3 Asperger-aikuisen kohtaaminen sosiaalityössä.....	10
3.1 Aikuinen sosiaalityön asiakkaana.....	10
3.2 Kohtaaminen sosiaalityössä.....	12
3.3 Asperger-aikuisen kohtaaminen.....	18
4 Holistinen ihmiskäsitys kohtaamisen viitekehyksenä.....	22
4.1 Holistinen ihmiskäsitys.....	22
4.2 Holistinen ihmiskäsitys sosiaalityössä – asiakkaana Asperger-aikuinen.....	25
5 Tutkimusasetelma ja tutkielman toteutus.....	29
5.1 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	29
5.2 Aineiston kerääminen verkkokyselylomakkeella.....	30
5.3 Tutkielman eettisyys.....	40
5.4 Aineiston analyysi ja vastaajaryhmä.....	49
6 Asperger-aikuisten kokemuksia sosiaalityön kohtaamisista.....	54
6.1 Asiakas ainutlaatuisena, arvokkaana yksilönä.....	54
6.2 Kohtaamisen aitous ja henkilökohtaisuus.....	63
6.3 Itsemääräämisoikeuden toteutuminen.....	65
6.4 Sosiaalityöntekijän toimintatavat.....	66
7 Holistisen ihmiskäsityksen toteutuminen sosiaalityön kohtaamisissa.....	69
7.1 Tajunnallisuus.....	69
7.2 Kehollisuus.....	73
7.3 Situationaalisuus.....	75
8 Pohdinta.....	78
Lähteet.....	83
Liitteet.....	87
Liite 1 Kyselyn saatekirje.....	87
Liite 2 Kyselylomake.....	88

1 Johdanto

Suomen vammaispoliittisen ohjelman (Vahva pohja osallisuudelle... 2010, 3) mukaan kaikilla ihmisillä on oltava tasavertaiset mahdollisuudet elää ja toimia yhteiskunnassa kokematta syrjintää. Tämä ajatus ei valitettavasti vielä toteudu niiden henkilöiden elämässä, joilla on Aspergerin oireyhtymä tai sen piirteitä. Tämä johtuu suurilta osin siitä, että ihmisten yleinen tietoisuus Aspergerista on vielä vähäistä. Nyky-yhteiskunnassa kansalaisilta vaaditaan tiettyjen käyttäytymismallien täyttämistä ja sanattomien sopimusten mukaan toimimista, ja syrjäytyminen on kasvava ongelma. Tässä tilanteessa Asperger-henkilöt ovat erityisen riskialttiita syrjäytymiselle. Jos joku toimii vastoin yhteisiä, sanattomasti sovittuja toimintamalleja, hänen käyttäytymistään ihmetellään tai jopa paheksutaan. Usein Asperger-henkilöt joutuvat olemaan negatiivisen huomion kohteena tilanteissa, joissa he eivät itse huomaa tehneensä mitään väärää tai pahaa. Esimerkiksi liian kovaääninen puhe virastoissa, voimakas reagoiminen aistiärsykkeisiin, ihmisten sanattomien viestien väärinymmärtäminen tai välttelevä suhtautuminen sosiaalisissa tilanteissa voivat johtaa ikäviin tilanteisiin, joissa Asperger-henkilö saattaa olla täysin ymmällään, mikä on mennyt vikaan.

Jokaisen asiakkaan pitäisi olla tasa-arvoisessa asemassa sosiaalityöntekijän edessä. Jos asiakkaalla on Aspergerin oireyhtymä tai sen piirteitä, eikä hän osaa tai halua siitä itse kertoa, tai työntekijä ei sitä hänestä huomaa, voi syntyä todella haitallisia väärinkäsityksiä. Ne voivat vaikuttaa työntekijän mielikuvaan asiakkaasta ja hänen toiveistaan sekä myös suhtautumiseen asiakasta kohtaan. Myös kommunikointi Asperger-henkilön kanssa on huomattavasti vaivattomampaa, jos työntekijällä on tietoa kyseisestä oireyhtymästä ja sen ilmenemismuodoista. Kun sosiaalityön ammattilaisten tietoisuus lisääntyy, voimme taata myös Asperger-henkilöille laadukkaat, tasavertaiset sosiaalipalvelut muihin kansalaisiin nähden. Tietoisuuden ja ymmärryksen lisääntyminen edistää Asperger-henkilön ja sosiaalityöntekijän kohtaamisen luontevuutta ja onnistumista.

Kandidaatin tutkielmani aiheena oli Asperger-aikuinen sosiaalityön asiakkaana. Lähestyin aihetta sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Keräsin yhteen sosiaalityöntekijälle hyödyllistä tietoa Aspergerin oireyhtymästä. Tarkastelin aikuisten Asperger-henkilöiden

asiakkuutta ja sosiaalityötä heidän kanssaan holistisen ihmiskäsityksen tarjoamassa viitekehyksessä, ja selvitin, miten sosiaalityöntekijän tulee kohdata Asperger-aikuinen asiakkaanaan. Pro gradu -tutkielmassa pysyttelen samassa aihepiirissä. Tarkoitukseni on kuitenkin tarkastella aihetta tällä kertaa asiakkaan, Asperger-aikuisen, näkökulmasta. Haluan selvittää, minkälaisia kokemuksia aikuisilla ihmisillä, joilla on Aspergerin oireyhtymä tai Asperger-piirteitä, on sosiaalityöstä ja sen asiakkaana olemisesta erityisesti kohtaamisen kannalta. Haluan myös pitää työssäni mukana kandidaatin tutkielmassa käyttämäni holistisen ihmiskäsityksen, ja selvittää, miten se toteutuu sosiaalityön kohtaamisissa, kun asiakkaana on Asperger-aikuinen.

Aiheen tärkeyttä perustelen sillä, että uskon jokaisen sosiaalityöntekijän toisinaan kohtaavan Asperger-henkilöitä työssään. Aihe on tuore, koska siitä on alettu puhua laajemmin vasta viime vuosikymmeninä. Tietoisuus aiheesta on lisääntynyt ja lisääntyy edelleen kovaa vauhtia. Diagnoosien määrä kasvaa, ja myös monet diagnoositta elävät ihmiset tiedostavat heillä olevan Asperger-piirteitä. Tiedon lisääntymisestä on hyötyä niin Asperger-henkilöille, heidän läheisilleen kuin heidän kanssaan työskentelevillekin. Koen, että tulevana sosiaalityöntekijänä tietoisuus autismin kirjjon asioista on erittäin tärkeää, jotta osaan kohdata erityispiirteiset asiakkaani sopivalla tavalla ja ymmärtää heidän erityisiä ominaisuuksiaan ilman, että väärinymmärrykset tai vääristyneet ennakkoluulot häiritsevät yhteistyötä. Uskon, että voin tutkielmallani saavuttaa lisää tietoa siitä, miten sosiaalityöntekijän ja Asperger-aikuisen kohtaaminen on mahdollisimman onnistunut. Asperger-aikuisiin liittyvä tutkimus on myös sen vuoksi hyvin tärkeää ja perusteltua, että suomalaisia, Asperger-aikuisia koskevia tutkimuksia on vielä hyvin vähän. Suurin osa tutkimuksista joko keskittyy koko autismin kirjioon tai Aspergerin oireyhtymään lapsilla.

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on selvittää, minkälaisia kokemuksia Asperger-aikuisilla on sosiaalityön asiakkuudesta ja kohtaamisesta sosiaalityöntekijän kanssa. Aihetta ei ole aiemmin juurikaan tutkittu Suomessa. Olen löytänyt vain Aila Vallikarin pro gradu -tutkielman vuodelta 2011, jossa tutkitaan Asperger-aikuisten kokemuksia avun hakemista sosiaali- ja mielenterveyspalveluista. Lisäksi Asperger-aikuisiin liittyen on tehty joitakin muita pro gradu -tutkielmia, kuten Anne Karalan (2008) Asperger-aikuisen arki, Sini Sivosen (2007) Diagnoosin merkitys Asperger-aikuiselle ja Satu Takalan (2009)

Minä ja Asperger: Identiteettien esittäminen internetin vertaiskeskusteluissa. Muut löytämäni Aspergeriin liittyvät tutkimukset, kuten väitöskirjat, keskittyvät suurilta osin Aspergeriin lapsilla sekä lääketieteelliseen ja erityispedagogiseen tutkimukseen. Varsinkaan sosiaalityön näkökulmasta aihetta ei ole juuri tutkittu.

Pro gradu -tutkielmani keskeisiä käsitteitä ovat Aspergerin oireyhtymä, kohtaaminen sosiaalityössä sekä holistinen ihmiskäsitys. Tutkielmani näkökulma on sosiaalityön asiakkaan, jolla on Aspergerin oireyhtymä tai Asperger-piirteitä. Pyrin selvittämään, minkälaisia kokemuksia Asperger-aikuisilla on sosiaalityön kohtaamisista. Keskeisiä kohtaamisen tekijöitä ovat asiakkaan ja työntekijän väliset tilanteet ja niiden olosuhteet, vuorovaikutus sekä asiakkaan kokema kohtelu. Teoreettista viitekehystä luo myös holistinen ihmiskäsitys, jonka toteutumista aion tarkastella hankkimani tutkimusaineiston perusteella.

Luvut 2, 3 ja 4 koostuvat tutkimusaiheeni käsitteellisestä ja teoreettisesta taustoituksesta. Luvussa 2 selvennän autismin ja Aspergerin oireyhtymän käsitteitä ja niiden tyypillisiä ominaispiirteitä erityisesti sosiaalityön näkökulmasta. Tuon esille asioita, joita jokaisen sosiaalityöntekijän on tärkeää tietää ja ymmärtää silloin, kun asiakkaana on Asperger-henkilö. Luvussa 3 perehdyn asiakkuuteen, aikuisuuden määrittelyyn ja kohtaamisen käsitteeseen sosiaalityössä. Tuon esille Asperger-henkilön kohtaamisen erityispiirteitä. Luvussa 4 pyrin avaamaan lukijalle holistista ihmiskäsitystä mahdollisimman helppolukuisesti, ja liitän sen myös Asperger-henkilöiden kanssa tehtävään sosiaalityöhön. Luvussa 5 valaisen lukijaa tutkielmani tarkoituksesta, tutkimuskysymyksistä, rajauksista, aineiston keruusta, analysointimenetelmistä ja eettisyydestä. Luvut 6 ja 7 sisältävät tutkimustulosteni esittelyn ja analysoinnin asettamieni tutkimuskysymysten mukaisesti. Luvussa 8 päätän työni viimeisiin johtopäätöksiin ja pohdintoihin sekä tutkimusprosessin arviointiin.

2 Autismi ja Aspergerin oireyhtymä

Tutkielmani kohteena ovat aikuiset henkilöt, joilla on Aspergerin oireyhtymä tai Asperger-piirteitä. Kutsun heitä tutkielmassani luontevammaksi kokemallani ja helpommin kirjoitusasuun taipuvalla tavalla Asperger-aikuisiksi tai Asperger-henkilöiksi. Seuraavaksi perehdyn lyhyesti siihen, mitä autismin kirjo ja Aspergerin oireyhtymä tarkoittavat, ja miten Asperger vaikuttaa aikuisen ihmisen elämään.

2.1 Autismin kirjo

Tutkielmassani on keskeisessä osassa Aspergerin oireyhtymä, joka on yksi autismin muodoista ja kuuluu autismin kirjoon. Aspergerin oireyhtymän ja sen piirteiden ymmärtämiseksi on hyvä aloittaa siitä, mitä autismi on. Nykydiagnostiikan mukaan autismi on laaja-alainen neurobiologinen kehityshäiriö, joka aiheuttaa puutteita tai poikkeavuuksia sosiaalisessa, kielellisessä sekä ei-kielellisessä vuorovaikutuksessa, rajoittunutta, toistavaa käyttäytymistä sekä poikkeavia reaktioita aistiärsykkeisiin. Nämä piirteet esiintyvät vaihtelevan asteisina ja erilaisin kokonaisuuksin autistisilla henkilöillä. Toisinaan autismiin liittyy myös erilaisia liitännäisoireita, kuten epilepsia, kehitysvamma, näkö- tai kuulovamma. (Ikonen & Suomi 1998, 53–54; Juusola 2012, 52.)

Aikoinaan termillä autismi viitattiin muun muassa eristäytyvään käyttäytymiseen ja skitsofreniaan, ja myöhemmin sitä on käytetty kuvaamaan tiettyä ongelma- ja asiakasryhmää. Autismi näyttäytyy myös historian kirjoituksissa. Esimerkiksi kunnioitetut, poikkeavasti käyttäytyneet henkilöt, joita kutsuttiin siunatuiksi hulluiksi, ovat kuvausten perustella olleet todennäköisesti autistisia. 1940-1960-luvuilla autismin katsottiin aiheutuvan äiti-lapsi-suhteen häiriöistä. Tämä nykyään virheelliseksi todettu äitejä syyllistänyt oletus on pitänyt pintansa vielä viime vuosikymmeniin asti joidenkin ihmisten keskuudessa. (Timonen & Tuomisto 1998, 11–13, 20.) Nykyaikaisen autismitutkimuksen perustan on luonut Leo Kanner¹, joka havaitsi usealla lapsella samantyyppisiä käyttäytymisen piirteitä. Kanner huomasi, että hänen tutkimansa lapset

---

¹ Kanner, Leo 1943: Autistic disturbances of affective contact. *Nervous Child* 2, 217-250.

eivät olleet kehitysvammaisia, vaan erityiset käyttäytymismallit johtuivat jostain muusta. Hänen vuonna 1943 esittämänsä viisi tärkeintä autismin kriteeriä olivat kyvyttömyys ottaa kontaktia ihmisiin, tarve säilyttää ympäristö samanlaisena, kiinnostus esineisiin ja hyvä motorinen koordinaatio, kielelliset vaikeudet sekä hyvä älyllinen potentiaali. (Timonen & Tuomisto 1998, 21–22.) Nämä kriteerit ovat edelleen varsin hyvin paikkansa pitäviä, tunnustettuja autismin piirteitä.

Kalle Partanen (2010) kuvailee teoksessaan neljää erilaista autistisilla henkilöillä esiintyvää neurokognitiivista erityispiirrettä, jotka kuvaavat autismin keskeistä olemusta hyvin. On kuitenkin tärkeää huomioida, että nämä piirteet voivat esiintyä eri vahvuisina ja erilaisin kokoonpanoin eri henkilöillä, ja autismin kuva on jokaisella yksilöllinen. Neurokognitiivisella tarkoitetaan neurologisista häiriöistä seuraavia kognitiivisia seurauksia. Kyseiset piirteet ovat sentraalisen koherenssin heikkous, aistitoimintojen poikkeavuudet, sosiaalisten tietojen ja taitojen puutteet sekä toiminnanohjauksen vaikeudet.

Sentraalisella koherenssilla tarkoitetaan ihmisen kykyä hahmottaa kokonaisuuksia. Autistiselle henkilölle se on usein hyvin haastavaa, mutta sen sijaan kyky keskittyä yksityiskohtiin voi olla jopa erinomainen. Yli 90 prosentilla autisminkirjon aikuisista on jonkinlaista aistien yli- tai aliherkkyyttä. Erilaiset aistipoikkeavuudet voivat aiheuttaa tavallisesta poikkeavaa käyttäytymistä, ja muiden ihmisten voi olla vaikea ymmärtää tätä käytöstä ilman tietoa autismista. (Mt., 28–36.) Esimerkiksi ihminen, jolla on yliherkistynyt kuuloaisti, saattaa hermostua sellaisista ympäröivistä äänistä, jotka muista ovat aivan normaaleja, tai joita muut eivät edes kuule. Hajuaistiltaan yliherkkä ihminen taas saattaa esimerkiksi haistaa ja kokea hyvin vastenmieliseksi keskustelukumppaninsa ominaishajun, jota kukaan muu ei huomaa. Alentunut tuntoaisti taas aiheuttaa usein voimakkaiden tuntokokemusten hankkimista joskus hurjaltakin vaikuttavilla tavoilla. Autistiset ihmiset saattavat esimerkiksi läpsiä tai nipistellä itseään voimakkaasti tai hakeutua painavien esineiden alle makaamaan, jotta saisivat tuntoaistikokemuksia.

Sosiaalisten tietojen ja taitojen puutteet vaikeuttavat autististen henkilöiden jokapäiväistä elämää, ja varsinkin lievästi autistisia, esimerkiksi Asperger-henkilöitä, pidetään usein välinpitämättöminä ja töykeinä, joskus jopa ilkeinä. Tällöin on useimmiten kyse väärinymmärryksistä ja tietämättömyydestä. Sosiaalisen kanssakäymisen taidot eivät

tule autismin kirjon henkilöiltä samalla tavalla luonnostaan kuin valtaväestöllä, vaan heidän täytyy erikseen opetella ne. Senkin jälkeen taitojen soveltamisessa voi olla ongelmia esimerkiksi tilanteissa, joissa olisi hyvä tarkkailla vallitsevaa ilmapiiriä ennen kuin päättää, miten alkaa tilanteessa toimia ja kommunikoida. (Partanen 2010, 30–33.) Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi toisten ihmisten riidan keskelle joutuminen tai läheisensä menettäneen tuttavien kohtaaminen.

Toiminnanohjauksella tarkoitetaan kognitiivisia toimintoja, joilla ohjataan omaa käyttäytymistä, jotta päästäisiin asetettuun tavoitteeseen. Autistisen henkilön toiminnanohjauksen vaikeudet johtuvat hänen muista erityispiirteistään. Hänen voi olla vaikea hahmottaa kokonaisuuksia ja oleellisia, tavoiteltavia asioita. Myös vaikeudet sosiaalisessa kanssakäymisessä sekä aistiyliherkkyydet vaikeuttavat tavoitteellista toimintaa. Autismin kirjon henkilöt voivat kehittää itseään ja omaa toiminnanohjaustaan erilaisin käyttäytymistä ohjaavin ja tukevin keinoin. Tällöin myös ulkopuolinen apu on usein erittäin hyödyllistä. (Mt., 36–38.)

2.2 Aspergerin oireyhtymä

Aspergerin oireyhtymä on osa autismin kirjoa, ja sitä pidetään lievänä autismin muotona. Hans Asperger² (1944) havaitsi 1940-luvulla tutkimissaan lapsissa yhdenmukaisen kykyjen ja käyttäytymisen mallin, joka esiintyi useammin pojilla kuin tytöillä. Malliin kuuluivat sellaiset piirteet, joita nykyään pidetään Aspergerin oireyhtymän tyypillisimpinä ominaisuuksina. (Attwood 1998, 11, 14.) Lasten sosiaalinen kypsyyden ja sosiaalisen päättelykyvyn kehitys olivat viivästyneet, heidän oli vaikea saada ystäviä ja he olivat usein kiusattuja. Heillä oli häiriöitä sekä kielellisessä että ei-kielellisessä kommunikaatiossa ja poikkeavuuksia äänenävyssä, äänenkorkeudessa ja puheen rytmisessä. Kielen, kieliopin ja sanaston käyttö oli usein kehittynyttä ja tarkkaa. Tutkittavilla lapsilla ilmeni myös häiriöitä tunteiden ilmaisemisessa ja hallinnassa sekä empatiakyvyssä, ja usein heillä oli jokin heidän ajatteluaan ja ajankäyttöään hallitseva erityinen mielenkiinnon kohde. Myös koordinaation ja aistiherkkyden poikkeamat olivat tyypillisiä. (Attwood

---

² Asperger, Hans 1944: Die „Autistischen Psychopathen“ im Kindesalter. Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten. 117, 76–136.

2012, 11.)

Kyllikki Kerolan ym. (2000, 156) mukaan Asperger ei ole sairaus, vaan eräänlainen persoonallisuusrakenne, ja se johtuu aivojen tiettyjen rakenteiden ja järjestelmien poikkeavasta toiminnasta (Attwood 2012, 319). Tästä huolimatta kyseinen tila aiheuttaa usein ongelmia itse Asperger-henkilölle sekä hänen lähipiirilleen. Arjessa selviämiseen tarvitaan usein tukea ja kuntoutusta. Oireyhtymässä on kyse laaja-alaisesta häiriöstä, jossa on kuitenkin varsin yleistä, että joillakin alueilla älyllistä kapasiteettia on hyvin runsaasti, jopa keskivertoa enemmän. Asperger-henkilöille on tyypillistä selviytyminen ja menestyminen joillakin elämänalueilla täysin itsenäisesti ja voimakaskin tuen tarve joillakin toisilla alueilla. Tony Attwoodin (2012, 10, 17, 73) mukaan oireyhtymän piirteet tulevat parhaiten esille stressin ja muutoksen yhteydessä. Hän on myös osuvasti kiteyttänyt Aspergerin tarkoittavan yksinkertaisesti ilmaistuna sitä, että ihminen kokee ja ajattelee eri tavalla kuin muut. Asperger-henkilö on ikään kuin joku, joka tulee toisesta kulttuurista ja joutuu tutustumaan meidän kulttuuriimme, opettelemaan sen tavat ja sopeutumaan siihen.

Henkilöillä, joilla on Aspergerin oireyhtymä, on yleensä vaihtelevan tasoisia vaikeuksia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Muita yleisiä piirteitä ovat muun muassa voimakas kiinnostus ja paneutuminen omiin mielenkiinnonkohteisiin, sosiaalisen ja emotionaalisen vastavuoroisuuden puute, kielellinen kaavamaisuus, kielellisen ja ei-kielellisen kommunikaation vaikeudet, aistiyliherkkyys, vaikeudet sopeutua muutoksiin, erilaiset rituaaliset toiminnot ja toimintoihin juuttuminen, ilmeiden ja eleiden poikkeavuus sekä vaikeus tulkita muiden ihmisten ilmeitä ja eleitä, katsekontaktin välttely, motorinen kömpelyys ja vaikeudet asettua toisten ihmisten asemaan. (Kielinen 1998, 229–231; Kerola ym. 2000, 156–158; Durig 2004, 85–86; Attwood 2012, 37–38.) Ongelmat käytännönläheisen kielen käyttämisessä ovat tyypillisiä, ja ne ilmenevät esimerkiksi vaikeutena ilmaista haluamaansa asiaa oikealla tavalla, oikeaan aikaan ja oikeassa paikassa, vaikeutena käyttää ja ymmärtää erilaisia puheen sosiaalisia vivahteita ja äänenpainoja, kyvyttömyytenä ymmärtää sanattomia viestejä sekä taipumuksena ymmärtää asiat kirjaimellisesti. (Durig 2004, 88; Barnhill 2007, 116.)

Aspergerin oireyhtymä diagnosoidaan usein vasta aikuisena, ja monet Asperger-aikuiset

elävät ilman diagnoosia. Useissa tapauksissa diagnosointi tapahtuu oman lapsen diagnosoinnin yhteydessä. Asperger on periytyvä ominaisuus. Tämä tarkoittaa sitä, että monet ovat eläneet jopa vuosikymmeniä Aspergerin kanssa tietämättä, että omat, valtaväestöstä poikkeavat piirteet johtuvatkin neurologisesta poikkeavuudesta. Diagnoosi voi auttaa Asperger-henkilöä ymmärtämään itseään ja kehittämään omaa toiminnanohjaustaan, eli taitoa ohjata itseään ja omaa toimintaansa erityisesti ongelmallisiksi kokemissaan tilanteissa. Se myös antaa Asperger-henkilölle oikeuden tukitoimiin koulussa ja työpaikalla. Ympäristölle se antaa tietoa siitä, mistä poikkeava käyttäytyminen johtuu, ja mihin asioihin omassa toiminnassa kannattaa kiinnittää huomiota, kun on tekemisissä Asperger-piirteisen henkilön kanssa. Esimerkiksi työnantajan on helpompi ymmärtää työntekijän erityisiä tarpeita ja kykyjä, kun hän tuntee diagnoosin. Toisaalta diagnoosista voi olla myös haittaa, jos Asperger-henkilö joutuu syrjityksi sen takia esimerkiksi vapaaajan harrastuksissa tai työpaikalla. Se voi myös rajoittaa muiden ihmisten odotuksia henkilöä kohtaan, ja saada ihmiset olettamaan, ettei henkilö pysty menestymään Aspergerin takia. (Kerola ym. 2000, 162; Barnhill 2007, 116; Attwood 2012, 27, 29.)

Aikuisen elämässä sosiaaliset suhteet ovat avainasemassa lähes kaikilla elämän aloilla ja saavutuksissa. Vaikka Aspergerin oireyhtymää pidetään hyvätasoisena autismin muotona, myös se voi aiheuttaa monenlaisia haasteita ja ongelmia elämässä selviytymiseen. Puutteet sosiaalisissa taidoissa voivat vaikuttaa menestymiseen työhaastattelussa ja pärjäämiseen työpaikan sosiaalisissa tilanteissa, ja työpaikan saaminen ja pitäminen voi olla hyvin haasteellista. Jotkut Asperger-henkilöt saattavat menestyä aikuiselämässään myös huomattavasti keskitasoa paremmin vahvan älyllisen kapasiteettinsa vuoksi, mutta useimmiten se vaatii erityistä ponnistelua. Muut ihmiset ja heidän odotuksensa ovat yleensä suurin ongelmien aiheuttaja Asperger-henkilöille, ja siksi ymmärtäväisten ja asioiden tietävien ihmisten tuella on yleensä hyvin merkittävä vaikutus. (Barnhill 2007, 118; Tinsley & Hendrickx 2008, 20; Attwood 2012, 19, 289.)

Myös monet itsenäiseen aikuiselämään kuuluvina pidettävät arkiset toiminnot voivat olla Asperger-henkilöille haasteellisia. Esimerkiksi oman kodin siisteydestä huolehtiminen, henkilökohtainen hygienia tai oman talouden hoito voivat tuntua joko täysin tarpeettomilta, tai niiden suorittaminen voi tuntua liian haasteelliselta organisoida ilman apua. Suuri osa Asperger-aikuisista haluaisi muodostaa ystävyys- ja parisuhteita,

mutta niitä koskevien kirjoittamattomien sääntöjen ymmärtäminen on vaikeaa. Ihmissuhteissa koetut epäonnistumiset johtavat usein masennukseen ja ahdistukseen. (Kerola ym. 2000, 163; Tinsley & Hendrickx 2008, 45–46.)

Voidaan ajatella, että Asperger-aikuiset elävät ainakin jollakin tasolla marginaalissa yhteiskunnan näkökulmasta. On kuitenkin tärkeää huomioida, että marginaalisuus ei ole aina negatiivinen asia. Ensinnäkään se ei ole huonommuutta tai vajavaisuutta, vaan erilaisuutta vallitsevaan ja niin sanottuun normaaliin nähden. Sitä voidaan pitää esimerkiksi innovatiivisuutta ruokkivana potentiaalina, luovana tilana ja mitäänsanomattoman normaalin vaihtoehtona. Marginaalisuus ei myöskään välttämättä määritä koko ihmistä kaikilla elämän osa-alueilla, vaan marginaalissa voi olla jonkin tietyn tekijän, esimerkiksi etnisen taustan tai vamman takia. (Forsberg 2002, 109; Juhila 2006, 104.) Yksi Asperger-henkilö voi olla syvälläkin marginaalissa oireyhtymän takia, toinen taas saattaa kokea elämän Aspergerin kanssa aivan tavalliseksi, mutta marginalisoituneensa esimerkiksi päihdeongelman takia.

Mervi Juusolan (2012, 188) mukaan Asperger-henkilöiden suhtautuminen Aspergeriin osana identiteettiään on hyvin vaihtelevaa. Ääriesimerkkeinä se on joillekin salaisuus, jota pitää tarkoin varjella, ja joillekin taas ensimmäinen asia, mitä esittäytyessä kerrotaan, ja millä kaikki elämän vastoinkäymiset selitetään. Asperger kannattaa kuitenkin nähdä diagnoosin lisäksi, tai ehkä jopa sen sijaan, voimavarana. Esimerkiksi sosiaalityön näkökulmasta Aspergeriin yleisesti liittyvät voimakkaat kiinnostuksen kohteet ja niihin intensiivisesti paneutuminen voivat olla hyviä apuvälineitä, kun etsitään keinoja parantaa asiakkaana olevan Asperger-aikuisen elämäntilannetta. Sellaisissa tilanteissa, joissa asiakkaan voimavarat omien ongelmien ratkaisuun tuntuvat olevan vähissä, voi voimavaroja Juusolan (mt., 123) mukaan ammentaa niistä ympäristöistä, joissa kyseisellä henkilöllä menee hyvin. Tämä tarkoittaa, että sosiaalityöntekijä voi mielikuvitustaan käyttäen hyödyntää työskentelyssään asiakkaan vahvuuksia ja esimerkiksi juuri erityisiä mielenkiinnonkohteita.

3 Asperger-aikuisen kohtaaminen sosiaalityössä

Tässä luvussa tutustutaan aluksi asiakkuuteen sosiaalityössä ja aikuisuuden venyvään käsitteeseen, jota on mielenkiintoista pohtia erityisesti suhteessa Asperger-aikuisiin. Seuraavaksi avataan sosiaalityön kohtaamisen käsitettä, ja lopuksi syvennytään Asperger-aikuisen kohtaamiseen sosiaalityössä.

3.1 Aikuinen sosiaalityön asiakkaana

Tutkin Asperger-aikuisia sosiaalityön asiakkaina, ja siksi on hyvä selvittää lyhyesti, mitä asiakkuus on. Sana asiakas tulee latinankielisestä sanasta *clientum*, joka ilmentää riippuvuutta toisista ihmisistä. Kirjaimellisesti se tarkoittaa henkilöä, joka nojaa toisiin. Tämä alkuperäiskäsite viittaa riippuvaisuuteen ja alamaisuuteen, henkilöön, jonka itsenäisyys on rajallinen, ja joka tarvitsee muiden apua. Sosiaalityön asiakkaaksi tullaan jonkin yksilön, perheen tai ryhmän elämässä ilmenneen ongelman ja sen myötä heränneen avun tarpeen takia. Siksi ongelmakeskeinen ajattelu on tiivis osa sosiaalityötä. On kuitenkin tärkeää muistaa, että asiakas on muutakin kuin hänen ongelmansa. Ongelma on vain yksi osa asiakasta ja hänen elämäänsä. Nykyään onkin alettu puhua asiakkaan tasaveroisesta osallisuudesta, jossa asiakkaan rooli on aktiivinen, ja asiakkaan ja työntekijän välillä on tasapuolinen yhteistyösuhde. Asiakasta kuunnellaan aidosti, ja hänen tunnustetaan olevan oman elämänsä paras asiantuntija. (Pohjola 2010, 20–21, 56–59.)

Sosiaalityön asiakkuuteen liittyy vahvasti ihmisen elämänkulku. Suurimmalla osalla ihmisistä elämänkulku tapahtuu kollektiivisen, yhteiskunnasta ja ajasta riippuvaisen mallin mukaisesti (Marin 2001, 20). Sosiaalityön organisaatioissa asiakkaiden kohtaamista määrittää useimmiten elämänkaarimalli, mikä tarkoittaa, että sosiaalipalvelujen organisaatorakenne mukaillee ikärakennetta. Sosiaalityö on jakautunut lapsi- ja perhetyöhön, aikuissosiaalityöhön sekä vanhussosiaalityöhön. Elämänkaarimallin mukaan aikuisuus on elämänvaiheista vastuullisin, ja yleisesti aikuisuuden tuntomerkinä pidetään täysivaltaista toimijuutta, kykyä itsenäiseen elämään ja vastuunkantoon. Hyvän elämänhallinnan oletetaan kuuluvan aikuisuuteen, ja elämänkaariajattelun mukaisesti myös työn-

teko on keskeinen osa sitä. Jos edellä mainituilla osa-alueilla on puutteita, ihmisen aikuisuutta pidetään kulttuurisesti poikkeavana ja vajavaisena. (Marin 2001, 45; Juhila 2008, 83, 93–94.)

Aikuisuuden käsite voi kuitenkin olla hyvin venyvä ja moninainen, ja tämä voi tulla esille myös työskenneltäessä Asperger-henkilöiden kanssa samoin kuin useissa muissakin tilanteissa sosiaalityössä. Aikuisuus ei siis ole välttämättä niin yksioikoinen asia, kuin äkkiseltään voisi olettaa, ja käsitykset aikuisuudesta voivat vaikuttaa myös sosiaalityöntekijän ja asiakkaan väliseen vuorovaikutukseen ja suhteeseen. Koska tutkimani henkilöt ovat aikuisia, tämä on tärkeää huomioida.

Kun aikuisuutta määritellään biologisesti, huomio kiinnittyy sukukypsyyteen, minkä katsotaan määrittävän sen, milloin ihminen on aikuinen. Tämä ei kuitenkaan ole riittävä aikuisuuden määritelmä, vaan huomioon tulee ottaa myös sosiaalinen aikuisuus, joka saavutetaan vähitellen, ja yleensä paljon biologista aikuisuutta myöhemmin. Kun puhutaan, ettei joku aikuistu ollenkaan, tarkoitetaan puutteita mentaalisisessä ja sosiaalisessa kypsyydessä. (Marin 2001, 20.) Selitykset siitä, mikseivät kulttuurisen aikuisuuden kriteerit joillakin henkilöillä täyty, voivat olla moralisoivia ja syyllistäviä tai toimintaa ymmärtäviä. Nämä käsitykset vaikuttavat sosiaalityön työotteisiin niin, että ensimmäinen selitystapa johtaa kasvattavaan ja kontrolloivaan sosiaalityön orientaatioon, kun taas jälkimmäinen on yhteydessä hoidolliseen ja huolta pitävään työotteeseen. Sosiaalityössä pyritään kasvattamaan kronologisesti aikuisista ihmisistä myös kulttuurisesti aikuisia, mikä kuvaa hyvin sosiaalityön normaalistamistehtävää. (Juhila 2008, 94–95; Jokinen & Juhila 2008, 283.)

Aikuisen ihmisen itsemääräämisoikeutta ja aktiivista toimijuutta pidetään kulttuurisesti itsestään selvinä, vaikka sosiaalityössä asia on usein toisin. Kun iältään aikuinen ihminen rikkoo vastuullisuuden normeja tai käyttäytyy muuten epäaikuismaisesti, hänen itsemääräämisoikeutensa laskee, oli hänen käyttäytymisensä syy mikä tahansa. Nykyään pyritään kuitenkin usein keskittymään ihmisten ja ihmiselämän moninaisuuteen ikään perustuvien stereotyyppien sijaan. Tällä tavoin voidaan välttää asiakkaan leimaaminen kulttuurisesti epäaikuiseksi eli jollakin tavoin epäkelvoksi ja ei-toimivaksi, ja keskittyä sen sijaan asiakkaan toimijuuteen ja itsemääräämisoikeuteen niine ominaisuuksineen ja

taustoineen, mitkä kullakin ovat. Asiakas pyritään kohtaamaan ilman ennalta määriteltyä kategorisointia omanlaisenaan yksilönä ja tarjoamaan itsemääräämisoikeus jokaiselle yksilölle ilman että sitä tarvitsee erikseen ansaita. (Juhila 2008, 95, 98; Jokinen & Juhila 2008, 283.)

3.2 Kohtaaminen sosiaalityössä

Sosiaalityölle on tyypillistä ymmärtää asiakkuus työntekijän ja asiakkaan kohtaamisena, jolloin kyse on kahdenkeskisestä suhteesta ja siinä tapahtuvasta vuorovaikutuksesta. Sosiaalityön työorientaatio voi vaihdella yksilöiden ja perheiden kanssa tehtävästä työstä yhteisö- ja rakenteelliseen sosiaalityöhön. Yhteisö- ja rakenteellisessa sosiaalityössä pyritään vaikuttamaan yksilön hyvinvointiin laajempien järjestelmien, yhteisöjen ja yhteiskunnan kautta (Raunio 2009, 75). Tässä tutkielmassa tarkastelemani sosiaalityö kuuluu yksilökeskeiseen sosiaalityön työorientaatioon, vaikka toivonkin tutkielmallani olevan myös rakenteellisia vaikutuksia. Sosiaalityön kohtaaminen on aina sidoksissa kontekstiin, jossa se tapahtuu, ja siihen vaikuttavat sekä työntekijän että asiakkaan erilaiset taustat ja yhteiskunnalliset olosuhteet. Tämä tarkoittaa, että kyseessä on aina kasvokkaista vuorovaikutusta laajempia vaikutussuhteita yhdistävä kokonaisuus, jossa kohtaavat myös yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja ajallis-paikalliset tekijät. (Pohjola 1993, 57, 83, 85.)

Sosiaalityön asiakkuuden monimuotoisuuden tunnistaminen ja tiedostaminen vaikuttavat merkittävästi asiakkaan ja työntekijän kohtaamiseen ja heidän väliseensä valta-asetelmaan, joka näkyy monin tavoin sosiaalityössä. Hyvän asiakaspalvelun pohjana on asioiden tarkastelu ja niihin suhtautuminen asiakkaan näkökulmasta sekä asiakkaan kunnioittaminen. Hallinnollisista säännöksistä ja työntekijän asiantuntemuksesta huolimatta työn tulisi perustua asiakkaan omiin ajatuksiin ja toiveisiin. (Laitinen & Pohjola 2010, 8–11; Pohjola 2010, 45–47; Saarenpää 2010, 83.) Tähän liittyy vahvasti myös asiakkaan itsemääräämisoikeus, joka on erittäin keskeinen termi, kun tarkastellaan esimerkiksi Asperger-henkilöiden asiakkuutta sosiaalityössä. Ahti Saarenpään (2010, 75) mukaan kaiken yhteiskunnallisen toiminnan keskipisteenä on ihminen oikeuksineen. Jokaisella kansalaisella on sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain

perusteella oikeus laadultaan hyvään sosiaaliturvaan, johon itsemääräämisoikeus kuuluu erottamattomasti.

Tuija Nummela (2011, 62–63, 112–114) on tutkinut väitöskirjassaan asiakkaan aseman ja oikeuksien toteutumista aikuissosiaalityössä. Hänen tutkimuksensa perusteella hyvä kohtaaminen edellyttää sosiaalityöntekijältä palvelujärjestelmän tuntemusta, aitoa kohtaamista, eettisten periaatteiden toteuttamista ja tärkeimpänä asiakkaan kokonaistilanteen ymmärrystä. Sosiaalityöntekijän tulee huomioida asiakkaan lähisuhteet ja verkostot sekä asiakkaan koko elämänsä kulku mukaan lukien menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus. Asiakkaan oma elämä ja kokonaistilanne määrittävät sosiaalityön sisällön, kun hän tuo kohtaamisiin yksilöllisiä ongelmia tai tilanteita, joihin toivoo muutosta. Kohtaamista tapahtuu laajalla alueella yksittäisten asioiden hoitamisesta koko elämäntilannetta koskemaan tukeen, ja sen tärkeimpiä tekijöitä asiakkaan kannalta on kuulluksi tuleminen.

Beulah Comptonin, Burt Galawayn ja Barry R. Cournoyerin (2005, 81, 83) mukaan asiakkaan ja työntekijän suhteen tulee olla kumppanuussuhde, jossa on tärkeää asiakkaan itsemääräämisoikeus, yhteinen päätösten teko sekä ihmisarvon kunnioittaminen. Kumppanuudella tarkoitetaan, että asiakas ja työntekijä ovat samaa mieltä ratkaistavan ongelman määrittelystä, tavoiteltavista päämääristä sekä keinoista, joilla päämäärät pyritään saavuttamaan. Päätökset tehdään yhdessä neuvotellen. Sosiaalityöntekijän pitää olla aidosti kiinnostunut asiakkaasta, tunteiden ilmaisun pitää olla tarkoituksenmukaista, ja työntekijällä tulee olla optimistinen asenne, joka kannustaa asiakasta luomaan mahdollisuuksia itselleen. On tärkeää tunnistaa ihmisarvon, tasa-arvon ja yksilöllisyyden suuri merkitys sekä sitoutua asiakasprosessiin ja osoittaa lojaaliutta asiakasta kohtaan. Työntekijä voi ilmaista asiakasta kohtaan kunnioitusta ja hyväksyntää osoittamalla ymmärtävänsä käsiteltävän tilanteen asiakkaan näkökulmasta. Työntekijän on myös tunnistettava oma roolinsa ja asemansa, joka sisältää oikeuden ja velvollisuuden olla osallisena päätöksenteossa, sekä siihen liittyvä valta.

Merja Laitisen ja Tarja Kempvaisen (2010, 138–139) mukaan sosiaalityön kohtaaminen konkretisoituu asiakkaan ja työntekijän välisessä suhteessa, jossa ovat läsnä yhteiskunnallis-kulttuuriset, juridiset, poliittis-hallinnolliset ja organisatoriset tekijät. Arvokas kohtaaminen edellyttää sosiaalityöntekijältä laajaa arvo-osaamista, johon sisältyy orga-

nisatoristen rakenteiden ja asiakassuhteiden onnistunut yhteensovittaminen sekä yhteiskunnallisten, kulttuuristen, poliittis-hallinnollisten ja taloudellisten tekijöiden monitasoisten vaikutusten tunnistaminen. Työntekijän on myös kyettävä analysoimaan asiakkaan elämäntilanteen riskejä, puutteita ja ongelmia, mikä vaatii omien, henkilökoh- taisten arvojen, käsitysten ja toimintatapojen kriittistä arviointia ja tiedostamista.

Laitinen ja Kemppainen (2010, 138–153) tarkastelevat kohtaamista kolmella eri tasolla: yhteiskunnallis-poliittisella, kunnallisella ja organisatorisella sekä asiakkaan ja työnteki- jän suhteessa. Kaksi ensimmäistä liittyvät arvokkaan kohtaamisen edellytyksiin. Kol- mas taso on se, missä asiakkaan arvokas kohtaaminen tapahtuu tai jää tapahtumatta, ja oma tutkielmani sijoittuu tälle alueelle. Kohtaamistilanteet ovat aina osa laajaa, monita- soista kontekstia, joka sisältää kulttuurista, yhteiskunnallista, organisatorista ja profes- sionaalista tietoa, ja jossa asiakkaan ja sosiaalityöntekijän tieto kohtaavat. Laitinen ja Kemppainen (mt., 153) käsittelevät kohtaamista Sarah Banksin (1995, 26–27) muotoile- mien seitsemän arvokkaan kohtaamisen perustekijän kautta. Näitä ovat asiakkaan ainut- laatuisuuden tunnistaminen ja tunnustaminen, määrätietoinen tunteiden ilmaisu, hallittu emotionaalinen osallistuminen, asiakkaan hyväksyminen sellaisenaan, tuomitsematto- muus, itsemääräämisoikeuden tunnustaminen sekä luottamuksellisuus.

Asiakkaan ainutlaatuisuuden tunnistaminen ja tunnustaminen on arvokkaan kohtaami- sen perusta (Banks 1995, 26; Laitinen & Kemppainen 2010, 153). Hyvään kohtaami- seen ei kuulu asiakkaan kategorisointi tai puhe moniongelmaisuudesta. Nämä vaimenta- vat ja estävät asiakkaan ääntä kuulumasta kohtaamisessa. Onnistuneeseen kohtaamiseen kuuluu asiakkaan lähestyminen tavallisena ihmisenä, perheenä ja yhteisönä, joka tarvit- see elämäntilanteestaan johtuen tukea yhteiskunnalta ja sosiaalityöntekijältä. Asiakas nähdään aktiivisena toimijana ja oman elämäntilanteensa parhaana asiantuntijana. Hä- nen elämäntilanteensa, joka käsittää niin henkilökohtaiset, yhteiskunnalliset, taloudelli- set, poliittiset kun kulttuurisetkin tekijät, on keskeisessä asemassa, ja sosiaalityö etsii paikkansa siinä. (Banks 1995, 26; Laitinen & Kemppainen 2010, 153, 155.)

Myös Comptonin ym. (2005, 83, 85) mukaan jokainen asiakas ansaitsee kunnioitusta uniikkina yksilönä, eikä ihmisiä saa kohdella objekteina. He pitävät asiakkaan ja työnte- kijän kumppanuudessa tärkeänä sen huomioimista, että asiakas tuo kohtaamisiin paljon

arvokasta ja prosessin kannalta tärkeää informaatiota. Tällaista informaatiota ovat muun muassa asiakasta ja hänen tilannettaan koskeva tieto, käsiteltävän ongelman alkuperää ja kehittymistä koskeva tieto, asiakkaan odotukset sosiaalityöntekijää kohtaan, asiakkaan sosiaalisten suhteiden verkostot, asiakkaan toiveet siitä, mitä hän haluaa saavuttaa sekä asiakkaan vahvuudet, joita voi käyttää päämäärien tavoittelussa. Työntekijän tehtävä ei ole korjata tai parantaa asiakasta tai asiakkaan tilannetta. Sen sijaan työntekijä auttaa asiakasta asettamaan tavoitteita ja työskentelemään niiden saavuttamiseksi sekä löytämään ja käyttämään omia voimavarojaan ja resurssejaan.

Asiakkaan on voitava ilmaista tunteensa avoimesti kohtaamisissa. Vaikka asiakas useimmiten haluaa tulla kohdatuksi ja autetuksi, puuttumisen hetki ja mahdollisesti edessä olevat muutokset voivat nostaa esiin voimakkaitakin negatiivisia tunnereaktioita. Kun sosiaalityöntekijä hyväksyy ja kohtaa myös asiakkaan negatiiviset tunteet, voidaan puhua ihmisen kohtaamisesta kokonaisuutena. Tunteisiin voidaan pysähtyä määrätietoisesti ja näin lisätä sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä ymmärrystä. Määrätietoinen tunteiden ilmaisu voi tuoda esille olennaista tietoa käsiteltävistä asioista. Se tukee asiakkaan kokonaisvaltaista kokemusta huomatuksi tulemisesta ja tuen saamisesta sekä sosiaalityöntekijän asettumisesta hänen puolelleen. (Banks 1995, 26; Laitinen & Kempainen 2010, 157–159.)

Hallittu emotionaalinen osallistuminen tarkoittaa sosiaalityöntekijän herkkyyttä asiakasta kohtaan, asiakkaan elämäntilanteen ymmärtämistä sekä asianmukaista, aitoa suhtautumista. Sen lisäksi, että sosiaalityöntekijä tukee asiakasta ilmaisemaan ja käsittelemään tunteitaan, myös työntekijän on osallistuttava kohtamiseen tunnetasolla. Tällä pyritään siihen, että asiakas näkee ja kokee työntekijän ihmisenä eikä byrokraattina. Kohtaamisen ja sosiaalityöntekijän läsnäolon, asenteiden ja kuuntelemisen aitous on tärkeää, sillä se osoittaa asiakkaalle työntekijän arvostavan tätä. (Banks 1995, 26; Laitinen & Kempainen 2010, 160–161.) Myös Compton ym. (2005, 148, 153) pitävät työntekijän aitoutta tärkeänä ja toteavat, että työntekijän valheellinen tai pinnallinen asiakkaasta välittäminen ei edistä asiakkaan ja työntekijän välistä suhdetta mitenkään. Työntekijän aitouden ilmaiseminen ei kuitenkaan voi olla impulsiivista, vaistonvaraista tai estotonta. Professionaalinen emotionaalisuuden ilmaisu vaatii työntekijältä perspektiiviä, omaa tietoisuutta, itsekuria ja arviointikykyä kontekstin suhteen. Työntekijän on reflektoitava

omia tunteitaan, ajatuksiaan ja reaktioitaan ennen niiden ilmaisemista. Se ei tee hänestä epäaitoa, vaan mahdollistaa aitojen tunteiden ilmaisun sosiaalityöntekijän roolissa.

Arvokkaan kohtaamisen perustekijöihin kuuluvat myös asiakkaan hyväksyminen selaisenaan, vahvuuksineen, heikkouksineen ja myös epämieluisine ominaisuuksineen, sekä tuomitsemattomuus. Tähän liittyy myös auttamistyölle perinteinen kiinnostus ihmisissä olevaan hyvään. Hyvää pyritään etsimään ja aktivoimaan ihmisessä ja hänen elämäntilanteissaan. Sosiaalityöntekijällä on eettinen velvollisuus kohdata kaikki asiakkaat sosiaalityön viimesijaisuudesta johtuen, ja kunnioittaa jokaista ihmistä ainutlaatuisena ja arvokkaana yksilönä. Hyvä kohtaaminen edellyttää, ettei asiakasta tuomita hänen käyttäytymisensä tai tekojensa vuoksi. Asiakasta täytyy kunnioittaa ja arvostaa hänen ongelmastaan riippumatta, eikä ongelman saa antaa määrittää asiakasta. Asiakkaan käyttäytymistä ja tekoja on pyrittävä ymmärtämään, vaikkei niitä tarvitsekaan hyväksyä. (Banks 1995, 26; Laitinen & Kempainen 2010, 161–163.)

Compton ym. (2005, 148, 150) huomioivat, että työntekijän kohtaamat asiakkaat voivat käyttäytyä tavoilla, jotka työntekijä kokee loukkaaviksi tai hyökkäviksi. Tällöin työntekijän on tärkeää tiedostaa negatiiviset tunteensa ja siten hallita reaktionsa, ja ilmaista loukkaantumisen, ärsyyntymisen tai inhon sijaan huolta ja kiinnostusta asiakasta kohtaan. Myös Compton kumppaneineen toteaa, että toisista välittäminen ei tarkoita samaa kuin kiintymys tai hyväksyminen. Kaikista ei tarvitse pitää, eikä kaikkia tekoja ja kaikenlaisia käyttäytymistä tarvitse hyväksyä. Pitää kyetä erottamaan ihmiset heidän teoistaan. Asiakkaan hyväksyminen sellaisenaan ei myöskään tarkoita, että olisi aina asiakkaan kanssa samaa mieltä asiakkaan näkökulmien, arvojen, päätösten ja toiminnan suhteen.

Asiakkaan tulee voida mahdollisuuksien mukaan tehdä vapaasti omia valintojaan, perustella niitä ja toimia valitsemallaan tavalla riippumatta siitä, voidaanko valitun ratkaisun hyvyttä pitää varmana. Asiakkaan omia kokemuksia ja näkemyksiä on kuultava kaikenlaisissa tilanteissa. Tästä syystä itsemääräämisoikeuden tunnustaminen on yksi arvokkaan kohtaamisen perusteista. Palveluprosessin oikeudenmukaisuuteen kuuluu asiakkaan toiveiden ja mielipiteiden huomiointi, itsemääräämisoikeuden kunnioitus sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien takaaminen. Tähän liittyy myös pro-

sessin jaettu vastuu. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen antaa asiakkaalle vastuuta omassa tilanteessaan. Jos vastuu on kokonaan työntekijällä, asiakas jää tilanteessa ulkopuoliseksi, eikä todellista muutosta tapahdu. (Banks 1995, 26; Laitinen & Kemppainen 2010, 166, 168.)

Myös Comptonin ym. (2005, 91) mukaan sosiaalityöntekijän pitää aina pyrkiä maksimoimaan asiakkaan itsemääräämisoikeuden mahdollisuudet. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi uusien vaihtoehtojen ja resurssien etsimistä ja kehittämistä asiakkaan ympäristössä, sosiaalisten tai fyysisten esteiden poistamista sekä yksilön tukemista omien kykyjensä kehittämisessä ja ympäristön resurssien käyttämisessä. Joissakin tapauksissa asiakas saattaa ajatella, että hän ei pysty mitenkään auttamaan itseään tai vaikuttamaan tapahtumiin, ja tällöin sosiaalityöntekijän on aloitettava siitä, että hän kannustaa asiakasta löytämään omat voimavaransa ja mahdollisuutensa sekä näkemään muutoksen mahdollisuuden. Sitä kautta asiakas voi alkaa ottaa vastuuta omasta tilanteestaan ja löytää motivaatiota omien asioidensa ajamiseen.

Viimeinen arvokkaan kohtaamisen kulmakivistä on Banksin (1995, 26–27) sekä Laitisen ja Kemppaisen (2010, 170) mukaan luottamuksellisuus, joka koskee asiakassuhteesa saatujen tietojen säilyttämistä ja käyttämistä sekä asiakkaan luottamusta siihen, että työntekijä ajaa asiantuntevasti ja parhaalla taidollaan hänen asioitaan ja on hänen puolellaan. Luottamuksellisuus voi syntyä asiakassuhteessa, jossa toteutuvat muut edellä mainitut arvokkaan kohtaamisen peruselementit. Arvokkaassa kohtaamisessa asiakas kokee, että sosiaalityöntekijä kunnioittaa hänen yksilöllisyyttään ja ihmisarvoaan, ja todella välittää ja haluaa auttaa. Se myös luo asiakkaalle uskoa hänen omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa ja täten aktivoi asiakasta toimimaan. Hyvä kohtaaminen on voimaannuttava sosiaalinen kokemus, joka rakentaa luottamuksellista ilmapiiriä. Luottamuksellisen suhteen muodostuminen vaatii aikaa, kunnioitusta ja huolellista tutustumista.

Compton ym. (2005, 148–149) pitävät asiakkaan yksityisyyden kunnioittamista tärkeänä. Asiakkaasta on syytä etsiä vain sen verran tietoa, kuin tarvitaan kyseessä olevan ongelman ratkaisemiseen. Heidän mukaansa enemmän ei ole aina parempi, ja syvempi tuntemus ei ole aina tarpeen. Asiakkaan antaman intiimin ja henkilökohtaisen tiedon

määrä ei ole suoraan verrannollinen asiakkaan ja työntekijän välisen suhteen hyödyllisyyteen ja vaikuttavuuteen. Myös monet muut tekijät, kuten ajoissa oleminen ja aikatauluista kiinni pitäminen, asiakkaan yksityisyydensuojasta huolehtiminen, rauhallisten ja yksityisyyden takaavien tapaamispaikkojen järjestäminen sekä huolellinen kuuntelu ovat tärkeitä tekijöitä luottamuksen syntymisessä.

3.3 Asperger-aikuisen kohtaaminen

Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kohtaaminen on keskeisin asia sosiaalityössä (Juhila 2006, 202). Asperger-aikuisia voi kohdata eri sosiaalityön osa-alueilla samoin kuin ketä tahansa muitakin aikuisia ihmisiä. Heitä voi olla esimerkiksi aikuissosiaalityön, maa-hanmuuttajatyön, vammaispalvelujen, lastensuojelun, sairaalan sosiaalityön tai päihdepalvelujen asiakkaina. Siksi jokaisen sosiaalityöntekijän on tärkeää tietää, mitä Asperger tarkoittaa, ja miten se vaikuttaa kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen.

Yleensä sosiaalityön vuorovaikutuksessa toistuvat tietyt, perinteiset rutiinit, tavat ja järjestykset. Tällaista on esimerkiksi perinteinen virastokäyttäytyminen, esimerkiksi vuoron odottaminen, työntekijän pöydän edessä olevaan tuoliin istuminen, puhuminen omalla vuorollaan ja poistuminen, kun työntekijä antaa ymmärtää, että tapaaminen on päättynyt. Yleensä oletetaan, että asiakas ja sosiaalityöntekijä jakavat saman perusoletuksen kohtaamistilanteen toimintakäytännöistä. Kyseessä on tällöin ihmisten yhteistoiminnassa tietynlaiseksi vakiintunut malli. (Mt., 202–203.) Tämä oletamus ei kuitenkaan pidä aina paikkaansa, ja joskus jompikumpi, asiakas tai työntekijä, poikkeaa roolistaan. Jos asiakkaana on Asperger-henkilö, voi hyvinkin olla mahdollista, että kirjoittamattomat institutionaaliset toimintakäytännöt eivät olekaan hänelle päivänselviä asioita, vaan tilanteet vaativat tavallista enemmän käytössä olevien toimintatapojen selittämistä, tulevan toiminnan ennakoivaa kuvailua sekä selkeää määrittelyä siitä, mitä asiakkaalta odotetaan. Kaiken epämääräisen tilalla tulisi olla selkeyttä ja konkreettisuutta (Juusola 2012, 129).

Lisäksi vuorovaikutuskäytännöt sisältävät rutiinien lisäksi paljon sanatonta viestintää, josta täytyy päätellä, miten tulee toimia. Myös tämä voi hankaloittaa huomattavasti

Asperger-henkilön toimintaa. Sosiaalityöntekijän olisikin syytä välttää kielikuvia, epämääräisyyksiä, vaikeaselkoisuutta, kiusoittelua ja sarkasmia sekä pyrkiä puhumaan rauhallisesti pitäen välillä taukoja, välttää kosketusta, ja käyttää vain selkeitä ja yhdenmukaisia eleitä ja ilmeitä (Attwood 2012, 216–217).

Kirsi Juhilan (2006, 96, 103) mukaan sosiaalityössä on ihanteellisessa muodossaan kyse kumppanuussuhteesta, jossa asiakas ja sosiaalityöntekijä toimivat rinnakkain, asiakkaan tilannetta yhdessä jäsentäen. Jotta tällainen kumppanuus onnistuu, sosiaalityöntekijän tulee kunnioittaa asiakasta tasaveroisena toimijakumppanina, kokonaisena ihmisenä, huomioiden myös hänen erityiset, valtavirrasta poikkeavat ominaisuutensa niihin kuitenkaan liikaa tarrautumatta. Jos kohtaamisesta puuttuu kunnioitus, eikä asiakasta kohdata kokonaisena ihmisenä, se voi huomattavasti vähentää asiakkaan omanarvontuntoa. Jos keskitytään liikaa asiakkaan vajavuuksiin, esimerkiksi vammaan negatiivisesta näkökulmasta, tai syrjäytymiseen, tämä saa aikaan sen, että asiakas nähdään puutteiden kautta hahmottuvana, vajaana henkilönä. Tällöin ei myöskään välttämättä jää tilaa asiakkaan omalle tulkinnalle itsestään ja elämästään.

Hannele Forsbergin (2002, 107) mukaan sosiaalityöntekijän tulee ymmärtää, mitä tavanomaisuuden murtuminen, ulkopuolisuus ja toiseus tarkoittavat, ja miten ne vaikuttavat yksilöön. Ne ovat myös Asperger-aikuisten elämässä yleisiä tunteita. Suuri osa Asperger-henkilöistä joutuu toistuvasti painimaan kohtaamisen ja vuorovaikutuksen haasteiden kanssa. Vaikka Asperger-henkilön oma kielenkäyttö voi vaikuttaa hyvinkin selkeältä, tarkalta ja huolelliselta, hänellä voi olla vaikeuksia ymmärtää muiden käyttämää kieltä erityisesti sosiaalisissa tilanteissa. Hän voi kokea itsensä jatkuvasti väärinymmärryksi ja kaltoin kohdelluksi. Tämä aiheuttaa paljon ristiriitaisia tilanteita, ja sosiaalityöntekijän onkin tärkeää muistaa, että vaikka asiakkaan puhe on jopa keskitasoa parempaa, hän ei välttämättä osaa käyttää sitä sosiaalisesti, eikä esimerkiksi ole kykenevä ymmärtämään sanatonta viestintää, kielikuvia tai abstrakteja käsitteitä. (Patrick 2008, 19–20; Kerola ym. 2009, 180; Attwood 2012, 216–217.)

Kommunikoinnin sosiaaliset säännöt ovat useimmiten kirjoittamattomia, monimutkaisia ja tiheään muuttuvia. Ne myös vaikuttavat lähes kaikilla sosiaalisen vuorovaikutuksen alueilla. Esimerkkejä tällaisista kirjoittamattomista käytännöistä ovat muun muassa sa-

naton viestintä, tervehtimiset ja hyvästelyt, oman puheenvuoron odottaminen, ymmärrys siitä, mitä vitsejä kannattaa kertoa ja mitä ei, tilanteisiin sopivat ja sopimattomat keskustelunaiheet, henkilökohtaisen tilan kunnioittaminen, kiroilun, siveettömien eleiden ja muita koskevien negatiivisten kommenttien välttäminen sekä yleiset hyvät tavat. Asperger-henkilöiden on usein hyvin vaikea ymmärtää ja oppia näitä kirjoittamattomia sääntöjä, ja tästä johtuen heidän saatetaan ajatella käyttäytyvän sopimattomalla tavalla sosiaalisissa tilanteissa. On kuitenkin tärkeää huomioida, että kyseinen käytös ei johdu pahantahtoisuudesta tai välinpitämättömyydestä muita ihmisiä kohtaan, vaan siitä, että neurologisesti tyypillisille henkilöille täysin selviltä tuntuvat, jo lapsuudessa opitut sosiaalisen käyttäytymisen mallit voivat olla täysin käsittämättömiä ja vieraita Asperger-henkilöille. Sosiaalityöntekijän tulee osata asettua Asperger-henkilön asemaan ja nähdä kommunikaatiotilanteet myös autistisin silmin. (Patrick 2008, 19, 21–22, 44.)

Viimeaikaisessa sosiaalityhteellisessä keskustelussa on alettu korostaa eroja ja moninaisuutta. Ei ole olemassa tiettyä mallikansalaista, johon muita, esimerkiksi sosiaalityön asiakkaita, tulisi verrata, ja jonkalaiseksi kaikkien tulisi pyrkiä. Ihmisten välisiin eroihin pitää suhtautua lähtökohtaisesti hyväksyvästi, moninaisuutta kunnioittaen, ja jopa erojen ehdoilla työskennellen. Kun ihmisten väliset erot ja myös omat eroavaisuudet tiedostetaan, ovat lähtökohdat sosiaalityöhön hyvät. On tärkeää ymmärtää, että asiakkaat eivät ole yksi yhtenäinen joukko, eivätkä siis myöskään sosiaalityöntekijän tavat kohdata asiakkaita voi olla kaikkien kohdalla samat. (Juhila 2006, 107–110.)

Hyvä esimerkki erot hyväksyvästä ja niitä arvostavasta toimintatavasta on Alexander Durigin (2004, 81–83, 89–91) esiin tuoma autismiystävällinen lähestymistapa. Hänen mukaansa ei pitäisi olla tärkeintä saada autismin kirjon henkilöitä käyttäytymään sen mukaan, mikä on valtaväestön mielestä normaalia. Hän suosii sympaattista ymmärrystä, jossa autisteja ”tullaan vastaan puoliväliin matkaa”. Hän kertoo kolmesta avaintekijästä autististen henkilöiden kanssa kommunikoitaessa erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa henkilö on poissa toltaan. Nämä tekijät ovat rauhallisena pysyminen, henkilön käyttäytymisen heijastaminen eli refleктоiminen sekä henkilön käsitysten ja havaintojen refleктоiminen. On tärkeää pysyä itse rauhallisena ja myös rauhoittaa ympärillä oleva tilanne ja mahdolliset muut ihmiset. Autismin kirjon henkilö tarvitsee mielellään kahdenkeskistä aikaa ja ymmärrystä, kun hän kokee olonsa epämiellyttäväksi. Mitä enem-

män ymmärrämme autismista, sitä paremmin osaamme kommunikoida autismin kirjon ihmisten kanssa ja tiedostamme, mitkä asiat voivat olla heille haastavia. Samoin kuin meidän tulee pyrkiä ymmärtämään autismin kirjon henkilöitä, meidän tulee myös tukea heitä ymmärtämään meitä ympäröivää, niin sanottua normaalia maailmaa.

4 Holistinen ihmiskäsitys kohtaamisen viitekehyksenä

Tarkastelen kohtaamisia sosiaalityössä holistisen ihmiskäsityksen teoreettisessa viitekehyksessä. Holistinen ihmiskäsitys oli myös osa kandidaatin tutkielmaani, jossa perehdyin aiheeseen Lauri Rauhalan (1993 ja 2005) teosten sekä Marjo Romakaniemen (2011) väitöskirjan kautta. Näiden teosten avulla olen luonut itselleni seuraavanlaisen kuvan holistisesta ihmiskäsityksestä sekä siitä, mitä annettavaa sillä on sosiaalityölle erityisesti silloin, kun sitä tehdään Asperger-aikuisten kanssa.

4.1 Holistinen ihmiskäsitys

Lauri Rauhalan (2005, 12, 17–20) mukaan hypoteesien asettelu ja metodien kehittäminen pohjaa aina jonkinlaiseen ennakko-oletukseen. On olemassa useita erilaisia, vaihtelevan suosittuja ihmiskäsityksiä, joista tässä perehdyn holistiseen ihmiskäsitykseen. Yleiskielessä ihmiskäsityksellä tarkoitetaan yleistä perusasentoitumista ihmiseen. Empiirisessä tutkimuksessa käsitteen sisältö on tarkempi sen tarkoittaessa kaikkia niitä ihmistä koskevia edellyttämisiä ja olettamisia, jotka ilmenevät tutkijan rajatessa kohteensa, asettaessa hypoteesinsa ja valitessa menetelmänsä. Ihmiskuvalla taas tarkoitetaan empiirisissä ihmistieteissä sen omilta aloilta tulevia osittaiskuvauksia ihmisestä, eikä ihmiskuvaa ja ihmiskäsitystä tule sekoittaa. Ihmiskäsitys perustelee ja oikeuttaa filosofisesti ihmistutkimuksen monitieteisyyden sekä osoittaa, että ihminen on osien kokonaisuus.

Holistisen ihmiskäsityksen ymmärtämiseksi on hyvä käydä läpi ihmiskäsitysten tyypittely monistisiin, dualistisiin, pluralistisiin ja monopluralistisiin ihmiskäsityksiin. Monististen ihmiskäsitysten mukaan katsotaan olevan vain yksi olemisen perusmuoto, jonka kautta ihmisen olemassaoloa voidaan ymmärtää. Tämän olemisen muodon katsotaan olevan useimmiten materiaa, mutta joskus myös henkeä. Dualistiset ihmiskäsitykset olettavat, että ihmisen olemassaolo muodostuu kahdesta erilaisesta perusmuodosta, jotka ovat yleensä sielu ja keho. Sanaparina voi toimia myös muun muassa henki ja aine. Tyypillisimmät dualistisen ihmiskäsityksen näkemykset ovat parallelistiset, mikä tarkoittaa, että on olemassa kaksi erillistä olemassaolon perusmuotoa, sekä double-aspect

-käsitykset, joiden mukaan yksi perusmuoto vain kuvataan kahdella eri tavalla. Pluralististen ihmiskäsitysten mukaan ihminen koostuu useista suhteellisen itsenäisistä osasysteemeistä. Tämä näkemys on osittain perusteltu, mutta sen puutteeksi luetaan kyvyttömyys perustella ihmisen kokonaisuutta. (Rauhala 2005, 26–28.)

Nykyään pyritään sovittamaan yhteen monististen, dualististen ja pluralististen ihmiskäsitysten olennaisimpia aineksia, mistä päästään monopluralistisiin ihmiskäsityksiin. Monopluralistisissa ihmiskäsityksissä korostuvat kokonaisuuden muodostavat ihmisen eri olemispuolet, jotka edellyttävät toistensa olemassaoloa. Nämä käsitykset tunnustavat ihmisen kokonaisvaltaisuuden ja olemassaolon perusluonteisen erilaisuuden. Monopluralistisia ihmiskäsityksiä kutsutaan myös holistisiksi ihmiskäsityksiksi. Holismi on lähestymistapa, joka pyrkii tarkastelemaan todellisuuden ilmentymiä ykseyden idean näkökulmasta. Holistiset ihmiskäsitykset perustuvat ihmisen perusmuotoisuuden kolmijakoisuuteen. Ihmistä tarkastellaan ja pyritään ymmärtämään tajunnallisuuden, kehollisuuden ja situationaalisuuden kokonaisuudessa. Nämä olemispuolet kietoutuvat aina automaattisesti yhteen, ja niiden summana todellistuu ihminen. Tätä kokonaisuutta kutsutaan situationaaliseksi säätöpiiriksi, joka korostaa olemispuolten keskinäistä, dynaamista suhdetta. Eri olemassaolon muotoihin sijoittuvilla ilmiöillä on kaikilla omat funktionsa ihmisen kokonaisuudessa, ja yhden olemismuodon muutokset resonoivat aina jollakin tavalla muissa muodoissa. (Rauhala 1993, 140; Rauhala 2005, 26–29, 32, 57, 126.)

Tajunnalla tarkoitetaan ihmisen inhimillisen kokemisen kokonaisuutta. Mieli on merkityksen antaja, joka ilmenee jossakin tajunnan tilassa eli elämyksessä. Erilaiset mielet ovat suhteessa toisiinsa mielellisyyden eli niiden sisäisen merkitsevyyden sitomina. Mielen asettuessa suhteeseen jonkin ilmiön, asian tai objektin kanssa syntyy merkityssuhteita, jotka muodostavat verkostoja, joista maailmankuvamme ja käsitykset itsestämme syntyvät. Merkityssuhteet unohtuvat, jäsenyvät uudelleen, palautuvat muistiin tai tiedostuvat jatkuvasti. Merkityssuhteiden organisoituminen on uusien mielen ilmentymien suhteutumista olemassa olevaan, tiedettyyn ja tunnettuun kokemuserustaan, joka toimii ymmärtämysyhteytenä. Näin uudet mielet organisoituvat merkityssuhteiksi ja osaksi maailmankuvan muodostumista. (Rauhala 2005, 34–37.)

Toinen ihmisen perustavanlaatuisista olemismuodoista on kehollisuus. Kehollisuuteen ei

kuulu symbolista tai käsitteellistä kaukovaikutteisuutta, vaan kyseessä on aina aineellisen, koskettava lähivaikutus. Kaikki keholliset tapahtumat ovat konkreettisia, samoin kuin kehon prosessien väliset suhteet, joihin ei kuulu symbolista viestintää. Kehon mielekkyys saadaan esiin orgaanisen tapahtumisen omia konkreettisia suhteita tutkimalla. (Rauhala 2005, 38–40.) Marjo Romakkaniemi (2011, 23–25) nostaa esiin kehollisuuden suuren merkityksen siinä, että ihmisen on maailmassa kehonsa kautta. Keho aistii asioita, välittää tietoa esimerkiksi sairauksista oireiden ja kivun avulla sekä voi saada myös sosiaalisia merkityksiä.

Ihmistä ei voida käsittää ilman maailmaa, jossa hän elää. Sosiaalityössä on aina korostunut näkemys ihmisestä osana lähiyhteisöään ja ympäristöään, sosiaalisena ja ympäristönsä vuorovaikutussuhteisiin kietoutuneena olentona (Pohjola 1993, 73). Siksi yksilön suhde tilaan eli elämäntilanteeseen on keskeinen. On myös tärkeää huomioida, että yksilön tila on aina ainutkertainen. Holistisissa ihmiskäsityksissä voimakkaasti korostuva situationaalisuus tarkoittaa ihmisen yhteyttä todellisuuteen oman elämäntilanteensa kautta ja sen määrittelemänä. Tilanne on kaikkea sitä, mihin ihminen on suhteessa. Kun ihminen kietoutuu tilaansa rakennetekijöihin eli komponentteihin, hän tulee samalla sellaiseksi kuin komponenttien luonne edellyttää. Osa näistä komponenteista on kohtalonomaisia, ja osa itse valittavia. Ihmisellä on myös kyky muunnella situationaalisuuttaan. Situationaalisuus on erittäin tärkeä tekijä yksilön identiteetin ja maailmankuvan muodostumisessa. Se on myös aina ainutkertaista. (Rauhala 2005, 33, 41–45, 56.)

Romakkaniemi (2011) on tutkinut väitöskirjassaan masennuksesta kuntoutumista lähestyen aihetta eksistentiaalis-fenomenologisen, holistisen ihmiskäsityksen pohjalta. Rauhalan (1993, 130–131) mukaan eksistentiaalinen fenomenologia on yksilöllisyyden filosofia. Toiset ihmiset ovat yksilön tilan rakennneosia. Eksistentiaalisuuteen sisältyy ymmärrys ihmisen kokemuksesta omasta olemassaolostaan. Se korostaa jokaisen ihmisen ainutkertaisuutta ja yksilöllisyyttä. Fenomenologisuuteen kuuluvat ihmisen olemassaolollaan antamat merkitykset sekä hänen kokemansa ilmiöt ja kokemukset. Eksistentiaalis-fenomenologisessa lähestymistavassa ihmistä pyritään ymmärtämään hänen kokemusmaailmansa kautta. Tärkeää on tutkittavan ilmiön, Romakkaniemen tapauksessa masennuksen, omassa tutkielmassani Aspergerin oireyhtymän, ymmärtäminen ainutker-

taisena ilmiönä ja juuri sellaisena kuin ihminen sen itse kokee. (Romakkaniemi 2011, 22, 70.) Romakkaniemen tutkimuksen tieto on siis hyödyllistä myös tämän tutkielman kannalta.

Romakkaniemen (mt., 26–27, 98) mukaan masennuksen vaikutukset ulottuvat aina kaikille elämänalueille, ja se on aina sekä kehollinen, tajunnallinen että situationaalinen kokemus. Ilmenemisen voimakkuus eri olemispuolissa vaihtelee. Samaa voi sanoa Aspergerin oireyhtymästä. Sen vaikutukset voivat nousta vaihtelevantasoisesti esiin fyysisillä, psyykkisillä ja sosiaalisilla alueilla. Eksistentiaalis-fenomenologisessa lähestymistavassa on keskeisessä osassa myös ihmisen ja ympäristön välinen suhde sekä ihmisen olemisen ehdot ja niiden muuttuminen. Yksilön ja ympäristön välisen suhteen sekä yksilön valintojen kautta ihmiselle muodostuu kokemuksia, joissa yhdistyvät aina kaikki kolme elämispuolta, ja joille ihminen antaa merkityksen. Myös vallitseva aika ja tila vaikuttavat aina merkitystenantoon.

4.2 Holistinen ihmiskäsitys sosiaalityössä – asiakkaana Asperger-aikuinen

Rauhalan (2005, 138–141) mukaan holistinen ihmiskäsitys ilmenee sosiaalityössä peruskatsomuksena. Siinä nähdään kaikki kolme olemisen perusmuotoa sekä ilmiöiden resonoinnit ja läpäisemiset näiden välillä. Ymmärretään, että se mikä ilmenee situaatiossa, näkyy myös tajunnallisuudessa ja kehollisuudessa, välillä selvemmin, välillä epäselvemmin. Jos ajatellaan esimerkkinä sosiaalityön radikaaleja toimenpiteitä, kuten huostaanottoja, ne saavat aikaan rajuja tilanteiden muutoksia, jotka ilmenevät yleensä hyvin nopeasti negatiivisina ilmiöinä myös tajunnallisuudessa ja kehollisuudessa. Aspergerhenkilöiden kanssa työskenneltäessä on erityisen tärkeää huomioida nämä resonoinnit ja läpäisyt ja pyrkiä välttämään radikaaleja toimenpiteitä, tai ainakin pohjustaa ne hyvin, koska Aspergeriin liittyvä erittäin yleinen erityispiirre on vaikeus sietää muutoksia (Kerola ym. 2000).

Sosiaalityössä ihmiseen vaikutetaan lähinnä tilanteen, eli elämäntilanteen kautta, ja työn lähtökohdaksi on vaikeuksissa oleva ihminen. Siinä pyritään muuntelemaan tilanteen komponentteja ja näin ollen edistämään ihmisen kokonaisuuden hyvää olemista.

Komponentit, joihin vaikutetaan, vaihtelevat tilanteen mukaan, mutta yleisimpiä ovat Rauhalan mukaan taloudelliset elämän ehdot. Sosiaalityössä pyritään modifioimaan vaaravyöhykkeessä, esimerkiksi syrjäytymisuhan alla olevien ihmisten elämäntilanteita suotuisammiksi niin, että ihmisen situaatiosta poistetaan haitallisia komponentteja tai vähennetään niiden osuutta ja eliminoidaan sellaista situationaalista faktisuutta, josta on seurannut negatiivisia kokemuksia, kuten stressiä, pelkoa, epätoivoa ja turvattomuutta. (Rauhala 2005, 137–139.)

Asperger-henkilöiden kohdalla negatiivisuutta aiheuttavaa faktisuutta voivat yleisten, kaikkia asiakasryhmiä koskevien ongelmien lisäksi olla esimerkiksi erilaiset oireyhtymän kanssa elämiseen liittyvät sopeutumisvaikeudet, jotka voivat ilmetä esimerkiksi sosiaalisina vaikeuksina tai virastoasioiden hoitamisen ongelmina. Tällaisia haitallisia situationation komponentteja voidaan poistaa tai lieventää esimerkiksi tukemalla asiakasta kehittämään omaa toiminnanohjaustaan sekä ohjaamalla asiakas sopivien tukipalvelujen pariin.

Sosiaalityön tavoitteena voidaan holistisen ihmiskäsityksen näkökulmasta pitää situationaalisen säätöpiirin vähintään tyydyttävää omakohtaista hallintaa, jolloin autettava henkilö tiedostaa tilansa ollen halukas ja kyvykäs modifioimaan omaa situaatiotaan (Rauhala 2005, 141). Kun asiakkaana on Asperger-aikuinen, tähdätään hänen kohdallaan mahdollisimman itsenäiseen selviytymiseen, jota auttavat asiakkaan itsenäisen toiminnanohjauksen taidot ja niiden omaehtoinen käyttäminen. Tämä vaatii sosiaalityöntekijältä taitoa tukea ja vahvistaa asiakkaan itsetuntoa ja käsitystä omista voimavaroistaan.

Ihmisen reaalistuminen kolmen olemisen perusmuodon puitteissa voi olla vaihtelevan asteisesti hyvää tai huonoa. Kun ihmisen kokemisessa ilmenee epäsuotuisuutta, siitä seuraa erilaisia vaikeuksia elää tyydyttävästi. Mielelliset ongelmat kuten tunnekylmyys, virheelliset käsitykset ilmiöistä ja ihmisestä sekä negatiiviset perustunnelmat aiheuttavat elämäntaidollisia ongelmia. Elämäntaidot ovat riippuvaisia ihmisen tajunnan kehitystasosta. Olemassaolon kehittymättömyys tai vääristynyt kehitys aiheuttavat haasteita ja vaikeuksia muun muassa tavallisiin inhimillisen kanssakäymisen muotoihin osallistumiseen, kansalaisvelvollisuuksien noudattamiseen sekä yleiseen olemassa olostta nauttimiseen. Nämä kaikki ovat elämäntaidon puutteita, joita voi ilmetä myös Asperger-hen-

kilöiden keskuudessa. Siksi holistinen ihmiskäsitys on hyvä viitekehys Asperger-henkilöiden asiakkuuden tarkasteluun. Aspergerin oireyhtymä aiheuttaa useimmille juuri Rauhalan kuvailemaa kokemisen epäsuotuisuutta. (Kerola ym. 2000; Rauhala 2005, 91, 99–100.) Tähän epäsuotuisuuteen on hyvä puuttua edellä mainituin, epäsuotuisia komponentteja poistavin ja positiivisia elementtejä vahvistavin keinoin.

Ihmisen olemassaolon kokonaisuuden epäsuotuisuutta voidaan arvioida monin kriteerein. Jotkut niistä ovat yhteiskunnan asettamia ja sen instituutioiden soveltamia, toiset taas inhimillisen olemassaolon itse säättämiä ja toteuttamia. On inhimillisesti arvokkaampaa ja myös eettisesti velvoittavaa antaa oman tilan arviointi yksilölle itselleen, mikäli se vain on mahdollista. Nykyaikaisen käytännön mukaisesti ihmisen vastuu hänen elämäntilanteensa negatiivisuudesta viedään häneltä kuitenkin yhä useammin pois niin, että vastuuta alkavat yksilön sijaan kantaa yhteiskunta ja sen koneistot. (Rauhala 2005, 115–116.) Tähän liittyy selkeästi Asperger-henkilöiden asioissa hyvin usein esiin nouseva pohdinta itsemääräämisoikeudesta tai sen puutteesta. Sosiaalityöntekijän tulee aina olla erityisen huolellinen sen suhteen, että itsemääräämisoikeus säilyy asiakkaalla niin pitkälle kuin mahdollista.

Ihmisen tajunnalliset tapahtumat voivat ottaa joko positiivisen tai negatiivisen kehityssuunnan. Positiivisen kehityssuunnan tapahtumissa ei esiinny karkeasti vääristyneitä merkityssuhteita, vaan maailmankuva on sopusointuinen. Merkityssuhteiden lajit ovat omilla paikoillaan sen sijaan, että ne kasvaisivat vallattomasti toisten kustannuksella. Negatiivisessa kehityssuunnassa esiintyy muun muassa vääristyneitä, epäselviä, puutteellisesti jäsentyneitä sekä tuskaa, ahdistusta ja pelkoa edustavia merkityssuhteita. Tällöin merkityssuhteet eivät muodosta harmonista maailmankuvaa, vaan ne kilpailevat tiilastaan tai ovat konfliktissa keskenään. (Mt., 37–38.) Negatiivisen kehityssuunnan piirteet kuvaavat osuvasti useiden Asperger-henkilöiden ongelmia. Oireyhtymän aiheuttamat erityispiirteet ja ympäristön reaktiot niihin voivat usein johtaa negatiiviseen kehityssuuntaan ja merkityssuhteiden vääristymiseen.

Holistinen ihmiskäsitys sopii hyvin ihmisiin kohdistuviin auttamistoimiin, koska tilanteen suotuisat muutokset resonoiivat myös muihin olemispuoliin antaen esimerkiksi tajunnalle turvallisuuden tunnetta ja vieden kohti positiivista kehityssuuntaa. Kun ihmistä

pyritään kehittämään ja kasvattamaan, käytetään hyväksi tajunnan kanavaa, jonka kautta ihminen tekee tietoisia valintoja. Monenlaisessa auttamistyössä, myös sosiaalityössä, tavoitellaan ihmisen itseohjauksellisuutta, mikä johtaa myös ihmisen vastuunkantoon itsestään. Erityyppisissä auttamistyön muodoissa pyritään muuttamaan tajunnallisuuteen kuuluvaa kokemista. Tällöin aktivoidaan uusia tapoja nähdä asiat erilaisista, uusista näkökulmista, ja pyritään tarjoamaan uusia kokemuksia. Näiden toimien johdosta ilmenee uutta mieltä, mikä taas rikastuttaa maailmankuvaa. (Rauhala 2005, 38, 60, 62.) Tällainen näkökulma ja tapa työskennellä on erittäin tärkeä silloin, kun asiakkaana on Asperger-henkilö. Asperger-henkilöille on tyypillistä jämähtää tiettyihin ajatus- ja toimintamalleihin, ja sosiaalityöntekijän tärkeä tehtävä on ohjata asiakasta uusien vaihtoehtojen pariin.

5 Tutkimusasetelma ja tutkielman toteutus

Tässä luvussa perehdyn tutkielmani tarkoitukseen, tutkimuskysymyksiin, aineistonkeruuprosessiin sekä aineiston analysointimenetelmiin kriittisesti sekä onnistumiset että epäonnistumiset huomioiden. Esittelen tutkimuskysymykseni ja selvitän, miten ja minkälaisen rajausten myötä olen niihin päätenyt. Kuvailen kyselylomakkeenlaatimisprosessin vaiheet. Esittelen aineiston analyysiin käyttämäni metodit ja kuvailen analyysiprosessia. Lisäksi pohdin tutkielmaani liittyviä eettisiä kysymyksiä.

5.1 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkielmani tarkoituksena on selvittää, minkälaisia kokemuksia Asperger-aikuisilla on sosiaalityön asiakkuudesta ja sosiaalityöntekijän kanssa tapahtuneista kohtaamisista. Teoreettisena viitekehysenä toimii holistinen ihmiskäsitys. Olen tehnyt erilaisia rajauksia aiheen selventämiseksi ja työskentelyn helpottamiseksi. En vaadi tutkittavilta henkilöiltä Aspergerin oireyhtymän diagnoosia, vaan riittää, että henkilö kokee itse itsensä Asperger-henkilöksi. Päädyin tähän siksi, että joukossamme on paljon ihmisiä, joilla on lukuisia Aspergerin oireyhtymän piirteitä, jotka vaikuttavat eri tavoin heidän elämäänsä, mutta joilla ei ole diagnoosia joko siksi, että sen hankkimista ei ole koettu tarpeelliseksi, tai siksi, että henkilö on vasta hakeutumassa tutkimuksiin aiheen tiimoilta. Rajasin tutkimuskohteeni aikuisiin, koska Asperger-aikuisia on tutkittu huomattavasti vähemmän kuin Asperger-lapsia, ja on arvokasta saada tutkimustietoa myös aikuisista, joilla on Aspergerin oireyhtymä tai sen piirteitä. Myös aineiston hankkiminen on helpompaa tämän rajauksen myötä, koska minun ei tarvitse huolehtia lupa-asioista toisin kuin silloin, jos kyseessä olisivat alaikäiset vastaajat.

En myöskään ole rajannut lainkaan sitä, miltä sosiaalityön sektorilta vastaajan kokemukset ovat. Asperger-aikuisia on asiakkaina kaikilla sektoreilla, ja uskoakseni syy sosiaalityön asiakkuuteen on usein jokin muu kuin Asperger. Syyt voivat useimmiten olla samoja kuin muilla sosiaalityön asiakkailla. Tutkittavien kokemukset voivat olla miltä sektorilta tahansa. En halunnut myöskään selvittää, mikä sektori tai mitkä sektorit ke-

nenkin kokemusten kohdalla olivat kyseessä, koska en koe tarvitsevani kyseistä tietoa, enkä halua tiedon aiheuttavan minulle ennakko-oletuksia vastaajasta ja tehdystä sosiaalityöstä.

Muotoilin kaksi tutkimuskysymystä kuvaamaan sitä, mitä pyrin tutkielmassani selvittämään. Tutkimuskysymykset ovat

- 1) Minkälaisia kokemuksia Asperger-aikuisilla on kohtaamisesta sosiaalityössä ja mitä ne sosiaalityön kannalta merkitsevät?
- 2) Miten holistinen ihmiskäsitys toteutuu sosiaalityön kohtaamisessa, kun asiakkaana on Asperger-aikuinen?

5.2 Aineiston kerääminen verkkokyselylomakkeella

Jukka Mäkelän (1991, 56) mukaan laadullisia ja määrällisiä menetelmiä tulisi käyttää empiirisessä sosiaalitutkimuksessa rinnakkain. Painopiste on kuitenkin vuosien saatossa vaihdellut kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen ajattelun välillä. Keräsin aineiston pro gradu-tutkielmaani Webropol-verkkokyselylomakkeella (liite 2), jossa on sekä avoimia että monivalintakysymyksiä. Tarkoitukseni oli analysoida keräämäni aineistoa sekä kvalitatiivisin että kvantitatiivisin metodein. Useimmiten tutkimukset jaotellaan kvantitatiivisiin ja kvalitatiivisiin. Lomaketutkimus liitetään tyypillisesti määrälliseen eli kvantitatiiviseen tutkimukseen, jolla mitataan asioita. Laadullisella tutkimuksella taas tavoitellaan yleensä sitä, että vastaaja kertoo jotain erityistä, mitä on vaikea suoraan kysyä, tai mikä vaatii tutkittavalta asian pohtimista. (Ronkainen ym. 2008a, 17–18.) Pyritään löytämään tutkittavien omat tulkinnat (Mäkelä 1991, 139).

Kvantitatiivinen tutkimus rakentaa kuvausta ja tulkintaa todellisuudesta ja sen vaikutussuhteista määrällisyyttä hyödyntäen. Se tutkii määrien muutoksia, niiden jatkumojen sekä ryhmien ja kontekstien välisiä eroja tilastollisen analyysin keinoin. Sen sanotaan myös olevan yhteiskunnallisten ilmiöiden mittaamista samaan tapaan kuin luonnontieteellisiä ilmiöitä mitataan. (Mäkelä 1991, 56; Ronkainen ym. 2008a, 19.) Erityisesti kuvailevalla tilastotieteellä on kuitenkin merkitystä myös laadullisessa tutkimuksessa, ja tilastollisia menetelmiä voidaan käyttää monin tavoin hyödyksi laadullisten aineistojen analysoin-

nissa (Mäkelä 1991, 57).

Suvi Ronkaisen, Sirpa Mertalan ja Anne Karjalaisen (2008a, 19–20) mukaan kvantitatiivisen tutkimuksen keskeisin ero kvalitatiiviseen nähden on se, että kvantitatiivisen aineiston kerääminen ja analysointi perustuu jo tiedettyyn ja jo määriteltyyn. Tietoa pyritään keräämään niin suurelta joukolta, että yksilökohtainen sattumanvaraisuus karsiutuu, ja tutkimuskohdetta voidaan tarkastella yleisemmällä tasolla. Kvantitatiivisen tutkimuksen tuottaman tiedon avulla voidaan testata erilaisia väitteitä, tai kuvata erilaisia asioita, esimerkiksi ihmisten käsityksiä tai ympäristön piirteitä. Mäkelän (1991, 139) mukaan kvantitatiivisessa perinteessä on hieman kärjistäen pidetty kvalitatiivista tutkimusta esitutkimuksena, jolla muodostetaan hypoteeseja, joita sitten tutkitaan määrällisin keinoin varsinaisessa tutkimuksessa.

Kvalitatiivisen tutkimuksen tuottamaa tietoa pidetään joissakin tapauksissa jopa määrällisen tiedon vastakohtana, koska se pyrkii avaamaan myös yksilöiden ja ryhmien käsityksiä, tulkintoja ja asioille annettuja merkityksiä (Ronkainen ym. 2008a, 20). Laadun ja määrän asettamista toistensa vastakohdiksi on kuitenkin helppoa kritisoida, koska vaihtaa pikemminkin siltä, että määrä ja laatu ovat aina yhteydessä toisiinsa (Mäkelä 1991, 56). Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen ajattelun vastakkainasettelua ja vain toisen valitsemista hedelmällisempi on Mäkelän (mt., 141) mukaan kolmas vaihtoehto, jossa käytettävä menetelmä tai käytettävien menetelmien yhdistelmä määrittyy tutkimusongelman perusteella. Laadullista ja määrällistä tutkimusta yhdistämällä voidaan saada parempi kuva tutkittavasta ilmiöstä.

Kyselytutkimukset liitetään tyypillisesti kvantitatiiviseen tutkimusperinteeseen. Niissä voidaan kuitenkin hyödyntää myös laadullisia menetelmiä. Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen perinteiset erot ovat hälvenemässä erityisesti sähköisten kyselyjen kohdalla, joilla myös laadullisen aineiston kerääminen onnistuu paperilomakkeita paremmin. Paperisissa kyselylomakkeissa vastaukselle varattu tila on yleensä aika lyhyt, mutta sähköisessä kyselyssä vastaamisen pituutta ei tarvitse rajata, tai sen voi rajata niin suureksi, että pidemmätkin vastaukset mahtuvat hyvin. Sähköisen kyselyn vastauksia ei myöskään tarvitse erikseen litteroida analyysia varten, ja kysely on helppo lähettää suurallekin vastaajajoukolle, jolloin on mahdollista esittää avokysymyksiä suurelle määräl-

le vastaajia (Ronkainen ym. 2008a, 22–23). Sen sijaan, että sähköisellä kyselyllä aina haettaisiin tilastollista edustavuutta, sen avulla voidaan tavoitella myös sisällöllistä kattavuutta ja laadullisten erojen visualisointia. Itse käytin kyselyssäni tyypillisiä kvantitatiivisia kysymyksiä, kuten vaihtoehto- ja monivalintakysymyksiä. Lisäksi kyselyni sisälsi useita avokysymyksiä, joihin vastaajat vastasivat omin sanoin. (Mt., 21, 29.) Aineistonhankintaprosessini edetessä avokysymykset nousivatkin korvaamattoman tärkeään asemaan.

Internet on yleistymässä sekä tutkimuksen kohteena että kontekstina, ja se on toimiva väline erityyppisten aineistojen keräämiseen. Viestintäteknologian kehittymisen ja yleistymisen myötä verkko on nykyään läsnä lähes kaikkialla ainakin länsimaisessa kontekstissa. Yli 80 prosentilla suomalaisista kotitalouksista on tietokone käytössään. Internetiä on alettu sen yleistymisen myötä käyttää vastaajien tavoittamiseen ja yhteydenottoon esimerkiksi sähköpostin ja verkkosivuilla sekä sosiaalisessa mediassa tapahtuvan mainonnan avulla. Vastauksia kerätään erilaisten kyselyohjelmien, esimerkiksi Webropolin avulla. Saadut vastaukset tallentuvat automaattisesti, ja niitä voidaan analysoida joko kyselyohjelman tai muiden keinojen avulla. Vastauslomakkeiden siirrettyä internetsivuille sähköiseen muotoon on alettu käyttää käsitettä verkkokyselytutkimus. Verkkokyselyjen suosio kasvaa koko ajan, ja yhä useammin päädytään joko tarjoamaan paperilomakkeen rinnalle mahdollisuus kyselyn täyttööseen verkossa, tai käytetään pelkästään sähköistä lomaketta. Verkkokysely on paperikyselyä kustannustehokkaampi ja vaivattomampi tapa kerätä aineistoa, ja kyselyjen suunnittelu- ja analyysiohjelmat ovat helppokäyttöisiä. Ohjelmat tallentavat vastaukset suoraan sähköiseen muotoon, joten niitä ei tarvitse erikseen syöttää aineistoksi. Verkkokyselyllä voidaan myös saada vastauksia sellaisilta vastaajilta, jotka eivät jostain syystä täyttäisi ja postittaisi paperista kyselyä. (Laaksonen ym. 2013, 9, 11; Miettinen & Vehkalahti 2013, 84; Räsänen & Sarpila 2013, 68–70, 74.)

Päätin hankkia tutkielmani aineiston verkkokyselylomakkeella monesta syystä. Ensimmäisenä ajattelin verkkokyselyä sen helppouden ja nopeuden takia, koska olin asettanut itselleni tavoiteajan, johon mennessä minun olisi hyvä saada pro gradu -tutkielma valmiiksi, ja aikaa ei ollut kovin paljon. Tällöin en vielä tiennyt, miten vaativa ja aikaa vievä prosessi kyselylomakkeen laatiminen on. Toinen, ja tärkein, peruste aineistonkeruu-

menetelmän valinnalle olivat henkilöt, joita halusin tutkia. Halusin selvittää, minkälaisia kokemuksia Asperger-aikuisilla on sosiaalityön asiakkaana olemisesta ja sosiaalityöntekijän kohtaamisesta. Olen ymmärtänyt, että internet on monille Asperger-henkilöille helppo ja miellyttävä toimintaympäristö, ja he myös pitävät usein kirjoittamista puhumista helpompana ja miellyttävämpänä tapana ilmaista itseään. Myös Attwoodin (2012, 82) mukaan Asperger-henkilöt ilmaisevat ajatuksiaan ja tunteitaan usein sujuvammin kirjoittamalla kuin kasvotusten. Tietokoneella kommunikoidessa ympärillä on vähemmän kuormittavia aistiärsyksiä ja sosiaalisia signaaleja. Silloin ei tarvitse analysoida sanattomia viestejä, ja toisen ihmisen viestin prosessointiin ja vastauksen muotoilemiseen voi käyttää enemmän aikaa. Siksi verkkokysely tuntui parhaalta tavalta hankkia aineistoa tutkielmaani.

Kyselytutkimuksen etuna voidaan pitää myös sitä, että vertailututkimusten mukaan erityisesti sosiaalisesti arkaluonteisten ja intiimien asioiden suhteen ollaan sitä rehellisempiä, mitä etäisemmäksi vastaamistilanne koetaan. Toisaalta kyselyn ongelmana nähdään haastattelua suurempi todennäköisyys kysymysten väärin ymmärtämiseen ja virhetulkintoihin. Huonosti toteutettu kyselylomake voi jopa syödä koko tutkimuksen uskottavuutta ja vähentää vastaajien määrää. (Räsänen & Sarpila 2013, 68–69, 74.) Myös nämä asiat huomioin, kun valitsin aineistonkeruumenetelmää, ja pyrin pitämään ne mielessä koko kyselylaatimisprosessin ajan. Kun totesin, että verkkokyselytutkimus sopii parhaiten tutkielmani aineiston hankkimiseen, aloin pohtia mahdollisuutta hankkia samalla myös määrällistä tutkimusaineistoa. Graduryhmäni tapaamisissa keskusteltiin laadullisen ja määrällisen tutkimuksen yhdistämisestä, ja tällainen mixed methods -tutkimus oli minulle kokonaan uusi asia. Innostuin ajatuksesta, ja päädyin siihen, että kyselyni tulee sisältämään sekä määrällisiä että laadullisia elementtejä.

Kun tutkimusprosessin alussa suunnitellaan tutkimusongelmaa ja tutkimuskysymyksiä, on tärkeää pohtia, minkä tyyppistä tietoa tavoitellaan, millaista näkökulmaa ilmiöön haetaan, millaisia ryhmiä halutaan tutkimusaineistoon, ja miten nämä ryhmät ovat saatavuttavissa. Omassa tutkimuksessani oli oleellista huomioida, että lomaketutkimukseni kohderyhmä on hyvin erityinen. Minun tuli myös koko ajan pitää mielessä, että saan kyselyllä kerättyä tietoa, joka vastaa tutkimusongelmaan. Kyselyn laatiminen on pitkä ja monivaiheinen prosessi. Se vaatii huolellista tutustumista aiheeseen sekä kysymysten ja

koko kyselyn eri versioiden hahmottelua, kokeilua ja testaamista. On tärkeää arvioida kyselyn rakennetta, vastaajille tarkoitettuja ohjeita, kyselyn kattavuutta suhteessa ilmiöön ja tiedon tarpeeseen sekä yksittäisiä kysymyksiä, ja niissä käytettyjä ilmaisuja ja sanavalintoja. (Ronkainen ym. 2008b, 31; Ronkainen 2008, 74.) Oman kyselyni kohdalla minun tuli miettiä erityisen tarkkaan, miten saan ilmaistua kysyttävät asiat mahdollisimman yksiselitteisesti ja konkreettisesti, jotta kyselyni vastaajat kokevat kyselyn mahdollisimman miellyttäväksi vastata Asperger-piirteistään huolimatta.

Kyselyn muotoilu koostuu sen sisällöstä ja visuaalisesta ilmeestä, ja sitä määrittävät etukäteistieto tutkittavasta ilmiöstä, tutkimuskysymykset, joihin haetaan vastauksia, sekä se, miten tutkittavat asiat muotoillaan kysyttävään muotoon. Kyselyn laatiminen vaatii ilmiön operationalisointia, mikä tarkoittaa tutkittavan asian pilkkomista konkreettisiksi, vastattaviksi kysymyksiksi. Ilmiö tulee tuntea ja käsitteellistää etukäteen, ja operationalisointia, kuten muutakin kyselylaatimisprosessia, ohjaa tutkimuksen teoreettinen viitekehys. (Ronkainen ym. 2008b, 32.) Operationalisoinnissa kysymykset muotoillaan siten, että tutkimuksen käsitteet ja teemat ilmenevät kysymyksissä mahdollisimman konkreettisina ja lähellä vastaajien arkea sekä kokemusmaailmaa (Alkula ym. 1994, 128).

Operationalisointi vaikutti aluksi helpolta, mutta olikin huomattavasti haastavampaa kuin olin kuvitellut. Aspergerin oireyhtymä on minulle ilmiönä hyvin tuttu ja läheinen, mutta kun se asetetaan tutkimukseni teoreettiseen viitekehykseen, haasteet kasvavat. En usko, että olisin onnistunut saamaan kyselyni kysymyksiin sosiaalityön kohtaamisen ja holistisen ihmiskäsityksen näkökulmaa ilman huolellista operationalisointia, jonka avulla työstin kyselyäni. Käytännössä operationalisointi tarkoitti kohdallani miellekarttojen ja listojen laatimista. Avasin tutkielmani pääkäsitteitä laajemmiksi ja yksityiskohtaisemmiksi kokonaisuuksiksi. Siirryin hiljalleen abstrakteista pääkäsitteistä konkreettisiin aläkäsitteisiin ja selityksiin. Operationalisoinnin jälkeen pidin huolen siitä, että kaikki nämä kokonaisuuksien osatekijät ovat jollakin tavalla mukana kyselylomakkeessa.

Ronkaisen ym. (mt., 32) mukaan kyselyn suunnittelu on monivaiheinen, pitkä prosessi, jossa arvioidaan kokonaisuutta, tarkastellaan yksityiskohtia ja testataan kysymyksiä. Opettajani neuvoivat minulle, että kysely kannattaa välillä panna sivuun joksikin aikaa,

vaikka useammaksi viikoksi, ja palata sen pariin myöhemmin. Huomasin tämän olevan toimiva tapa, koska itsensä etäännyttäminen kyselystä auttoi näkemään sen uudella tavalla, kun siihen palasi tauon jälkeen. Minua ohjattiin myös tarkastelemaan kyselyä sen laatimisen aikana kolmesta näkökulmasta, jotka olivat vastaajan, tutkimuskysymysten sekä aineiston analyysin näkökulmat. Pohdin toistuvasti kyselyä laatiessani, miten eri ratkaisut vaikuttavat vastaajan kokemukseen kyselystä, saanko kerättyä kyselyllä aineistoa, jota pystyn analysoimaan tutkielmani vaatimalla tavalla, ja tuottaako kyselyllä kerätty aineisto vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Sähköinen kyselylomake tarjoaa monipuoliset mahdollisuudet kyselyn visuaalisen ilmeen ja kysymysten, kysymysryhmien sekä vastausvaihtoehtojen suunnitteluun, millä on suuri merkitys vastausprosessille. Merkittävä ero paperi- ja verkkolomakkeen välillä ovat verkkolomakkeen interaktiiviset toiminnot, joita voivat olla esimerkiksi kyselyn sijoittaminen yhdelle, selattavalle verkkosivulle, sen jakaminen usealle sivulle tai kysymysten esittäminen yksi kerrallaan, kyselyn edestakaisin selaamisen mahdollisuus tai selaamisen estäminen, erilaiset alasetvalikot sekä hyppytoiminnot kysymysten välillä. Tällaisilla tekijöillä on tutkimusten mukaan paljon merkitystä saavutettavien vastausten kannalta. (Selkälä 2008, 128–129; Selkälä 2013, 111.)

Kyselyssäni kysymykset on jaettu usealle sivulle niin, että joillakin sivuilla on vain yksi kysymys, joillakin useampi. Samalla sivulla olevat kysymykset liittyvät keskeisesti toisiinsa. Päädyin tähän ratkaisuun siksi, koska uskon Asperger-piirteisten vastaajien hyötyvän siitä, että yhdellä sivulla keskitytään vain yhteen asiaan. Tämä helpottaa keskittymistä kulloinkin vastattavana olevaan kysymykseen tai kysymyksiin. Selkälän (2008, 132) mukaan kysymyksiä ei kuitenkaan kannata eristää toisistaan kokonaan, koska vastaaja vertailee luontaisesti kysymyksiä toisiinsa, mikä vaikuttaa vastausten muodostumiseen. Kyselyssäni on myös mahdollisuus palata taaksepäin ja tarkastella tai muuttaa aiempia vastauksiaan.

Kyselyissä on yleensä kolmenlaisia kysymyksiä: avokysymyksiä, monivalintakysymyksiä sekä poissulkevia kysymyksiä. Avokysymykseen voi vastata omin sanoin, monivalintakysymyksissä voi valita monta vaihtoehtoa, ja poissulkevat kysymykset sallivat vain yhden vaihtoehdon valitsemisen. Kysymykset voivat myös olla näiden sekoituksia.

Omassa kyselyssäni käytin näitä kaikkia yleisimpiä kysymystyyppejä, ja sekoitin niitä sen verran, että yhdessä poissulkevassa kysymyksessä on mahdollisuus tarkentaa vastaustaan sanallisesti. Avokysymyksiä käytetään yleensä silloin, kun kysytystä aiheesta on paljon ristiriitaisia mielipiteitä, ilmiö on moniselitteinen, tai ilmiö toteutuu ihmisten elämässä monella eri tavalla. Tutkielmassani on kysymys erityisesti viimeisestä vaihtoehdosta. Ihmisillä on erilaisia kokemuksia aiheesta, jota tutkin, ja pyrin selvittämään, minkälaisia nämä kokemukset ovat. (Ronkainen ym. 2008b, 33–34.)

Lomakkeen kysymysten tulee edetä loogisesti ja teemoittain, ja niiden tulee olla mahdollisimman lyhyitä, ytimekkäitä, helposti ymmärrettäviä ja yksiselitteisiä. Niissä tulee välttää erikoisalojen sanastoa, sivistyssanoja ja slangia. Avokysymyksiä pidetään haastavimpana kysymysmallina, ja vastausprosentti usein vähenee niiden kohdalla. Tästä syystä kyselyn pääkysymyksiä onkin syytä kysyä monilla eri kysymystyypeillä. Nämä kyselyn laatimisen perusasiat korostuvat kyselyssäni erityisesti, koska vastaajat ovat Asperger-henkilöitä. Kysymystyyppien valinnassa ja kysymysten muotoilussa on tärkeää huomioida kyselyn kohdeyleisö ja sen osaaminen, kognitiivinen kapasiteetti sekä motivaatio. (Mt., 37–38.) Minulla ei ollut ennakko-oletuksia vastaajieni osaamisesta tai kognitiivisesta kapasiteetista, koska Aspergerin oireyhtymä ei automaattisesti tarkoita, että ihmisellä olisi niissä puutteita tai vahvuuksia. Asperger on hyvin moninainen ja vaihteleva oireyhtymä, ja Asperger-piirteiden ilmeneminen on yksilöllistä. Halusin kuitenkin laatia kyselylomakkeeni niin, että mahdollisimman monet Asperger-henkilöt pitävät kyselyyn vastaamista miellyttävänä, ja kysymyksiä ymmärrettävinä. Toivoin, että kyselyn aihe yhdessä hyvin toteutetun kyselyn kanssa saisi mahdollisimman monet motivoitumaan ja vastaamaan kyselyyn. Siksi pyrin laatimaan kysymykset hyvällä ja selkeällä yleiskielellä mahdollisimman yksiselitteisesti ja välttämään monitulkintaisuuden mahdollisuuksia.

Kyselyn valmistuminen vaatii valintoja, testaamista ja arviointia. Kyselyn loogisuus ja vastattavuus tulee testata vastaajilla, jotka voivat olla esimerkiksi tutkimusryhmän jäseniä, kyselyn laatijoiden luottohenkilöitä tai ilmiöön liittyvän alan ammattilaisia ja asiantuntijoita. (Mt., 39.) Kyselylläni oli kolme testajaa, jotka tarkastelivat kyselyä eri näkökulmista. Yksi heistä on tilastotieteilijä, toinen sosiaalialan ammattilainen ja kolmas autismialan asiantuntija. Sain heiltä monipuolisia kommentteja, joiden perusteella

tein viime hetken muutoksia kyselyyni, ennen kuin avasin sen varsinaisille vastaajille.

Internetissä toimii nykyään suuri määrä erilaisia vertaisyhteisöjä, järjestöjä, keskustelupalstoja ja muita ryhmittymiä. Sähköiset kyselyt toimivat erityisen hyvin verkkoympäristöissä, ja kyselyihin on helppo hankkia vastaajia verkossa eri ryhmittymien sivustojen kautta. (Ronkainen 2008, 73.) Itse hankin vastaajia kyselyyni Asperger-aiheiselta keskustelufoorumilta. Lisäksi lähetin linkin kyselyyni erilaisille Aspergeriin liittyville järjestöille ja yhteisöille, ja pyysin, että he välittäisivät linkin sähköpostilistoilleen. Tämän lisäksi autismialan kattojärjestö Autismi- ja Aspergerliitto mainosti kyselyä kotisivuillaan ja sosiaalisessa mediassa. Ronkainen (mt., 74) huomauttaa, että tämä tapa jättää vastaajat anonyymeiksi, mikä edellyttää, että kysely sisältää sellaisia taustakysymyksiä, joiden avulla voidaan jälkeenpäin analysoida kyselyn vastaajia. Siksi kyselyni lopussa on muutama taustatietokysymys, joilla selvitetään vastaajien ikä, sukupuoli sekä se, onko heillä Asperger-diagnoosi vai ei.

Salla-Maaria Laaksosen ym. (2013, 25) mukaan tutkijalla, joka käyttää verkkoa joko tutkimuksen välineenä, lähteenä, paikkana tai kohteena, tulee olla riittävästi ymmärrystä verkkoympäristöistä ja -kulttuureista sekä teknisistä alustoista. Kohdallani tämä toteutuu varsin hyvin, koska kuulun sukupolveen, joka aloitti internetin käytön ensimmäisten joukossa ala-asteikäisenä. Jo teini-iässä olin hyvin aktiivinen ja monipuolinen verkon käyttäjä, käytin monia erityyppisiä palveluja ja toimin monenlaisilla alustoilla. Esimerkiksi keskustelufoorumikulttuuri on tullut minulle hyvin tutuksi nuoruusvuosina, ja foorumien käytäntöjen ja kirjoittamattomien sosiaalisten sääntöjen tunteminen oli avuksi, kun lähdin hankkimaan kyselylleni vastaajia Asperger-henkilöiden foorumille.

Ymmärsin tulevani ulkopuolelta yhteisöön, jonka sisäpuolelle minä en kuulu, ja pyrin toimimaan tämän oletuksen mukaisesti. Tiesin, että minun pitää ensimmäiseksi luoda käyttäjätunnus foorumille. Seuraavaksi selvitin foorumin ylläpitäjien yhteystietoja ja otin yhteyttä yhteen heistä. Kysyin ylläpitäjältä mielipidettä siitä, mille foorumin osastoista minun kannattaa kyselyni saatekirje (liite 1) ja linkki laittaa. Toimin hänen ohjeidensa mukaisesti, enkä esimerkiksi laittanut kyselyäni jokaiseen keskusteluosioon erikseen, mikä saattaisi saada foorumin käyttäjissä aikaan negatiivisia tunteita kyselyäni ja minua kohtaan. Tällä toiminnalla osoitin kunnioitusta foorumin aktiivikäyttäjiä

kohtaan sekä hain heiltä hyväksyntää, jonka toivoin vaikuttavan vastaajamääriin.

Aineiston kerääminen osoittautui erittäin haasteelliseksi tehtäväksi. Kun kyselyni oli ollut auki noin puolitoista viikkoa, minulla oli vasta kaksi vastaajaa. Aloin tuntea itseni epätoivoiseksi, mutta yritin kuitenkin ajatella positiivisesti ja uskoa siihen, että kunhan kyselyäni mainostetaan useammalla taholla, vastaajien määrä kasvaa. Linkki kyselyyni oli tuolla hetkellä oman tietoni mukaan vain Asperger-henkilöiden keskustelufoorumilla. En tiennyt, oliko sitä vielä välitetty millekään sähköpostilistalle, koska en ollut saanut vastauksia lähettämiini sähköpostiviesteihin. Siksi laskin toivoni sen varaan, että kunhan kyselyn linkki välitetään autismi- ja Asperger-järjestöjen sähköpostilistoille, tulee vastaajia ainakin muutama lisää. Tässä vaiheessa olin kuitenkin jo aika varma siitä, että vastaajien määrä tulee joka tapauksessa olemaan sen verran alhainen, että joudun unohtamaan suunnitelmat kvantitatiivisten menetelmien käytöstä. Onnekseni Asperger-henkilöille on kuitenkin luontevaa kirjoittaa pitkiä ja laajoja vastauksia avokysymyksiin. Suunnittelin tässä vaiheessa, että jos saan edes muutaman vastauksen lisää, aineistoni voi koostua kyselyn avokysymysten vastauksista. Jos kuitenkin kävisi niin, että vastauksia ei tulisi paria enempää, minun olisi todennäköisesti pakko harkita jotakin vaihtoehtoista aineistonkeruumenetelmää, joka olisi todennäköisesti haastattelu.

Pian tämän jälkeen sain kyselyni välitettyä uskoakseni ainakin muutamalle niiden järjestöjen sähköpostilistoista, joita lähestyin, vaikken juuri saanutkaan vastauksia sähköpostiviesteihini. Oletan, että ainakin osa järjestöistä välitti viestini eteenpäin, mutta varmuutta minulla ei tästä ole kuin parin järjestön kohdalla. Kyselyyn tuli kuitenkin lyhyen ajan sisällä muutama vastaus lisää. Vähän myöhemmin myös valtakunnallinen kattojärjestö Autismi- ja Aspergerliitto ry lisäsi mainoksen kyselystä verkkosivustolleen, facebook-sivulleen sekä sähköpostilistoilleen. Lopulta vastauksia kertyi 22, mikä tarkoitti, että minulla oli kasassa riittävä, jopa varsin laaja avovastauksista koostuva laadullinen aineisto, jolla pystyn vastaamaan asettamiini tutkimuskysymyksiin. Pystyn myös jonkin verran tarkastelemaan aineistoa kvantitatiivisen analyysin keinoin.

Miksi sitten aineistonkeruuni oli näin haastavaa? Kysymyksenasetteluni vaatii, että vastaajalla on kolme erityistä piirrettä. Hänen tulee olla aikuinen, hänellä tulee olla joko diagnosoitu Aspergerin oireyhtymä tai omasta mielestään useita Asperger-piirteitä, ja li-

säksi hänellä tulee myös olla kokemusta sosiaalityön asiakkuudesta. Näiden seikkojen lisäksi henkilöllä pitää vielä olla jonkinlainen motivaatio vastata kyselyyni. Aikuisuus ei luonnollisesti rajaa suurta vastaajaryhmää pois, mutta kaksi seuraavaa tekijää sen tekevät. Olisi huomattavasti helpompaa löytää tutkimukseen vastaajia, joilla on joko kokemusta sosiaalityön asiakkuudesta tai Aspergerin oireyhtymä. Tutkielmassani vastaajalla täytyy kuitenkin olla molemmat, ja se on jo huomattavasti harvinaisempaa.

Välillä erehdyin huomaamattani ajattelemaan, että koska kyselyni tavoittaa suuren määrän Asperger-henkilöitä, se tavoittaa myös paljon mahdollisia vastaajia, mutta todellisuudessa voi olla mahdollista, että foorumilla ja sähköpostilistoilla tavoittamistani Asperger-henkilöistä vain pieni osa on ollut sosiaalityön asiakkaina. Lienee myös turha odottaa, että tästä pienestä ryhmästä kaikki olisivat motivoituneita vastaamaan kyselytutkimukseen. Odotin kuitenkin suurempaa vastaajamäärää, ja minulle oli alussa suuri pettymys huomata, että vastauksia ei tule. Vastaajamäärän hitaasti noustessa myös oma intoni asiaa kohtaan nousi, ja sai minut pohtimaan, mitä olisin voinut tehdä toisin. Olen pohtinut kyselynlaatimisprosessia ja sen vaiheita. Mielestäni laadin kyselyn huolellisesti ja myös vastaajia ajatellen. Varsinkin opettajien ohjauksen myötä kyselystä tuli käsittääkseni varsin hyvä. Toki se saattaa tuntua raskaalta ja pitkältä, koska siinä on aika monta kysymystä, ja monet niistä ovat avokysymyksiä. Tämä on kuitenkin välttämättömyyttä, jotta vastauksilla saavutetaan kattava ja relevantti aineisto. Yleensäkin voisin kuvitella, että moni jättää vastaamatta tämän kaltaisiin tutkimuskyselyihin, jos hänellä ei sillä hetkellä ole riittävästi aikaa tai voimavaroja paneutua vastaamiseen.

Ajattelen, että mahdollisten vastaajien tavoittaminen on ollut merkittävässä asemassa siinä, miten aineistonkeruu on minulla onnistunut. Ajattelin etukäteen, että tavoittaisin keskustelufoorumien ja järjestöjen sähköpostilistojen kautta suuren määrän, ehkä jopa enemmistön, mahdollisista vastaajista. On kuitenkin huomioitava, että koska kyselyni oli sähköinen, ja sen markkinointikanavat pelkästään sähköisiä, lähestyin vain sellaisia ihmisiä, jotka käyttävät internetiä. Kuten olen aiemmin todennut, Asperger-henkilöiden keskuudessa on yleistä viihtyä verkkoympäristössä ja toimia siellä vaivattomasti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita jokaista Asperger-henkilöä, vaan on olemassa myös heitä, joiden arkeen internet ja tietokoneet eivät kuulu. Lisäksi käsitykseni siitä, että tavoittaisin suuren osan mahdollisista vastaajista foorumin ja järjestöjen kautta, oli vain oma oletta-

mukseni, jolle minulla ei ollut minkäänlaisia faktapohjaisia perusteluja. Olin nähnyt, että foorumilla on paljon käyttäjiä ja vilkasta keskustelua. Siksi päätin, että sitä käyttää suuri määrä Asperger-aikuisia, joista osalla on varmasti kokemusta sosiaalityön asiakkuudesta. Oletin myös, että suuri osa Asperger-henkilöistä kuuluu johonkin autismi- tai Asperger-järjestöön. Tämä johtunee siitä, että olen itse aktiivinen järjestötoimija, ja pidän järjestöihin kuulumista ja niissä toimimista tärkeänä.

Nyt aineistonkeruun päätyttyä, kun pohdin näitä asioita tarkemmin, huomaan, miten epävarmalla pohjalla vastaajien ja aineiston hankinta minulla on ollut. Olen yrittänyt miettiä, millä muilla tavoin olisin voinut löytää ja lähestyä vastaajia. Yksi vaihtoehto, mikä mieleeni on tullut, olisi ollut mainonnan laajentaminen julkisiin tiedotusvälineisiin. Oletin, että se riittää, että kyselyä mainostetaan niissä erityisissä yhteyksissä, joissa voidaan tavoittaa juuri kyselyn vastaajiksi sopivia henkilöitä. Myöhemmin olen alkanut pohtia, olisinko saanut lisää vastauksia, jos kyselyä olisi mainostettu esimerkiksi suurissa sanomalehdissä tai erilaisissa sosiaalisen median ryhmissä ja sivuilla, jotka tavoittavat suuren määrän ihmisiä, joista jotkut ehkä saattaisivat olla sopivia vastaamaan kyselyyni.

5.3 Tutkielman eettisyys

Tieteelle on määritelty eettisiä periaatteita ja normeja, jotka ohjaavat tutkimuksen tekoa. Tällaisia hyviä tieteellisiä käytäntöjä kutsutaan tutkimuseetiikaksi. Tutkijan ammattietiikka sisältää eettiset periaatteet, säännöt, normit, arvot ja hyveet, joita tutkijan ammattia harjoittaessaan tulee noudattaa. (Karjalainen 2008, 121.) Tutkimusetiikka käsittelee tutkimuksen päämääriin liittyvää moraalialia ja sitä, millä keinoilla tutkimuksen päämääriä tavoitellaan. Lisäksi se pohtii, miten määriteltyä moraalialia voidaan ylläpitää. Etiikka on läsnä koko tutkimusprosessin ajan moraalialisina valintoina ja päätöksinä, jotka koskevat kaikkia tutkimuksen vaiheita ja osa-alueita, kuten tutkimuskohteen ja -menetelmien valintaa, aineiston keruuta, tieteellisen tiedon luotettavuutta, tutkittavien kohtelua, tutkimustulosten vaikutuksia sekä tiedeyhteisön sisäisiä toimintaperiaatteita. Tutkimuseettinen ongelma syntyy, kun tutkimuksen käytännön tai tutkimuseettisten normien sekä moraalialisen normin välille syntyy ristiriita. (Kuula 2006, 11; Mäkinen 2006, 10.)

Tutkijan työhön kuuluu monia metodologisia valintoja, jotka vaativat myös eettistä pohdintaa. On syytä pohtia muun muassa, millainen tieto tutkittavasta ilmiöstä on tärkeää, millainen aineisto on tutkimusongelman kannalta tarkoituksenmukainen, antaako kerätty aineisto tarpeeksi edustavan ja kattavan kuvan tutkimuskohteesta, millainen kuvaus tai teoria sopii antamaan tarpeeksi monipuolisen kuvan tutkittavasta ilmiöstä, tai onko tutkimuksen hypoteesi hyväksyttävissä aineiston pohjalta. (Rolin 2002, 92–93.) Eettisiin ongelmiin ei aina löydy yksiselitteisiä ratkaisuja, vaan ne voivat olla varsin mutkikkaita ja vaatia laajaa dialogia, johon kaikki osapuolet osallistuvat (Mäkinen 2006, 17). Tutkijalla itsellään on vastuu tutkimustyötään koskevista eettisistä ratkaisuista, mutta tutkimusetiikka koostuu kuitenkin enimmäkseen kollegiaalisesti sovituista tavoitteista ja periaatteista, jotka ohjaavat tutkimuksen tekoa ja ilmaisevat niitä arvoja, joita tutkijan pitää pyrkiä omassa tutkimustyössään noudattamaan. Nämä tutkimuseettiset normit eivät ole laillisesti sitovia, vaan niiden asettama velvoite tutkijalle on ammatillinen. (Kuula 2006, 26, 58.)

Anne Karjalaisen (2008, 122–123, 126) mukaan kaiken tutkimuksen lähtökohtana tulee aina olla tutkittavien itsemääräämisoikeuden ja ihmisarvon kunnioittaminen, vahingon välttäminen sekä tutkittavien yksityisyyden suojaaminen. Hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa esimerkiksi hyväksytyjen ja eettisesti kestävien tiedonhankinta-, arviointi- ja tutkimusmenetelmien käyttämistä, tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvan avoimuuden noudattamista, vaaran eliminoimista sekä informaation käyttämisen vastuullisuutta. Tutkijan on pohdittava omaa moraalista oikeuttaan hankkia tietoa ilmiöstä, josta on kiinnostunut. Tutkimus ei saa aiheuttaa vahinkoa kenellekään, eikä se saa loukata ihmisarvoa.

Matti Heikkilän (2002, 165) mukaan eettiset kysymykset nousevat usein esiin yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, kun tutkimusaiheet ovat arkaluontoisia. Eettistä pohdintaa liittyy niin tutkimuskohteen lähestymiseen, johtopäätöksien tekemiseen kuin tutkimustulosten esittämiseenkin. Kun kyseessä on sosiaalityön tutkimus, tutkija pyrkii Synnöve Karvisen (2000, 13, 16, 24) mukaan tavoittamaan, ymmärtämään ja näyttämään ihmisten muuttuvan elämän sekä ammattikäytäntöjen moninaisuutta. Ihmisten arjen ja kokemusten näkyväksi tekeminen on sosiaalityön tutkimuksen keskeinen metodo-

loginen haaste, jonka vuoksi tutkijan on tärkeää soveltaa työssään monipuolisesti erilaisia strategioita, lähestymistapoja ja menetelmiä. Tutkimusmetodien tulee olla tarpeeksi herkkiä tunnistamaan sosiaalityön toimintaympäristöihin liittyviä erityisyyksiä sekä tavoittamaan toimijoiden näkökulman ja aseman empiirisen näytön pohjalta.

Oma pyrkimykseni on tutkielmallani saavuttaa tietoa Asperger-aikuisten kokemuksista sosiaalityön asiakkuudesta ja kohtaamisista. Monipuolisuutta tutkielmaani tuovat kyselyni laadulliset ja määrälliset kysymykset, joilla pyrin tutkimaan asiaa selvittämään, sekä niiden erilaiset analyysimenetelmät. Varsinkin avokysymysten vastaukset antavat hyvin henkilökohtaista tietoa vastaajien kokemuksista. Myös valintani tutkia asiakkaan ja sosiaalityöntekijän kohtaamista Asperger-aikuisten näkökulmasta ja heiltä vastauksia pyytäen on näkemykseni mukaan hyvä eettinen ratkaisu. Toinen vaihtoehto olisi ollut hankkia tutkimusaineistoa sosiaalityöntekijöiltä tai muilta professionaalisilta asiantuntijoilta. Tällöin Karvisen (2000) mainitsema herkkyys olisi kuitenkin jäänyt puuttumaan. Asperger-henkilöiltä kerättyyn aineistoon perustuvasta tutkimuksesta on myös enemmän hyötyä sosiaalityön alalle, koska se antaa sosiaalityöntekijöille uutta tietoa Asperger-aikuisten kokemuksista ja herättää ajatuksia sekä lisää tietoisuutta siitä, miten Asperger-henkilöiden kanssa olisi hyvä toimia.

Tutkijan tulee tiedostaa, että hänen oma elämäntarinansa sekä teoreettis-metodologiset lähtökohdansa vaikuttavat siihen, miten hänen näkee, ymmärtää ja myös sivuuttaa asioita koko tutkimusprosessin ajan. Tutkija on osa tutkimaansa todellisuutta, eikä hän voi koskaan täysin sulkea omia tuntemuksiaan ja sitoumuksiaan tutkimuksensa ulkopuolelle. (Granfelt 2000, 107.) Olen työskennellyt Asperger-henkilöiden parissa useiden vuosien ajan, ja ollut autismin kirjosta ja erityisesti Aspergerin oireyhtymästä hyvin kiinnostunut koko aikuisikäni. Tiedän aiheesta melko paljon, ja minulle on muodostunut tietynlainen kuva siitä, millaisia Asperger-henkilöt ovat. Olen pyrkinyt koko tutkimusprosessin ajan tiedostamaan tämän. Yritän aina erottaa ne asiat, jotka nousevat esiin lähdekirjallisuudesta ja tästä tutkimusprosessista niistä, jotka kumpuavat aiemmista kokemuksistani. Pyrin välttämään ennakkoluuloja ja -oletuksia siitä, minkälaisia Asperger-henkilöt mielestäni usein ovat tai miten he toimivat, koska tiedän, että Asperger-piirteet näyttäytyvät ja vaikuttavat arkeen eri henkilöillä hyvin yksilöllisesti.

Kuitenkin olen jälkepäin huomannut, että esimerkiksi kyselyni rakentui suurelta osin sen varaan, mitä olen aiemmin oppinut Aspergerin oireyhtymästä. Toisaalta tämä on luullakseni kyselyn kohdalla hyväkin asia. Jos olisin laatinut kyselyn ilman minkäänlaista aiempaa kokemusta tai perehtyneisyyttä asiaan, laatiminen olisi varmasti ollut vielä haastavampaa kuin se nyt oli, mutta lisäksi kysely olisi todennäköisesti ollut Asperger-henkilöiden näkökulmasta täyttöominaisuuksiltaan heikompi. Suurimmat eettiset haasteet tällä saralla liittyvät kuitenkin aineiston analyysiin, jossa minun tulee olla erityisen huolellinen sen suhteen, että pysyn avoimena vastaajien vastauksille, vaikka ne eivät vastaisikaan omaa mielikuvaani siitä, miten ajattelen Asperger-henkilöiden asioita kokevan. En saa sivuuttaa vastauksia, jotka eivät vastaa oletuksiani. Minun täytyy tutkijana tietää ja myöntää se, että jo ennen kuin olen alkanut käydä aineistoa läpi, olen muodostanut jonkinlaisen mielikuvan siitä, mitä ajattelen aineiston sisältävän. Kun tiedostan tämän, minun on helpompi välttää ennakko-oletusteni vaikutukset analyysiin.

On tärkeää huomioida, ettei tutkimukseen osallistuvien henkilöiden joukko ole koskaan täysin yhdenmukainen. Tutkittavat ja heidän maailmankuvansa eroavat aina monin tavoin sekä toisistaan että tutkijasta, vaikka yhteisiä piirteitäkin on. Erot muun muassa tavoissa, arvoissa, asenteissa, uskonnossa, etnisyydessä, kielessä, iässä, sukupuolella, koulutuksessa ja ammatissa vaikuttavat siihen, miten osallistujat suhtautuvat tutkimusaineiston keruuseen, ja miten he esimerkiksi ymmärtävät heille esitetyt kysymykset. (Mäkinen 2006, 103.) Huomioin kyselylomaketta laatiessani vastaajien Asperger-piirteet, koska oletan niitä olevan kaikilla vastaajilla. En kuitenkaan voi tietää, miten vastaajien muut ominaisuudet ovat vaikuttaneet siihen, miten he ovat kysymykset ymmärtäneet ja niihin vastanneet, ja minun pitää muistaa tämä aineistoa analysoidessani.

Riitta Granfeltin (2000, 105) mukaan yksi keskeisimmistä sosiaalityön tutkimuksen tehtävistä on tuoda näkyviin vaikeassa asemassa elävien ihmisten todellisuutta. Tällöin on tärkeää pohtia, millainen kuva tutkittavista ihmisistä ja heidän todellisuudestaan annetaan. Käytetyillä käsitteillä on suuri merkitys sille, minkälaisen kuvan tutkimus tutkittavasta ilmiöstä antaa. Tutkimuksen käsitevalinnoissa tulee käyttää tarkkuutta, ja pohtia niitä huolellisesti. Granfeltin (mt., 113) mukaan tutkija luo valitsemillaan käsitteillä tietynlaisen konstruktion tutkimuksensa kohteesta. Jos käsitteet ovat marginaaliryhmiin kuuluvia ihmisiä mitätöiviä tai leimaavia, ne voivat vahvistaa vääristyneitä stereotyyppi-

ta ja näin heikentää heidän mahdollisesti ennestäänkin vaikeaa asemaansa. Stereotyyppiset käsitteet saattavat kertoa tutkittavia henkilöitä enemmän tutkijasta itsestään.

Olli Mäkinen (2006, 65) kirjoittaa lasten ja erityisryhmien asettavan tutkimukselle suuria haasteita. Hänen mukaansa marginaaliryhmät eivät aina osaa huolehtia oikeuksistaan, ja tällöin jonkun toisen on huolehdittava niistä. Heitä ei kuitenkaan saisi sulkea tutkimuksen ulkopuolelle, koska silloin heidän kokemiaan, erityisryhmiä koskevia epäkohtia ja ongelmia ei selvitetä, eikä niihin saada korjauksia. Käsitevalinnat ovat erityisen tärkeässä asemassa, kun tutkittavat henkilöt kuuluvat marginaaliryhmiin, ja myös Mäkinen (mt., 65) lankeaa näkemykseni mukaan virheellisen käsitevalinnan ansaan. Hänen etiikkaa käsittelevässä teoksessaan kirjoitetaan normaaleista ihmisistä. Hän vertaa lapsia ja vajaakykyisiä täysi-ikäisiin ja normaaleihin. Lasten ja täysi-ikäisten vertaamiselle löytyvät kyllä selkeät perusteet, mutta mielestäni käsitteen normaali ihminen käyttöä on syytä välttää kokonaan. Vajaakykyisen vastakohtana on harhaanjohtavaa pitää normaalia, koska normaalin määrittely on mahdotonta. Jokaisella ihmisellä on omat erityispiirteensä, poikkeavuutensa ja vajavaisuutensa. Toisilla ne vaikuttavat enemmän arjessa ja sosiaalisessa ympäristössä selviämiseen, toisilla johonkin muuhun.

Pyrin itse kokonaan välttämään normaali-käsitteen käyttöä tutkielmassani. Kun halutaan Asperger-henkilöistä puhuttaessa puhua myös heistä, joilla ei ole Aspergerin oireyhtymää, on tapana käyttää ilmaisua neurologisesti tyypillinen. Puhekielessä ilmaisumuoto on usein n tai nentti. Minusta tämä on hyvä ilmaisu, koska se erottaa muut ihmiset heistä, joilla on Asperger, muttei kuitenkaan oletta, että muut olisivat millään muulla tavalla tyypillisiä kuin neurologisesti. Neurologisesti tyypillinen voi olla hyvin monella muulla tavalla epätyypillinen. Normaaleihin ja poikkeaviin tai erilaisiin jaottelun sijaan on sopivampaa jaotella ihmisiä neurologisten ominaisuuksien mukaan, jos erottelua tällaisessa yhteydessä tarvitaan.

Olen joutunut käymään eettistä pohdintaa myös muista käyttämistäni käsitteistä. Päädyin käyttämään ilmaisua Asperger-henkilö siksi, koska olisi ollut vaivalloista ja tekstiä huomattavasti raskauttavaa kirjoittaa joka kerta henkilö, jolla on Aspergerin oireyhtymä tai sen piirteitä. En pidä ihmisten määrittelystä heidän yhden ominaisuutensa tai esimerkiksi sairautensa mukaan, ja siksi puhun ja kirjoitan yleensä mieluummin henkilöstä,

jolla on jokin ominaisuus, sairaus tai erityispiirre. Asperger-henkilöt ovat kuitenkin niin keskeisessä asemassa tutkielmassani, ja kirjoitan heistä jatkuvasti, että päädyin tähän lyhyempään ilmaisuun. Haluan korostaa, että en pidä Aspergerin oireyhtymää ainoana tutkimiani henkilöitä määrittävänä tekijänä tästä kirjoitusasusta huolimatta, ja toivon, että en loukkaa sillä ketään.

Kolmas eettinen haaste käsitevalinnoissa oli valita tapa kirjoittaa Aspergeriin liittyvistä erityispiirteistä. Yleisimpiä ilmaisuja lienevät vaikeudet, haasteet, poikkeavuudet sekä edellä käyttämäni erityispiirteet. Vielä nykyaikanakin näkee toisinaan kirjoitettavan tai kuulee puhuttavan myös oireista. Oireet ovat kohdallani ehdottomasti poissuljettu vaihtoehto, koska Aspergerin oireyhtymä ei ole sairaus, vaan enemmänkin ominaisuus, joka on osa ihmisen persoonallisuutta. Tutkielmani teoriaosassa sekä kyselyn kysymyksissä käytin enimmäkseen käsitteitä erityispiirteet ja Asperger-piirteet, sekä muutaman kerran käsitettä haasteet. Kyselyssä oli kuitenkin yksi kysymys, jonka käsitevalinnat mietityttivät minua kovasti. Kysymys oli seuraavanlainen: Minkä verran seuraavat, tyypilliset Asperger-piirteet vaikuttavat arkeesi? Kysymyksessä listattiin tyypillisesti Aspergeriin liittyviä erityispiirteitä, joista suurin osa oli vaikeuksia jonkin asian suhteen, esimerkiksi vaikeudet sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Pohdin pitkään, miten voisin korvata negatiivisen mielikuvan antavan sanan vaikeudet, mutta päädyin kuitenkin pitämään sen mukana. Yksi vaihtoehto olisi voinut olla haasteet, mutta se on vaikeuksia abstraktimpi ja epätarkempi ilmaisu, eikä se olisi poistanut negatiivisen ilmaisun ongelmaa. Totesin myös, että kyseisen kysymyksen on tarkoitus selvittää nimenomaan niitä tekijöitä, jotka jollakin tavalla hankaloittavat vastaajien arkea, mikä toimii perusteluna kysymyksen käsitevalinnalle.

Internetin käyttö tutkimuskohteena ja -välineenä sekä aineiston lähteenä on tuonut esille paljon uusia tutkimuseettisiä kysymyksiä. Myös verkkokyselytutkimuksiin liittyy monia eettisen pohdinnan aiheita. Kyselylomakkeen kysymykset tulee esimerkiksi laatia hyvää tutkimusetiikkaa noudattaen sellaisiksi, ettei henkilöä voida tunnistaa hänen vastaustensa perusteella. (Karjalainen 2008, 126; Kuula 2006, 14, 169–170.) Karjalaisen (2008, 125–126) mukaan edustavuus- ja luotettavuuskysymyksiä pitää pohtia tarkkaan. Hän toteaa, että käyttämästäni aineistonkeruutavasta voi seurata ongelmia aineiston edustavuuden ja luotettavuuden arvioinnin kannalta. Kun kyselylomake on vapaasti verkossa

kaikkien saatavilla, en voi tietää, ketä kyselyn vastaajat ovat, ja täyttävätkö he kyselyyn osallistumiselle asettamani vaatimukset. En voi varmasti tietää, ovatko kaikki vastaajat aikuisia Asperger-henkilöitä, joilla on kokemusta sosiaalityön asiakkuudesta. En voi olla varma siitä, ovatko vastaajien vastaukset rehellisiä, vai onko totuutta muunneltu tai ovatko vastaukset kokonaan keksittyjä. On myös mahdollista, että yksi ihminen on vastannut kyselyyn monta kertaa. Pidän kuitenkin käytännössä hyvin epätodennäköisenä sitä, että joku sellainen vaivautuisi vastaamaan kyselyyni, joka ei täytä asettamiani vaatimuksia. Minun on vaikeaa keksiä, mikä voisi motivoida sellaiseen toimintaan.

Jos kyselylomakkeen kysymykset on laadittu huonosti, eivätkä ne anna kysymyksenasetteluun luotettavia vastauksia, tutkimusta voidaan pitää moraalittomana. Tällöin tutkimus tuhlaa sekä tutkijan, taustaorganisaation että vastaajan resursseja. Huonot kysymykset voivat esimerkiksi olla moniselitteisiä, johdattelevia, ristiriitaisia asioita sisältäviä tai sellaisia, että niihin voi vastata vain yhdellä tavalla. (Mäkinen 2006, 92–93.) Pysin kyselyä laatiessani välttämään kaikkia edellä mainittuja huonojen kysymysten piirteitä parhaani mukaan, ja toivon, että onnistuin siinä niin, että vastaajat ovat kokeneet vastaamisen miellyttäväksi, he ovat ymmärtäneet kysymykset niin, miten olen ne tarkoittanut, enkä ole huomauttanutni pyrkinyt johdattelemaan heitä vastaamaan tietyllä tavalla.

Tutkittavien henkilöiden asianmukainen informointi on osa eettisesti asianmukaista tutkimuskäytäntöä. On huolehdittava, että tutkittavien riittävä informointi toteutuu, vaikka kyselylomake olisikin avattavissa verkkosivulla tai sähköpostissa. Pelkkä linkki kyselyyn ei riitä, vaan myös saateen pitää olla vastaajien nähtävillä. Tutkittavien informoinnin tulee olla asianmukaista aineistonkeruutavasta riippumatta. (Kuula 2006, 175.) Saatekirjeeni (liite 1) sisältyi sähköpostiviestiin, jolla etsin vastaajia kyselyyni. Kun lähetin myöhemmin muistutusviestit, myös ne sisälsivät jo aiemmin lähetetyn saatekirjeen. Lisäksi laitoin saatekirjeen keskustelufoorumille, jolta etsin vastaajia. Myös Autismi- ja Aspergerliitto, joka julkaisi mainoksen kyselystäni verkkosivullaan, liitti mukaan saatekirjeeni. Näin ollen potentiaaliset vastaajat ovat aina kyselyni kohdatessaan saaneet siitä kattavasti tietoa.

Kuula (mt., 101) korostaa tutkittavien informoinnin tärkeyttä, koska se saattaa jopa rat-

kaista sen, osallistuuko ihminen tutkimukseen. Annettavan informaation sisältö myös määrittää sen, voiko tutkija itse, tai joku muu käyttää aineistoa myöhemmin, voiko aineiston arkistoida, vai pitääkö aineisto hävittää heti tutkimuksen valmistuttua. Itse ajattelin ensin herättää mahdollisten vastaajien luottamusta mainitsemalla saatekirjeessä, että vastauksia käytetään ainoastaan tähän tutkielmaan. Päädyin kuitenkin poistamaan tämän maininnan kaiken varalta, jos vaikuttaisikin siltä, että aineistolle voisi olla jonkinlaista jatkokäyttöä. Tutkittavien informoinnissa, omassa tapauksessani kyselyn saatekirjeessä, tulee kertoa ainakin tutkijan nimi ja yhteystiedot, tutkimuksen taustaorganisaatio, tutkimuksen tavoite ja toteutustapa, tutkimukseen osallistumisen arvioitu kesto sekä tietoa tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja mahdollisuudesta keskeyttää osallistuminen, luottamuksellisten tietojen suojaamisesta ja kerättävän tiedon käyttötarkoituksesta, käyttäjistä, käyttöajasta sekä säilytyksestä (Karjalainen 2008, 126; Kuula 2006, 102, 107, 121).

Tutkittavien informoinnin sisällön tarpeellisuus ja tarkkuus on aineistoon ja sen luonteen perustuen tapauskohtaista (Kuula 2006, 103). Saatekirjeeni (liite 1) sisälsi muut edellä esitetyt tiedot, mutta jätin ilmoittamatta kyselylomakkeen täytön arvioidun keston. Olen jälkepäin miettinyt, oliko tämä iso virhe, ja jättikö moni vastaamatta siksi, koska arvioitua kestoja ei ollut annettu. Kuulan (mt., 106–107) mukaan arvio siitä, paljonko osallistuminen tutkimukseen vie aikaa, vaikuttaa keskeisesti osallistumis päätöksiin. Koin kuitenkin keston arvioinnin todella vaikeaksi, koska kyselyni sisälsi sekä avo- että monivalintakysymyksiä. Lomakkeeni testaajilla ei ollut kokemusta tutkimustani ilmiöstä, joten he eivät voineet vastata avokysymyksiin. Siksi minun ei kannattanut kysyä heiltä, kauan lomakkeen täyttäminen kesti. Minun oli myös hyvin vaikea etukäteen arvioida, kuinka pitkästi vastaajat kirjoittavat avokysymyksiin, tai kuinka paljon vastaajien välillä on eroja sen suhteen, kuinka paljon he käyttävät aikaa kyselyyn vastaamiseen. Ehkä olisin kuitenkin voinut antaa jonkin karkean, suuntaa antavan arvion kyselyn täyttämisen kestosta, mutta se ei tuntunut minusta sillä hetkellä hyvältä ratkaisulta, koska pelkäsin sillä tavoin johtavani mahdollisia vastaajia harhaan.

Kuula (2006, 105) toteaa, että tutkittavia voi motivoida tieto siitä, millaista uutta tietoa tutkimuksella tavoitellaan, ja miten saavutettavia tutkimustuloksia voidaan tulevaisuudessa hyödyntää. Korostin saatekirjeessäni, että vastaajat ovat mukana tuottamassa uutta

tietoa Asperger-henkilöiden kohtaamisesta sosiaalityössä, ja että heidän mielipiteensä ja kokemuksensa ovat tutkielmani onnistumisen kannalta erittäin tärkeitä. Osallistumis päätökseen vaikuttaa Kuulan (2006., 106) mukaan myös tieto siitä, mitä osallistuminen konkreettisesti tarkoittaa. Kun aineistoa kerätään kyselyllä, mahdollisille vastaajille olisi hyvä kertoa muun muassa siitä, tapahtuuko aineistonkeruu kertaluonteisesti, ja edellyttääkö osallistuminen kirjoittamista, valmiiden vastausvaihtoehtojen valitsemista vai molempia. Minun olisi ehkä kannattanut mainita saatekirjeessä, että kyselyni sisältää sekä avo- että monivalintakysymyksiä. Tällöin vastaajien olisi saattanut olla helpompi tehdä päätös osallistumisesta, ja ennen kaikkea se olisi ollut kohteliasta heitä kohtaan. En kerro saatekirjeessä itse kyselystä muuta kuin sen, mitä aihetta kysymykset koskevat sekä sen, että kyselyn voi halutessaan keskeyttää ja jatkaa sitä myöhemmin.

Ihmisiä tutkittaessa astutaan yleensä ihmisten yksityiselämän puolelle, ja tutkittavat asiat saattavat olla jopa arkaluonteisia ja intiimejä, minkä takia tutkijan on tärkeää tuntea yksityisyyden suojan perusasiat (mt., 74). Tutkittaville tulee taata mahdollisuus anonymiteettiin. Tutkittavien anonymiys sekä lisää tutkijan vapautta käsitellä arkojakin aiheita että rohkaisee tutkittavia ihmisiä kertomaan rehellisesti asioistaan, mikä helpottaa olennaisten tietojen keräämistä. Tutkijan pitää myös taata tutkimusaineiston käsittelyn luottamuksellisuus niin, että ihmisten henkilökohtaiset asiat ja tiedot pysyvät salassa. (Mäkinen 2006, 114–115.) Tutkimusaineistoja tai niiden osia ei luonnollisesti saa luovuttaa muilla osapuolille, kuten viranomaisille tai medialle, vaan ne on tarkoitettu pelkästään tutkimuskäyttöön (Kuula 2006, 115). Oma tutkimuskohteeni ovat ihmisten henkilökohtaiset kokemukset sosiaalityön kohtaamisista. Ne voivat sisältää tietoa, jota vastaajat pitävät hyvin henkilökohtaisena ja arkaluontoisena. Pidän erittäin tärkeänä sitä, että tutkittavat voivat luottaa anonymiteettinsa säilymiseen. Siksi kyselyssäni ei ole montaa taustakysymystä. Selvitin taustatietoina vain vastaajien iän, sukupuolen sekä sen, onko heillä Asperger-diagnoosia vai ei. Näistä tiedoista en itse eikä kukaan muukaan pysty tunnistamaan tai päättämään vastaajien henkilöllisyyttä, joten koen, että heidän anonymiteettinsä on turvattu.

5.4 Aineiston analyysi ja vastaajaryhmä

Aloitin verkkokyselyllä keräämäni aineiston käsittelyn siirtämällä avokysymysten vastaukset tekstinkäsittelyohjelmaan. Lisäsin vastauksiin vastaajien tunnistetiedot, jotka muodostuivat kirjaimesta V ja vastaajan numerosta. Tutustuin aineistoon huolellisesti lukemalla sen läpi monta kertaa. Korjasin tässä vaiheessa myös vastauksissa olleita, pieniä kirjoitusvirheitä, ja vaihdoin aineistossa käytettyjen epävirallisten Asperger-käsitteiden, kuten as, as-ihminen ja assi, tilalle käsitteen Asperger tai Asperger-henkilö, jotta aineistoa ja siitä irrotettavia lainauksia olisi helpompi lukea ja ymmärtää.

Analysoin aineiston avokysymysten vastaukset sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysi on Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2009, 91, 104) mukaan perusanalyysimenetelmä, jossa etsitään merkityksiä tekstistä. Sitä voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä niin yksittäisenä metodina kuin väljänä teoreettisena kehyksenäkin. Se tarjoaa monipuoliset mahdollisuudet tutkimuksen tekoon. Sisällönanalyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan ja teorialähtöiseen (Eskola 2010, 182). Oma valintani oli käyttää teoriaohjaavaa ja teorialähtöistä sisällönanalyysia.

Teorialähtöinen sisällönanalyysi perustuu johonkin tiettyyn teoriaan, malliin, käsitejärjestelmään tai auktoriteetin esittämään ajatteluun. Tutkimuksen käsitteet perustuvat tähän malliin, ja tutkittava ilmiö määritellään jonkin jo tunnetun mukaisesti. Aineiston analyysia ohjaa siis valmis, aikaisempaan tietoon perustuva kehys. Aikaisempaa tietoa testataan uudessa kontekstissa. Teorialähtöisen analyysin päättely on yleensä deduktiivista päättelyä, mikä tarkoittaa ajatusta yleisestä yksityiseen, ja sen palauttamista sieltä takaisin yleiseen. Aineisto suhteutetaan kategorioihin, jotka on hahmotettu valmiiksi tutkimuksen teoreettisessa osassa. Tutkimuskysymyksillä haetaan vastauksia näihin kategorioihin. Se, mitä tutkittavasta ilmiöstä jo tiedetään, määrittää aineiston hankintaa ja ilmiön käsitteellistämistä. (Eskola 2010, 183; Tuomi & Sarajärvi 2009, 97–98.)

Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä on teoreettisia kytkentöjä, mutta analyysi ei pohjautu suoraan johonkin tiettyyn teoriaan (Eskola 2010, 182). Aikaisempi tieto vaikuttaa analyysin kulkuun ja on tunnistettavissa analyysistä, mutta kyseessä ei ole aiemman teorian testaaminen, vaan enemmänkin uusien ajatusten syntyminen sekä aineiston että

aiemman tiedon pohjalta. Tutkija pyrkii yhdistelemään aineistolähtöisyyttä ja valmiita malleja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97.)

Sisällönanalyysin aluksi muodostetaan analyysirunko, jonka jokainen voi tehdä parhaaksi kokemallaan tavalla. Analyysirungon sisälle muodostetaan aineistosta erilaisia luokituksia ja kategorioita, ja erotellaan, mitkä asiat aineistosta kuuluvat analyysirungon sisälle ja mitkä jäävät sen ulkopuolelle. Jos analyysirunko on strukturoitu, aineistosta kerätään vain siihen sopivia asioita. Tällöin on kyse aiemman teorian tai käsitejärjestelmän testaamisesta uudessa kontekstissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113.) Tutkielmani aineistorungon muodostivat kahden tutkimuskysymyksen käsitteet ja taustateoriat. Ensimmäinen tutkimuskysymys muuntui analyysirungon muotoon Sarah Banksin (1995, 26–27) arvokkaan kohtaamisen peruselementtien kautta. Toinen tutkimuskysymys ilmeni analyysirungossa suoraan holistisen ihmiskäsityksen eri olemispuolina. Näin ollen toisen tutkimuskysymyksen analyysirunko oli varsin strukturoitu, mikä tarkoittaa jo edellä mainittua aiemman käsitejärjestelmän tai teorian testaamista uudessa kontekstissa, kun taas ensimmäisen kysymyksen analyysirunko oli vapaamuotoisempi. Siinä Banksin (mt.) elementit toimivat rungon suunnittelun pohjana, mutta runko ei ollut suoraan kyseisten elementtien mukainen, vaan mukailin sitä aineistoon ja tutkielmani kontekstiin sopivammaksi.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 91–93) kuvaavat sisällönanalyysiprosessia Timo Lainetta mukaillen. Prosessin aluksi pitää valita, mitä aineistosta aiotaan tutkia. Tutkittavan ilmiön tulee olla tarkasti rajattu, ja rajauksen tulee perustua tutkimusongelmaan ja tutkimuskysymyksiin. Seuraavaksi aineisto koodataan eli käydään läpi erottaen ja merkiten ne asiat, jotka sisältyvät tutkittavaan ilmiöön. Jokainen voi koodata aineistonsa omalla tavallaan. Jari Eskolan ja Juha Suorannan (1998, 174) mukaan aineiston tekstimassasta on alkuun pyrittävä löytämään ja erottelemaan tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Aloitin aineiston läpi käymisen koodaamisella, mikä tarkoitti kohdallani aineiston huolellista läpi lukua ja uudelleen järjestämistä analyysirunkoihin sopivaksi. Siirsin aineistosta ne osat analyysirunkojen eri otsikkojen alle, jotka kertoivat jotakin otsikkojen aiheisiin liittyvää.

Koodaamisen jälkeen vuorossa on varsinainen aineiston analyysi, joka tapahtuu esimer-

kiksi aineistoa luokittelemalla, teemoittelemalla ja tyypittelemällä. Luokittelu on aineiston järjestämistä luokkiin ja luokkien esiintymiskertojen tarkastelua. Teemoittelussa aineistosta poimitaan tutkimusongelman kannalta olennaisia teemoja. Teemoittelu voi olla samantyyppistä kuin luokittelu, mutta siinä on keskeistä, mitä kustakin teemasta on saadottu. Aineistoa pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten aihepiirien mukaan, ja vertaillaan erilaisten teemojen esiintymistä aineistossa sekä etsitään tiettyjä teemoja kuvaavia näkemyksiä. Pidemmälle jatkettaessa teemoittelulla voidaan saavuttaa vastauksia ja tuloksia tutkimuskysymyksiin. Teemoittelun jälkeen analyysiä voi jatkaa tyypittelyllä. Tyypittelyssä aineistoa ryhmitellään tyypeiksi samankaltaisuuksien perusteella. Muodostetaan ryhmiä, jotka sisältävät samankaltaisia tarinoita ja kertovat ilmiöstä tiivistäen ja tyypillistäen. Tyypittely on aineiston ryhmittelyä tietyiksi tyypeiksi eli tiettyä teemaa koskevien näkemysten yleistämistä. Siinä etsitään yhteisiä ominaisuuksia tietyistä teemoista ja muodostetaan tyyppiesimerkkejä niiden pohjalta. (Eskola & Suoranta 1998, 178–179, 181; Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.)

Omien tutkimuskysymysten mukaisesti aineistoni analysoinnin teoriapohjana olivat sosiaalityön kohtaaminen sekä holistinen ihmiskäsitys. Vein nämä ilmiöt tutkielmassani uuteen kontekstiin, jossa sosiaalityön asiakkaana on aikuinen ihminen, jolla on Aspergerin oireyhtymä tai sen piirteitä. Laadin ensimmäisen tutkimuskysymyksen analyysirungon tutkielmani teoriaosasta tuttujen Banksin (1995, 26–27) arvokkaan kohtaamisen perustekijöiden pohjalta. Näitä ovat asiakkaan ainutlaatuisuuden tunnistaminen ja tunnistaminen, määrätietoinen tunteiden ilmaisu, hallittu emotionaalinen osallistuminen, asiakkaan hyväksyminen sellaisenaan, tuomitsemattomuus, itsemääräämisoikeuden tunnistaminen sekä luottamuksellisuus. Kun luin aineistoa kyseiset elementit mielessäni, runkoon hahmottui neljä kokonaisuutta, joista kolme on lähtöisin Banksin mallista, ja yksi sisältää niitä tutkielmani kannalta keskeisiä asioita, jotka eivät nousseet aineistosta esille Banksin (mt.) elementtien mukaan. Banksin (mt.) mainitsemista tekijöistä luottamuksellisuus ei tullut lainkaan esille aineistossa, joten se jäi pois myös analyysirungosta.

Koodasin aineiston järjestämällä tekstit analyysirungon neljän pääkohdan alle. Tämän jälkeen järjestelin analyysirungon otsikoiden alla olevia tekstejä ja etsin niistä yhtenäisiä teemoja. Analyysirungon pääkohdista muodostui neljä analyysin pääteemaa, joiden

alla käsittelen Asperger-aikuisten kokemuksia sosiaalityön kohtaamisista. Kaikkia teemoja yhdistää se, että aineiston vastaajilla oli näistä hyvin vaihtelevia kokemuksia, jotkut erittäin hyviä, jotkut taas todella huonoja.

Analyysin ensimmäinen pääteema on *asiakas ainutlaatuisena, arvokkaana yksilönä*. Tämä muodostui Banksin hyvän kohtaamisen elementeistä *asiakkaan ainutlaatuisuuden tunnistaminen ja tunnustaminen, asiakkaan hyväksyminen sellaisenaan sekä tuomitsemattomuus*. Analyysin toinen pääteema on *kohtaamisen aitous ja henkilökohtaisuus*. Se muodostui Banksin elementtien *määrätietoinen tunteiden ilmaisu sekä hallittu emotionaalinen osallistuminen* pohjalta. Analyysin kolmas pääteema on *itsemääräämisoikeuden toteutuminen*. Se on yksi Banksin (1995, 26–27) arvokkaan kohtaamisen päätekijöistä, ja sekä sen toteutuminen että siinä ilmenevät puutteet nousivat aineistosta niin voimakkaasti esille, että koin tarpeelliseksi pitää itsemääräämisoikeuden omana pääkohtanaan. Analyysin neljäs pääteema muodostuu aineistossa esiin tulleista Asperger-aikuisten kokemuksista, jotka eivät asettuneet aiempien kolmen pääteeman alle. Tämä teema koostuu *sosiaalityöntekijän toimintatavoista*.

Laadin toisen tutkimuskysymyksen analyysirungon suoraan holistisen ihmiskäsityksen olemispuolten mukaisesti. Olemispuolet ovat tajunnallisuus, kehollisuus ja situationaalisuus. Kun aloin käydä aineistoa läpi analyysirungon mukaan, koodasin ensin aineiston sisällön jaotteleamalla sen kolmen eri olemispuolen alle. Tämän jälkeen teemoittelin sisältöjä niin, että järjestelin samankaltaisia lausumia peräkkäin. Etsin aineistosta erityisesti sellaisia kommentteja, joissa vastaajat kertoivat, minkälaisia kokemuksia ja tuntemuksia heille oli aiheutunut erilaisista sosiaalityön kohtaamisista. Myös analyysivaihe toteutui holistisen ihmiskäsityksen olemispuolten kehyksissä.

Tutkielman vastaajaryhmä muodostui 22 Asperger-aikuisesta. Jatkossa kutsun heitä vastaajiksi, kun viittaan aineistoon. Kun kerron ilmiöstä yleisellä tasolla, kirjoitan edelleen Asperger-aikuisista tai Asperger-henkilöistä. Yhtä kysymyspatteria lukuun ottamatta kaikki vastaajat vastasivat kaikkiin kvantitatiivisiin kysymyksiin. Kun käsittelen kyseisen kysymyspatterin vastauksia, mainitsen, että vastaajien määrä on sen kohdalla (n=21). Muissa kvantitatiivisissa kysymyksissä vastaajien määrä on (n=22), enkä mainitse sitä erikseen. Suurin osa vastaajista vastasi vaihtoehto- ja monivalintakysymysten

lisäksi myös avokysymyksiin, ja monien avovastaukset olivat avoimia ja runsaita. Vastaaajien keski-ikä oli 36 vuotta. Noin kahdella kolmasosalla vastaajista oli Asperger-diagnoosi. Hyväksyin kyselyyni vastaajaksi myös henkilöt, joilla ei ole diagnoosia, mutta jotka kokevat heillä olevan Asperger-piirteitä. Kerolan ym. (2009, 185) mukaan kaikki Asperger-henkilöt eivät välttämättä tarvitse diagnoosia, koska kyse on persoonallisuuden piirteistä, jotka kyllä ovat elinikäisiä, mutta jotka voivat lieventyä ajan myötä niin, etteivät aiheuta henkilölle suurta haittaa tai tuen tarvetta.

Kaksi kolmasosaa vastaajista oli ollut sosiaalityön asiakkaana kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Lopuilla vastaajista asiakkuudesta oli kulunut pidempään kuin vuosi. Vastaaajien kontaktit sosiaalityöntekijöiden kanssa olivat useimmiten tapahtuneet tapaamisissa sosiaalityöntekijän työhuoneessa tai puhelimitse. Kokemusta oli myös yhteydenpidosta sähköpostitse sekä tapaamisista muualla, kuten asiakkaan kotona ja moniammatillisissa palavereissa.

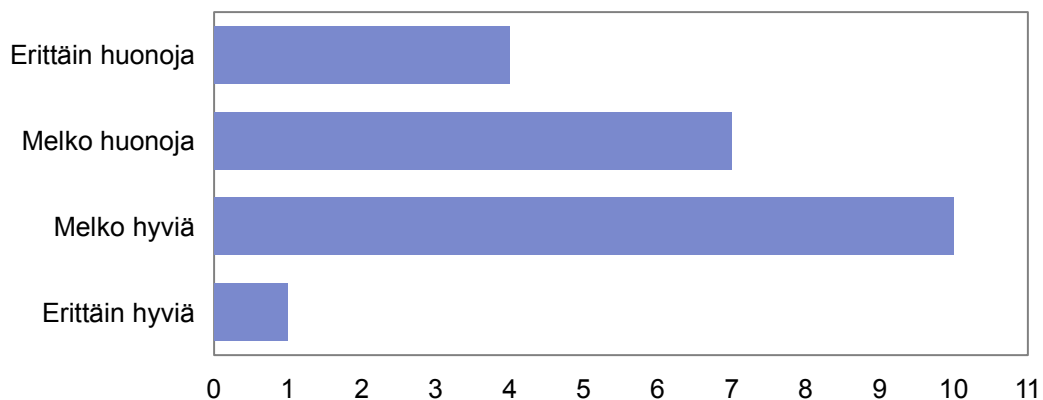
6 Asperger-aikuisten kokemuksia sosiaalityön kohtaamisista

Tässä luvussa vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni, joka on: Minkälaisia kokemuksia Asperger-aikuisilla on kohtaamisesta sosiaalityössä ja mitä ne sosiaalityön kannalta merkitsevät? Etsin vastausta neljän pääteeman avulla, jotka muodostin teoriaohjaavan sisällönanalyysin myötä. Teoreettisena taustana tässä luvussa toimivat Banksin (1995, 26–27) arvokkaan kohtaamisen perustekijät.

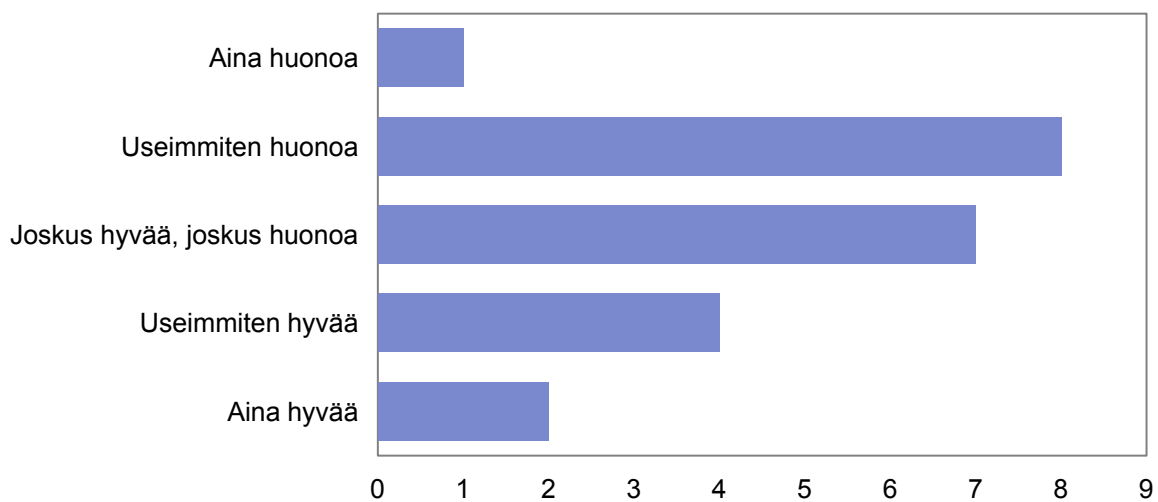
6.1 Asiakas ainutlaatuisena, arvokkaana yksilönä

Vastaajien kokemusten perusteella sosiaalityöntekijöiden tavat kohdella asiakkaitaan ovat hyvin vaihtelevia. Osa vastaajista on kokenut, että heidän tapaamiltaan sosiaalityöntekijöiltä luonnistuu asiakkaan kohtaaminen ainutlaatuisena, arvokkaana yksilönä ilman tuomitsemista tai kohtuuttomia vaatimuksia, yksilön voimavarat ja resurssit huomioiden. Joidenkin vastaajien kokemukset sosiaalityön kohtaamisista ja sosiaalityöntekijän toiminnasta taas olivat monin tavoin epäonnistuneita.

Kuvio 1 kertoo vastaajien kokemuksista sosiaalityöstä. Vain yksi vastaajista piti kokemuksiaan erittäin hyvinä. Kymmenellä vastaajista kokemukset olivat melko hyviä. Loput vastaajista, eli puolet, piti kokemuksiaan joko melko huonoina tai erittäin huonoina. Huonojen kokemusten runsaus antaa viitteitä siitä, että sosiaalityöntekijöiden ja Asperger-aikuisten kohtaamisissa on usein jotain vialla. On syytä selvittää, miksi huonoja kokemuksia on niin paljon. Huonojen kokemusten syiden tunnistaminen auttaa luomaan paremmat puitteet kohtaamisille tulevaisuudessa. Aineiston avovastaukset kertovat tarkennuksia siihen, mistä hyvät ja huonot kokemukset voivat johtua. Huonojen kokemusten runsaus käy osaltaan esille myös kuvioista 2. Vastaajista 16 koki, että sosiaalityöntekijöiden suhtautuminen Aspergerin oireyhtymään liittyviin erityispiirteisiin on ollut huonoa ainakin joskus. Asiakkaan kokemus työntekijän huonosta suhtautumisesta hänen erityispiirteisiinsä kertoo, että kohtaaminen ei ole ollut onnistunut. Oletan, että tällainen huono suhtautuminen johtuu useimmissa tapauksissa tiedon ja ymmärryksen puutteesta.

Kuvio 1. Vastaajien kokemukset sosiaalityöstä (lkm)

Kuvio 2. Sosiaalityöntekijöiden suhtautuminen Aspergerin erityispiirteisiin vastaajien kokemana (lkm)

Selvitin vastaajien kokemuksia sosiaalityön kohtaamisista myös tarkempien vaihtoehtokysymysten avulla. Niistä selvisi muun muassa, että 17 vastaajaa koki, että heidän Asperger-piirteensä ovat joskus tai joka kerta vaikuttaneet negatiivisesti siihen, miten sosiaalityöntekijä on heitä kohdellut. Jopa yhdeksän vastaajista kertoi, että heidän kohtaamillaan sosiaalityöntekijöillä ei ole kellään ollut tietoa siitä, mitä Aspergerin oire-

yhtymä tarkoittaa, ja minkälaisia erityispiirteitä siihen liittyy. Vastaajista 11 kertoi joskus kohdanneensa sosiaalityöntekijän, jolla ei näitä tietoja ole. Yli puolet vastaajista koki, että sosiaalityöntekijät eivät ole koskaan osanneet ottaa huomioon heidän Asperger-piirteitään. Tämän perusteella voidaan todeta, että Aspergerista tiedetään sosiaalityöntekijöiden keskuudessa aivan liian vähän, ja tietoisuutta on tärkeää lisätä. Kun sosiaalityöntekijä kohtaa ilmiön, josta hän ei tiedä riittävästi, hän ei todennäköisesti osaa toimia parhaalla mahdollisella tilanteen vaatimalla tavalla (Laitinen & Kempainen 2010, 169).

Myös aineiston avovastauksista kävi ilmi Asperger-tietoisuuden ja Aspergerin oireyhtymän ymmärtämisen tärkeys. Jos sosiaalityöntekijällä on tietoa Aspergerista, ja hän ymmärtää, miten Asperger voi vaikuttaa asiakkaan elämään ja toimintaan, ovat mahdollisuudet onnistuneeseen kohtaamiseen huomattavasti suuremmat, kuin silloin, jos työntekijä ei tunne Aspergerin oireyhtymää ja sen piirteitä, eikä ole kiinnostunut lisäämään tietouttaan siitä. Vastaajat arvostivat sosiaalityöntekijöitä, jotka ovat kiinnostuneita ottamaan selvää asioista. Yksi vastaajista korosti, että sosiaalityöntekijöiden tulisi *"perehtyä Aspergeriin enemmän että he voisivat ymmärtää paremmin Asperger-ihmistä (V19)"*. Huonojakin kokemuksia oli kuitenkin useita, kuten seuraavat esimerkit kertovat.

Sosiaalityöntekijöillä ei ole ollut kykyä ja koulutusta kohdata Asperger-aikuista ja Asperger-syndroomaa vähätellään ja pidetään keksittynä. Sanotaan ettei mitään Aspergeria ole vaan kaikki häiriöt ovat psyykkisiä. (V22)
Ihmisillä on ennakkoluuloja ja väärää tietoa meistä. (V8)

Aspergerin oireyhtymä ei näy ulospäin, ja se ilmenee eri ihmisillä vaihtelevin tavoin. Myös tuen tarpeet ovat toisistaan poikkeavia. Monet vastaajat kertoivat kokeneensa sekä Aspergerin että sen aiheuttaman avuntarpeen vähättelyä ja kyseenalaistamista. Yksi vastaajista kertoi sosiaalityöntekijän verranneen häntä ja hänen lastaan toisiinsa Asperger-henkilöihin, ja väittäneen, etteivät he voi olla Aspergereita, koska heillä ei ole samoja piirteitä kuin näillä toisilla Asperger-henkilöillä.

Muutamalla vastaajalla oli myös kokemuksia sosiaalityöntekijöiden yleistävästä suhtautumisesta. Asiakkaiden luokittelu erilaisiin kategorioihin johtaa helposti siihen, että oletetaan kaikkien tiettyyn ryhmään kuuluvien olevan samanlaisia ja jakavan samat ongel-

mat ja tuen tarpeet (Laitinen & Kemppainen 2010, 154–155). Aspergerin esiintymisen kirjo on kuitenkin niin laaja, että yleistämisen sijaan on syytä perehtyä jokaiseen asiakkaaseen henkilökohtaisesti yksilönä, ja oppia juuri kyseiseen työntekijä-asiakassuhteeseen sopivat toimintamallit. Seuraavat sitaatit kertovat Aspergerin moninaisuudesta ja Asperger-henkilöiden yksilöllisyydestä vastaajien sanoin.

Jokainen meistä on erilainen ja jokaisella meillä on omat jutut. Ei saa yleistää ja ajatella, että yhden kohdattuaan tietää miten kaikki Aspergerit toimivat. (V8)
Jokainen Asperger on yksilö ja jokaisella on omat erityispiirteensä ja tuen tarpeensa. Olemme normaaleja hyviä ihmisiä. (V21)

Oleellista on myös muistaa, että Aspergerin oireyhtymä ei ole koko totuus ihmisestä, vaan hänessä on aina myös muita puolia. Banks (1995, 26–27) korostaa, että arvokkaan kohtaamiseen kuuluu asiakkaan yksilöllisten ominaisuuksien tunnistaminen ja kunnioittaminen. Jos sosiaalityön asiakas nähdään vain hänen ongelmiansa kautta, hänen yksilöllinen elämäntilanteensa voi jäädä yksinkertaistettujen yleistysten ja luokittelujen alle (Laitinen & Kemppainen 2010, 154).

Tiedon puutteeseen liittyvät myös ennakkoluulot, joista monet vastaajista kertoivat kärsineensä. Ennakkoluulojen ilmeneminen näkyi vastaajien kokemuksissa niin, että sosiaalityöntekijät eivät ole muun muassa uskoneet asiakkaan kykenevän hoitamaan asioitaan, ovat olettaneet Aspergerin olevan jonkinlainen mielenterveyden häiriö tai vamma, ovat syyttäneet Asperger-lapsen Asperger-vanhempaa huonosta kasvatuksesta tai kohdelleet muuten asiattomasti perustuen siihen, etteivät ole ymmärtäneet, mistä Aspergerissa on kyse. Seuraavat sitaatit kuvaavat hyvin vastaajien kokemuksia ennakkoluuloista ja heidän suhtautumistaan niihin.

Minulla on Asperger, en silti ole vammainen. Minun toimintakykyäni on rajoitettu, olen älykäs. Ei minua saa vähätellä. Haluan arvostusta mielipiteilleni. (V8)
Jos/kun kerron, että olen Asperger, vastapuoli rupee puhumaan h-y-v-i-n s-e-l-v-ä-s-t-i a-r-t-i-k-u-l-o-i-d-e-n ja nostaa hiukan volyyymiä, kun olen ilmeisesti kuurokin. (V7)

Moni vastaajista toi esille Aspergerista johtuvat vaikeudet ilmaista itseään kohtaamistilanteissa niin, että tulee ymmärretyksi. Vastaajista 19 arvioi itsellään olevan jonkin verran tai paljon vaikeuksia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Vastaajista 21:lla oli vai-

keuksia kielellisessä kommunikaatiossa vähän, jonkin verran tai paljon. Vastaajat pitivät tärkeänä, että sosiaalityöntekijä antaa aikaa ja tilaa selittää ja muotoilla asiat huolellisesti. Tähän liittyen nousi esille kuitenkin myös struktuurissa eli tietyssä toiminnan järjestyksessä ja muodossa pysyminen. Yksi vastaajista toivoi, että vaikka sosiaalityöntekijä antaa aikaa ja tilaa asiakkaalle ilmaista itseään, hänen tulee samalla myös huolehtia tapaamisen struktuurin ylläpitämisestä.

Annetaan aikaa ja tilaa selittää ja muotoilla omat sanottavat, kun se voi olla joskus hankalaa, mutta samalla pidetään kiinni tapaamisen struktuurista, niin ettei aika tuhlaannu siihen, että jään jumittamaan johonkin yksityiskohtaan tai epäoleelliseen pitkäksi ajaksi. Tämä voi tapahtua esim. esittämällä kysymyksiä siitä, mistä on tarkoitus keskustella tai huomauttamalla, että jotta aika ei lopu kesken, on syytä siirtyä seuraavaan aiheeseen. (V2)

Myös muut Aspergeriin liittyvät toimintarajoitteet tulivat esille suuressa osassa vastauksia. Sosiaalityöntekijöiltä toivottiin ymmärrystä toimintakykyä rajoittavien tekijöiden ja erityispiirteiden suhteen. Yksi vastaajista piti arvokkaana sitä, että sosiaalityöntekijä huomioi hänen vaikeutensa asioida puhelimessa, ja suostui sen sijaan asioimaan sähköpostitse. Toinen toi esille tarpeen saada nopea vastaus, edes jonkinlainen kuittaus puhelun tai sähköpostiviestiin ja ilmoitus siitä, milloin sosiaalityöntekijä palaa hänen asiansa pariin. Tämä auttaa Asperger-henkilöä pärjäämään sosiaalisen epävarmuuden kanssa, minkä jatkuva puhelun tai viestin odottaminen aiheuttaa. Selkeitä puhelinaikoja ja niissä pysymistä pidettiin tärkeänä. Käytännössä tällaisen toiminnan mahdollisuudet sosiaalityön arjessa ovat varmasti työympäristön mukaan vaihtelevat. Jos sosiaalityöntekijä toimii jatkuvan kiireen ja paineen alla sekä vähäisten resurssien kanssa, hänen voi olla huomattavasti vaikeampi toteuttaa tällaista asiakaslähtöisyyttä, kuin silloin, jos aikaa ja resursseja on riittävästi. Jokaisen asiakkaan yksilöllinen kohtaaminen ja hyvä kohtelu vaatii aikaa ja joustamisen mahdollisuuksia.

Erityispiirteiden vaikutukset opiskelukykyyn ja työntekomahdollisuuksiin ovat usein merkittäviä. Tilanteet, joissa Asperger-henkilö joutuu jatkuvasti toimimaan ympäristössä, joka kuormittaa häntä, voivat johtaa ikäviin seurauksiin sekä myös ulkopuolisten väärinkäsityksiin. Attwoodin (2012, 285) mukaan stressi ja tuen puute voivat johtaa jopa ahdistuneisuushäiriöön tai masennukseen, ja tämä ilmeni myös aineistossani seuraavalla tavalla:

—työ, joka vaatii paljon sosiaalista kanssakäymistä, voi kuormittaa nopeasti burn-outtiin, eikä kyse ole laiskuudesta, työhaluttomuudesta tai muusta sossupummailusta. (V9)

Vastaajilla oli huonoja kokemuksia siitä, kuinka heiltä vaaditaan sellaista toimintaa ja tapaa tehdä asioita, johon ihmiset yleensä pystyvät, mutta mikä voi olla ylivoimaista Asperger-henkilölle. Moni vastaaja koki, että sosiaalityöntekijät eivät ymmärrä, miltä Aspergerin kanssa eläminen tuntuu, ja minkä verran Asperger-henkilöt saattavat tarvita apua ja tukea.

Asperger-henkilön ja sosiaalityöntekijän kohtaamista voi helpottaa ottamalla huomioon asiakkaan mahdolliset erityistarpeet. Vastaajien kokemukset työntekijöiden suhtautumisesta heidän erityistarpeisiinsa vaihtelivat ymmärtäväisyydestä negatiiviseen suhtautumiseen ja jopa syyllistämiseen. Yksi vastaajista kertoi, että käyttää valoyliherkkyytensä takia aurinkolaseja, ja koki sosiaalityöntekijän tulkinneen tämän "bimboiluksi". Monen vastaajan kokemuksiin kuuluivat väärinymmärrykset, jotka ovat johtuneet joko siitä, että asiakas ei ole osannut kertoa asiaansa tarpeeksi selkeästi, tai siitä, ettei sosiaalityöntekijä ole ymmärtänyt, mistä Aspergerissa on kyse, ja miten se voi vaikuttaa ihmisen arkeen ja vuorovaikutukseen. Vastaajat halusivat myös nostaa esille, että Asperger-ihmiset voivat selvitä arjessaan hyvin, kunhan saavat riittävää ja oikeanlaista tukea. Yksi vastaajista totesi, että *"aspergeri voi osata tehdä asioita, hänet vain täytyy käynnistää."* (V17)

Asperger-henkilöiden käyttäytyminen voi usein vaikuttaa neurologisesti tyypillisten ihmisten silmissä poikkeavalta. Kerolan ym. (2009, 181) mukaan Asperger-henkilöiden selkein erityispiirre on sosiaalisen käyttäytymisen kömpelyys, joka näkyy esimerkiksi vaikeuksina mukauttaa käyttäytymistä tilanteen ja muiden ihmisten mukaan. Usein poikkeava käyttäytyminen johtuu myös aistipikkeamista. On tärkeää, ettei sosiaalityöntekijä suhtaudu poikkeavaan käyttäytymiseen tai olemukseen tuomiten. Ihmistä kunnioitetaan hänen ihmisyytensä takia, eikä siihen saa vaikuttaa se, miten hän käyttäytyy (Banks 1995, 28).

Laitisen ja Kemppaisen (2010, 161) mukaan sosiaalityön lähtökohtana on se, että sosiaalityöntekijä hyväksyy asiakkaan sellaisenaan vahvuuksineen, heikkouksineen ja

myös epämieluisine ominaisuuksineen. Kerola ym. (2009, 181) muistuttavat, että syyt poikkeavaan käytökseen ovat neurobiologisia, ja on tärkeää, ettei Asperger-henkilöitä tuomita esimerkiksi tunnekylmiksi tai välinpitämättömiksi. Kaksi vastaajista käytti tässä yhteydessä esimerkkinä katsekontaktin välttelyä. He halusivat korostaa, ettei katsekontaktin välttely tai muu poikkeava käytös ole merkki siitä, että asiakas yrittää valehdella tai salailla asioita. Yksi vastaajista totesi: *"Koska minulla on autistisia piirteitä ja vaikeuksia silmiin katsomisen kanssa jne. niin se ei tarkoita, etten tajua mitään."* (V2) Vastaajilla oli myös kokemuksia siitä, kuinka heidät on leimattu yhteistyökyvyttömiksi, kykenemättömiksi hoitamaan omia asioitaan tai omia lapsiaan, ja jopa huumeidenkäyttäjäksi Asperger-piirteiden vuoksi. Nämä ovat hyvin voimakkaita kokemuksia ja niillä voi kuvitella olevan kauaskantoisia ja vakavia seurauksia ihmisen hyvinvoinnille.

Monella vastaajalla oli hyviä kokemuksia siitä, että sosiaalityöntekijät ovat ottaneet huomioon ja ymmärtäneet asiakkaan elämäntilanteen kokonaisvaltaisesti, ja pyrkineet löytämään asiakkaalle henkilökohtaisesti sopivia ratkaisuja yleisimpien toimintatapojen ohella tai sijaan. Moni vastaajista koki tärkeäksi sen, että sosiaalityöntekijä on ottanut huolellisesti selvää asiakkaan tuen tarpeista, jotta on pystynyt tarjoamaan sopivia ja taroituksenmukaisia tukimuotoja, sekä perehtynyt asiakkaan kiinnostuksen kohteisiin, ja auttanut asiakasta löytämään kiinnostustaan ja kykyjään vastaavia koulutus- tai työmahdollisuuksia.

Yksi useimmin aineistossa ilmenevistä onnistuneen kohtaamisen elementeistä oli kunnioittava, tasa-arvoinen puhe ja muu kohtelu. Hyvään, arvokkaaseen kohtaamiseen kuuluu, että sosiaalityöntekijä kohtelee asiakasta tavallisena ihmisenä, joka tarvitsee sen hetkessä elämäntilanteessaan sosiaalityöntekijän ammatillista osaamista ja yhteiskunnan tarjoamia tukitoimia (Laitinen & Kempainen 2010, 155). Myös tästä vastaajilla oli sekä hyviä että huonoja kokemuksia.

[Sosiaalityöntekijä] Jutteli kuin tavalliselle ihmiselle, olin saman arvoinen kuin muut. (V18)

Samainen työntekijä kohteli minua muuten mahdollisimman normaalisti, ei pitänyt "vaikeana tapauksena" tms. (V9)

Kohdella ihmistä ihmisenä. Arvokkaasti ja lakia noudattaen. (V4)

Kohdella minua ihmisenä, jolla on haasteita, mutta halu olla oma itsensä. (V8)

Huonot kokemukset sisälsivät muun muassa asiakkaan ohi puhumista, keskeyttämistä sekä kuin lapselle puhumista. Erityisesti puhuminen kuin lapselle tuli esiin monen vastaajan kokemuksissa.

Työntekijä puhui tapaamisessamme hoitohenkilökunnan kanssa minusta muille kuin olisin aivan idiootti tai en olisi ollut paikalla. (V2)

Kohdellut alentuvasti, ikään kuin tietäisi kaikki mahdolliset asiat paremmin kuin minä. Ei edes yrittänyt ymmärtää, vaan keskeytti usein lauseeni kertoakseen minulle miten asiat "oikeasti" ovat. (V9)

Sosiaalityöntekijä lässyttää kuin pikkulapselle ja pitää minua vähä-älyisenä. (V12)

Puhutaan kuin lapselle, määrätään, kielletään, sanotaan miten voi ja miten ei voi tehdä tai käyttäytyä. (V15)

Vastaajien toiveena oli, että heitä kohdeltaisiin kuin ketä tahansa arvokasta aikuista ihmistä, tasapuolisesti ja ihmisyyttä kunnioittaen. Yhden vastaajan mukaan sosiaalityöntekijöiden tulisi puhua asiakkailleen samanlaisella äänellä kuin he puhuvat työtovereilleen.

Asiakkaan asiantuntijuuden arvostaminen on keskeisessä asemassa Banksin (1995, 26) arvokkaan kohtaamisen kulmakivissä. Hyvässä kohtaamisessa asiakas nähdään aktiivisena toimijana ja oman elämäntilanteensa parhaana asiantuntijana, ja jokaiselle osapuolelle annetaan tilaa kertoa omista mielipiteistään, kokemuksistaan ja toiveistaan (Laitinen & Kemppainen 2010, 155–156). Myös aineistosta tämä nousi esille sekä positiivisten että negatiivisten kokemusten kautta. Vastaajista 18 kertoi, että sosiaalityöntekijä on joskus ollut kiinnostunut heidän kokemuksistaan ja mielipiteistään. Neljän vastaajan mukaan heidän kokemuksistaan ja mielipiteistään ei olla koskaan oltu kiinnostuneita. Avovastausten perusteella sosiaalityöntekijät ovat olleet kiinnostuneita vastaajien mielipiteistä, toiveista ja kokemuksista, ovat selvittäneet, mistä asiakkaan elämänpiiri koostuu ja minkälaiset ovat kenenkin henkilökohtaiset tuen tarpeet, arvostaneet asiakkaan omaa tahtoa sekä ilmaisseet, että pitävät asiakkaan kokemusta ja asiantuntemusta ensisijaisen tärkeänä ja arvokkaana. Yksi vastaaja kuvaili kokemuksiaan onnistuneista kohtaamisista seuraavasti:

Minulle on kerrottu eri tukimahdollisuuksista, kysytty omia mielipiteitäni ja toi-

vomuksiani, keskusteltu miten arkipäiväni toimii, tehty ehdotuksia ratkaisujen suhteen, kysytty mitä olen niistä mieltä. Omaa tahtoa ja toivomuksiani on arvostettu. (V2)

Pohjola (2010, 59) korostaa asiakkaan asemaa oman elämänsä asiantuntijana ja asiakkaan omien kokemusten nostamista sosiaalityön lähtökohdaksi. Hänen mukaansa (mt., 30) tämä ei kuitenkaan toteudu aina, vaan on jopa tyypillistä, että asiakkaaseen liitetään negatiivisesti väritynyt mielikuva, jolloin hänet nähdään ongelmankantajana, ja hänet määritellään hänen ongelmansa kautta. Tällöin yksilöllinen subjektius ja työntekijän ja asiakkaan jaettu asiantuntijuus eivät toteudu. Myös aineistoni perusteella monilla vastaajilla oli tämän tyyppisiä negatiivisia kokemuksia. Monet olivat joutuneet kokemaan, ettei hänen asiantuntijuuttaan oman elämänsä suhteen ollut arvostettu. Erilaisten asiantuntijoiden arvioita on pidetty painavampina kuin asiakkaan omia kokemuksia, ja asiakkaiden mielipiteitä, toiveita ja kokemuksia on aliarvioitu sekä väheksytty. Vastaajat kertoivat kokeneensa muun muassa ylimielisyyttä, syyllistämistä, halveksuntaa, ymmärtämättömyyttä, ikävää puhetta ja kohtuutonta vallankäyttöä. Yksi vastaajista jopa kertoi, että hänelle on suoraan sanottu, ettei hänen mielipiteellään ole arvoa. Muutama kertoi, ettei heidän ole edes annettu kertoa omista kokemuksistaan tai mielipiteistään. Yhdellä vastaajalla oli eri sosiaalityöntekijöiden kanssa päinvastaiset kokemukset:

—sosiaalityöntekijä ei myöskään antanut minun yleensä edes kertoa kokemuksiani tai mielipiteitäni, vaan keskeytti minut usein. Toisen sosiaalityöntekijän kiinnostus kokemuksiani ja mielipiteitäni kohtaan kävi taas ilmi päinvastaisesta lähestymistavasta, eli kokemuksiani ja mielipiteitäni on kuunneltu ja ne on otettu huomioon toimintasuunnitelmia laadittaessa. (V9)

Asiantuntijuuden kunnioittamattomuus ja asiakkaan näkemysten väheksyminen on ilmennyt myös asioiden vääristelynä ja virheellisenä kirjaamisena virallisiin papereihin. Vastaajilla oli kokemuksia siitä, miten sosiaalityöntekijät ovat kirjanneet asiat ylös eri tavoin, kuin asiakas on ne selittänyt, tai jättänyt sellaisia asioita kokonaan kirjaamatta, joita asiakas on pitänyt tärkeänä. Tästäkin aiheesta löytyi kuitenkin myös hyviä kokemuksia:

—sosiaalityöntekijä on tehnyt yhteenvedon tapaamisesta, lähettänyt minulle kommentointia varten ja vasta sitten asioita on lähdetty viemään eteenpäin. (V2)

Edellisessä sitaatissa kuvailtu sosiaalityöntekijä vaikuttaa toimineen esimerkillisen hyvin. Hän on kunnioittanut asiakkaan asiantuntijuutta ja näkemystä niin huolellisesti, että on hyväksyttänyt laatimansa kirjaamiset asiakkaalla, ennen kuin on toimittanut ne eteenpäin. Tällöin asiakkaalla on samat oikeudet ja toimintamahdollisuudet tilanteessa kuin työntekijällä, ja asiantuntijuus on aidosti jaettua. Tämä saa todennäköisesti aikaan sen, että asiakas kokee itseään pidettävän arvokkaana yksilönä, joka on vastuussa omasta tilanteestaan sosiaalityöntekijän tuella.

6.2 Kohtaamisen aitous ja henkilökohtaisuus

Vastaajat pitivät erittäin tärkeänä kohtaamisen aitoutta ja henkilökohtaisuutta. Hyvät kohtaamiset sisälsivät tunteen siitä, että sosiaalityöntekijä todella ymmärtää, kuuntelee aidosti, ja antaa myös emotionaalista tukea. *"Kohtaa ihmisen ihmisenä"* (V22), kuten yksi vastaajista kirjoitti. Myös Compton ym. (2005, 151) kertovat asiakkaan arvostavan työntekijää, joka ymmärtää häntä, ja johon asiakas kokee olevansa henkilökohtaisessa suhteessa. Vastauksissa pidettiin tärkeänä, että ymmärrys ilmaistaan myös verbaalisesti. Koska Asperger-henkilöiden on usein haastavaa ymmärtää sanatonta viestintää, ymmärrystä ja aitoa läsnäoloa on hyvä ilmaista myös sanallisesti. Yksi vastaajista luonnehti hyvää sosiaalityöntekijää seuraavasti:

[Hyvä sosiaalityöntekijä on] Ihminen joka aidosti ymmärtää ja haluaa auttaa. Ihminen joka kuuntelee. (V5)

Vastaajilla oli myös kokemuksia kohtaamisista, jotka eivät ole tuntuneet aidoilta, ja joissa sosiaalityöntekijä ei ole ollut tunnetasolla mukana, vaan on saattanut käyttäytyä jopa kylmästi ja välinpitämättömästi asiakasta kohtaan. Huonot kohtaamiset johtavat siihen, että sosiaalityöntekijä ei vaikuta olevan oikeasti kiinnostunut auttamaan asiakasta.

Kaikki tuntuu hyvin ei-henkilökohtaiselta eikä asiakkaan tilanteeseen yritetä paneutua millään tavalla eikä siitä oteta mitään vastuuta. (V2)
Kiinnostuksen puute oli kerran niin ilmeinen, että sossutäti viskasi minut itkien

ulos (siis MINÄ itkin, ei sossutäti) vaikka olin selittänyt tilanteeni juurta jaksaen ja avoimesti. (VI4)

Yllä olevassa lainauksessa sosiaalityöntekijä on heittänyt itkevän asiakkaan ulos työhuoneestaan. Laitisen ja Kemppaisen (2010, 159) mukaan asiakkaan tunteisiin määrätietoisesti pysähtyminen olisi kuitenkin tärkeää, koska tunteet voivat määrittää keskeisesti asiakkaan käsitystä hänen paikastaan, toimijuudestaan ja osallisuudestaan sosiaalityön prosessissa. Jos työntekijä olisi hyväksynyt asiakkaan negatiiviset tunteet ja antanut tämän itkeä työhuoneessa ja kertoa tunteistaan, tämä olisi tukenut asiakkaan kokonaisvaltaista kokemusta huomatuksi tulemisesta ja tuen saamisesta.

Monet vastaajien kokemuksista kertoivat sosiaalityöntekijöistä, jotka eivät ole noudattaneet normaaleja, ihmisten väliseen kanssakäymiseen kuuluvia käytöstapoja. Ilman tällaisia perustoimintoja aito, henkilökohtainen ja myös tunnetasolla tapahtuva kohtaaminen lienee mahdotonta. Banksin (1995, 26) mukaan sosiaalityöntekijän toivotaan osallistuvan kohtaamiseen emotionaalisella tasolla, mutta hallitusti. Tämä tarkoittaa herkkyyttä asiakkaan tunteita kohtaan, niiden merkityksen ja tärkeyden ymmärtämistä sekä tarkoituksenmukaista reagoitua niihin. Compton ym. (2005, 148, 153) toteavat, että vaikka työntekijän tunteiden ilmaisu on tärkeää, se ei saa olla impulsiivista, vaistonvaraista tai estotonta. Työntekijällä täytyy olla ammatillista perspektiiviä, omaa tietoisuutta, itsekuria ja arviointikykyä kontekstin suhteen.

Joillakin vastaajista oli kokemuksia sosiaalityöntekijöistä, jotka ovat istuneet koko tapaamisen ajan hiljaa, eivät ole koskaan kätelleet, puhuvat "lässyttäen" kuin pikkulapselle, tai mumisevat niin hiljaa, ettei heistä saa selvää. Tällaisesta kohtaamisesta vaikuttaa kokonaan puuttuvan emotionaalinen taso. Sen sijaan muutama vastaaja kertoi kokemuksiaan siitä, kuinka sosiaalityöntekijä on silmittömästi huutanut heille, ja tällöin kyseessä lienee kyllä emotionin näyttäminen, mutta hallinnassa tilanne ei selvästikään tuollaisina hetkinä ole ollut.

6.3 Itsemääräämisoikeuden toteutuminen

Itsemääräämisoikeus liittyy yleensä keskeisesti Asperger-aiheiseen keskusteluun. Asperger-henkilöt elävät usein jollakin tasolla marginaalissa, ja marginalisoituneet ihmiset ovat usein muita heikommassa asemassa vapauksien ja valintojen tekemisen suhteen (Niiranen 2002, 63). Itsemääräämisoikeus tarkoittaa asiakkaan oikeutta ja tarvetta valinnan- ja päätöksenteonvapauteen. Sen kunnioittaminen ja edistäminen on sosiaalityöntekijän velvollisuus. Asiakkaan omia mielipiteitä on kuultava ja kunnioitettava sekä hyvässä ja helppoissa että vaikeissakin asioissa. Työntekijän tulee taata asiakkaalle mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. (Banks 1995, 26; Laitinen & Kemppainen 2010, 166.)

Vastaajien kokemusten perusteella itsemääräämisoikeus vaikuttaa toteutuneen suurimmalla osalla hyvin. Vastaajista 16:n mukaan sosiaalityöntekijät ovat aina tai useimmiten kunnioittaneet heidän itsemääräämisoikeuttaan, ja 17 vastaajaa kertoi sosiaalityöntekijöiden antaneen heidän itse päättää omista asioistaan. Itsemääräämisoikeuden toteuttamiseen kuuluu kuitenkin myös asiakkaan itsenäisen selviytymisen tukeminen, ja sen suhteen vastaukset jakautuivat puoliksi. Puolet vastaajista koki, että sosiaalityöntekijä ei ole koskaan tai on vain harvoin tukenut häntä selviytymään itsenäisesti. Puolet kertoi tukemista tapahtuneen useimmiten tai aina. Heikoimmin itsemääräämisoikeus on toteutunut valinnanvapauden suhteen. Vastaajista 14 oli sitä mieltä, että sosiaalityöntekijä ei ole koskaan tai on vain harvoin tarjonnut vaihtoehtoja, joista voi valita. Kun tarjolla ovat mahdollisuudet sanellaan asiakkaalle niin, että vaihtoehtona on vain päättää, ottaako tuen vastaan vai ei, huolimatta siitä, minkälaista tuki on, ei voida puhua itsemääräämisoikeuden toteutumisesta.

Osa vastaajista totesi myös avovastauksissaan, että he kokevat itsemääräämisoikeuttaan yleensä kunnioitetun ja sen toteutuneen. Moni koki saaneensa itse päättää omista asioistaan, tai saaneensa ainakin kertoa mielipiteensä asioiden mahdollisista ratkaisuisista. Jotkut myös korostivat, etteivät osaisi ajatellakaan muuta vaihtoehtoa, vaan pitävät täysin selvänä asiana sitä, että saavat itse päättää omista asioistaan, vaikkakin sosiaalityöntekijät antavat vaihtoehtot, joista valita. Yksi vastaajista totesi: "*Olenhan ihan täysjärkinen ihminen joten en edes voisi kuvitella että en saisi päättää omista asioistani.*" (V5)

Monella vastaajalla oli kuitenkin joskus ollut ongelmia itsemääräämisoikeuden toteutumisen kanssa. Yksi vastaajista kertoi, että päätökset oli tehty valmiiksi ennen tapaamista, ja tapaamiset olivat vain muodollinen velvollisuus. Muutama kirjoitti niin sanotusta sanelupolitiikasta. He olivat kokeneet, että sosiaalityöntekijät yrittävät määrätä, kuinka heidän tulisi toimia ja minkälaisia ratkaisuja ja valintoja tehdä.

Itsemääräämisoikeuteen on suhtauduttu kuitenkin hiukan pitkin hampain, vaikka perustelut olisivatkin olleet kuinka painavia tahansa. Usein jää olo, ettei saisi pitää kiinni oikeaksi kokemistaan asioista. (V15)

Puhutaan kuin lapselle, määrätään, kielletään, sanotaan miten voi ja miten ei voi tehdä tai käyttäytyä. (V15)

Sosiaalityöntekijät ovat sanelleet miten minun tulee toimia. (V21)

Jos sosiaalityöntekijä toimii edellisten lainausten mukaisesti, eli pyrkii määräämään, miten asiakkaan tulee toimia, ja tekee päätöksiä kuulematta asiakasta, asiakas jää ulkopuoliseksi oman tilanteensa ratkaisemisessa. Tällöin todellista, pitkäkestoista muutosta ei pääse tapahtumaan. (Laitinen & Kempainen 2010, 168.)

6.4 Sosiaalityöntekijän toimintatavat

Aineiston perusteella hyvän kohtaamisen elementeiksi nousi Banksin (1995, 26–27) mainitsemien lisäksi myös muita, hyvin konkreettisia seikkoja, jotka liittyvät erityisesti sosiaalityöntekijän toimintatapoihin. On olemassa monia, osa ehkä pieniltäkin vaikuttavia tekijöitä, jotka voivat olla hyvin keskeisessä asemassa onnistuneen kohtaamisen syntymisessä sosiaalityöntekijän ja Asperger-henkilön välillä.

Muutama vastaaja nosti esiin asiallisen ja hyvän käytöksen. Vastaajat pitivät tärkeänä, että sosiaalityöntekijä pysyy asiassa, eikä utele asioita, jotka eivät käsiteltävään aiheeseen kuulu. He korostivat asiallisen keskustelun, ystävällisyyden ja kohteliaan käytöksen tärkeyttä. Kommunikaatio on ehkä tärkein yksittäinen asia, johon sosiaalityöntekijän on syytä kiinnittää erityistä huomiota silloin, kun asiakkaalla on Aspergerin oireyhtymä tai sen piirteitä. Yksi vastaajista totesi, että onnistunut kommunikointi tarkoittaa

selkeää sanallista viestintää niin, ettei mikään jää arvailun varaan. Tämän voi ymmärtää tarkoittavan sitä, että kaikki asiat, mitä tarkoitetaan, pitää myös ilmaista sanallisesti. Ei pidä luottaa sanattomiin viesteihin tai siihen, että asiakas kyllä ymmärtää, mitä tarkoitan, vaikken sanokaan sitä ihan suoraan. Asperger-henkilöt ymmärtävät usein asiat kirjaimellisesti, eivätkä etsi niistä piilomerkitäyksiä (Attwood 2012, 208). Yksi vastaaja kertoi hyvästä kommunikaatioista seuraavaa:

Kaikki viestitään selkeästi ja sanallisesti, jolloin ei jää jälkeenpäin epäselväksi mitä muut ajattelivat, eikä odoteta, että pitäisi ymmärtää jotain, mitä ei ole suoraan sanottu. (V2)

Asperger-henkilöt kokevat asioinnin miellyttävämmäksi, jos sosiaalityöntekijä puhuu rauhallisesti, selkeästi ja miellyttävällä puheäänellä. Puheen on vastaajien mukaan hyvä olla lyhytlauseista ja yksinkertaista, eikä sen tule sisältää mitään ylimääräistä. Viestinnän on hyvä olla täsmällistä, ja välillä on syytä varmistaa, että työntekijä ja asiakas puhuvat samasta asiasta. Yksi vastaajista toivoi, että sosiaalityöntekijä *"puhuisi selkeästi ja ymmärrettävästi suomeksi eikä millään virastojen kapulakielellä—"* (V1) Toinen vastaaja kertoi kokeneensa ongelmalliseksi sosiaalityöntekijän vahvan murteen, jota hänen oli hyvin vaikea ymmärtää.

Koska sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisissä tapaamisissa käydään usein monenlaisia ja monimutkaisiakin asioita läpi, moni vastaaja koki tärkeäksi muistiinpanojen tekemisen tapaamisista. He toivoivat, että sosiaalityöntekijä laatisi selkeät ja tarkat muistiinpanot tapaamisen ja käydyn keskustelun pääkohdista, ja kirjoittaisi ylös sovitut asiat sekä sen, mitä asiakkaan odotetaan tekevän.

Olis kiva saada pieni referaatti heti keskustelun jälkeen käteensä, missä olis tapaamisen pääkohdat. (V7)

Muita vastaajien tärkeinä pitämiä sosiaalityöntekijän toimintatapoja olivat muun muassa sanallinen kannustaminen ja positiivinen palaute, struktuurin ylläpitäminen, asiakkaan vaikeaksi kokemien asioiden puolesta tekeminen tai niissä tukeminen, eli niin sanottu asianajo, asioiden etenemisestä huolehtiminen, jos Asperger-henkilöllä itsellään on epävarmuutta tai aloitekyvyttömyyttä, täsmällisyys ja luotettavuus tapaamisaikojen suh-

teen, joustavuus, oikeudenmukaisuus sekä ratkaisukeskeisyys. Huonot kokemukset liittyivät muun muassa vastaajien kokemuksiin siitä, että päätökset on tehty ilman faktisia perusteita ja asiakkaan ongelmia sekä kysymyksiä on sivuutettu tai jätetty epäselviksi ja hoitamatta. Pahimmillaan on koettu, että sosiaalityöntekijät eivät ole edes yrittäneet auttaa heitä, vaan ovat pitäneet tapaamisia välttämättömänä pahana.

Vastaajat ovat kokeneet tärkeäksi myös sen, että sosiaalityöntekijä on monipuolisesti kertonut erilaisista mahdollisuuksista, etuuksista, palveluista ja tukitoimista oma-aloitteisesti ja aktiivisesti. Monella oli kokemuksia siitä, kuinka heille ei ole kerrottu heidän oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan, jos he eivät itse ole osanneet niistä kysyä.

Ei olla annettu niitä tietoja itsestään, mitkä kuuluisi jo lain mukaan saada. Ei minkäänlaista neuvontaa esim. valitusprosesseihin liittyen. (V4)

Tässä luvussa mainitut tekijät ja sosiaalityöntekijälle mahdolliset toimintatavat voivat vaikuttaa pieniltä, mutta ovat usein ratkaisevassa asemassa sen suhteen, minkälainen kokemus asiakkaalle jää sosiaalityön kohtaamisesta.

7 Holistisen ihmiskäsityksen toteutuminen sosiaalityön kohtaamisissa

Tässä luvussa vastaan toiseen tutkimuskysymykseen, joka on: Miten holistinen ihmiskäsitys toteutuu sosiaalityön kohtaamisissa, kun asiakkaana on Asperger-aikuinen? Luku jakaantuu alalukuihin holistisen ihmiskäsityksen kolmen olemispuolen, tajunnallisuuden, kehollisuuden ja situationaalisuuden mukaan. Pyrin selvittämään, miten eri olemispuolet huomioiva sosiaalityö on toteutunut Asperger-aikuisten kokemusten perusteella.

7.1 Tajunnallisuus

Sosiaalityössä ihmiseen vaikutetaan lähinnä tilanteen, eli elämäntilanteen kautta pyrkien muuntelemaan tilanteen komponentteja ja näin ollen edistämään ihmisen kokonaisuuden hyvää olemista (Rauhala 2005, 137–138). Kuitenkin myös tajunnallisuudella ja kehollisuudella on suuri merkitys kohtaamisen osatekijöinä. Tajunnalla tarkoitetaan ihmisen inhimillisen kokemuksen kokonaisuutta. Kun erilaiset mielet ovat suhteissa erilaisien ilmiöiden, asioiden tai objektien kanssa, syntyy merkityssuhteita. Merkityssuhteista muodostuu verkostoja, joista taas muodostuvat maailmankuvamme sekä käsityksemme itsestä. Merkityssuhteet ovat aina muutoksessa, ja niihin vaikuttavat niin tajunnalliset, keholliset kuin situationaalisetkin tapahtumat. (Mt., 34–37.) Tulkitsen tämän niin, että erilaiset mielet ovat tajunnallisia tapahtumia, ajatuksia, tunteita ja kokemuksia. Näistä muodostuu se kokonaisuus, minkälaisena ihminen näkee itsensä ja maailman, jossa elää.

Ihmisen tajunnalliset tapahtumat voivat ottaa joko positiivisen tai negatiivisen kehityssuunnan. Positiivisen kehityssuunnan tapahtumissa ei esiinny karkeasti vääristyneitä merkityssuhteita, vaan maailmankuva on sopusointuinen. Negatiivisessa kehityssuunnassa esiintyy muun muassa vääristyneitä, epäselviä, puutteellisesti jäsenyntyneitä sekä tuskaa, ahdistusta ja pelkoa edustavia merkityssuhteita. (Mt., 37–38.) Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisissä kohtaamisissa sosiaalityöntekijän toiminnalla on suuri merkitys sen suhteen, vaikuttaako kohtaaminen asiakkaan tajunnallisuuteen positiivisesti vai

negatiivisesti.

Vastatessani ensimmäiseen tutkimuskysymykseen kävi ilmi, että kyselyni vastaajilla oli hyvin vaihtelevanlaatuisia kokemuksia sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kohtaamisesta. Aineiston perusteella moni oli joutunut kokemaan huonoa kohtelua, joka oli sisältänyt esimerkiksi vähättelyä, yleistämistä, syyllistämistä, ymmärtämättömyyttä ja ylimielisyyttä. Huono kohtelu on keskeinen tajunnallisuuteen vaikuttava asia, joka aiheuttaa kokemuksen epäsuotuisuutta. Sosiaalityöntekijän taholta tuleva huono kohtelu ja välinpitämättömyys saavat aikaan huonoja kokemuksia, joista tajunta synnyttää huonoja merkityksiä, ja kun kokemisessa on epäsuotuisuutta, seuraa vaikeuksia elää tyydyttävästi. Jos sosiaalityöntekijän toiminta ja sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen kohtaaminen aiheuttaa asiakkaalle kokemuksen epäsuotuisuutta, sosiaalityöntekijä voi näin huomattaankin vaikuttaa asiakkaan koko elämänkokonaisuuteen negatiivisesti, kun tajunnan huonot tapahtumat resonoivat muihin olemispuoliin. (Rauhala 2005.) Seuraava sitaatti kuvaa yhden vastaajan kokemusta siitä, kuinka raskailta huonot kohtaamiset voivat tuntua.

Kohtaaminen näiden tahojen kanssa on ollut aina äärimmäisen rasittavaa ja tilanteeseen liittyy toistuvia pelkoja ja stressiä, vaikka olisi useampi ihan myönteinenkin kokemus kohtaamisista. (V15)

Asperger-henkilöt saattavat usein alkaa peitellä Aspergerin aiheuttamia erityispiirteitään ja varoa niistä puhumista. Tämä voi johtua toistuvista negatiivisista kokemuksista, jollaisia myös sosiaalityöntekijä voi asiakkaalle aiheuttaa, jos hänellä ei ole tarpeeksi tietoa Aspergerista, tai hänen asenteensa on kohtaamisessa muuten asiakkaan tajunnallisille tapahtumille haitallinen. Erityispiirteiden jatkuva peittely ja kompensointi voi kuitenkin olla ihmiselle hyvin raskas kokemus ja johtaa pitkään jatkuneena vakavaan uupumukseen (Attwood 2012, 116, 134). Siksi Asperger-henkilöitä tulisi aina tukea olemaan vapaasti ja häpeilemättä omia itsejään sekä vaatimaan itselleen tarvitsemiaan tukitoimia. Myös Kerola ym. (2009, 188) toteavat, että jos Asperger-henkilö kohtaa tietämättömyyttä ja väärin ymmärtämistä virastoissa, hän saattaa epäonnistuessaan lakata kokonaan yrittämästä, jäädä kotiin, uppoutua pelkästään omiin mielenkiinnonkohteisiinsa ja masentua. Seuraavat sitaatit kertovat vastaajien kokemuksista Asperger-piirteiden peittelystä.

Useimmiten sosiaalityöntekijä ei ole tiennyt Asperger-oireistani. Niistä tuntuu vaikealta puhua, koska minua ei ole diagnosoitu ja aikuisikään tullessa olen opinut kompensoimaan monia asioita samalla, kun ulkoiset oireet ovat samaan aikaan heikentyneet. (V15)

Monesti autismikirjolaisen voi olla vaikea puhua niistä asioista ja voi olla vaikea ottaa tilaa tai vaatia mitään, niin olisi hyvä, jos niitä ongelmia ja toiveita kuunneltaisiin herkällä korvalla eikä lannistettaisi. (V2)

Silloin kun asiasta ei ole diagnoosia, se tuntuu olevan sama asia kuin tätä asiaa ei olisikaan olemassa. Tällöin usein mieluummin jättää kertomatta asiasta ja miettii vain etukäteen mitä sanoo, että antaisi mahdollisimman "normaalin" vaihtelun itsestään. (V15)

Huono kohtaaminen on yhden vastaajan mukaan kuin henkinen raiskaus. Ilmaisun voimakkuus kertoo siitä, kuinka vahvasti ja vakavasti epäonnistuneet kohtaamiset ja valtasemassa olevan sosiaalityöntekijän taholta koettu huono kohtelu voivat vaikuttaa ihmisen tajunnalliseen kokemiseen. Myös muut vastaajat kertoivat kokemuksiaan siitä, miltä huono kohtaaminen tuntuu. Se saa aikaan tunteen siitä, että sosiaalityöntekijä ei ymmärrä, eikä edes halua ymmärtää. Muutama vastaaja mainitsi myös huonojen kohtaamisten ja huonon kohtelun uuvuttavuuden. Esimerkiksi Aspergerin oireyhtymän ja avuntarpeen jatkuva vähättely sekä päätöksenteko ilman asiakkaan kuulemistä koettiin hyvin uuvuttaviksi asioiksi. Yksi vastaajista totesi, että hänelle jää usein sellainen olo, ettei hän saisi pitää kiinni oikeiksi kokemistaan asioista. Tällöin itsemääräämisoikeus ei toteudu, ja itsemääräämisoikeuden puute vaikuttaa ihmisen minäkuvaan. Kun ihmisen ei anneta vaikuttaa omiin asioihinsa tai päättää niistä, se johtaa tajunnallisten tapahtumien negatiiviseen kehityssuuntaan.

Yksi vastaajista koki, ettei hänellä ole lainkaan hyviä kokemuksia sosiaalityön kohtaamisista: *"Yhtäkään hyvää kokemusta ei tule mieleen. Tuntuu, että taon päätäni seinään, aina ja kaiken aikaa. Tunnen itseni tosi tyhmäksi, kun en tule ymmärretyksi." (V7)*

Hänen vastauksestaan voi päätellä, että hänen tajunnallisessa kokemisessaan on runsaasti epäsuotuisuutta, joka vaikeuttaa tyydyttävää elämistä. Epäonnistuneet kohtaamiset saavat hänet soimaamaan itseään, vaikka vika voi olla myös siinä, ettei sosiaalityöntekijällä ole riittävästi tietoa Aspergerista, tai hänen asenteensa asiakasta kohtaan on vääränlainen. On keskeistä, että sosiaalityöntekijä ottaa huomioon asiakkaan erityispiirteet ja pyrkii luomaan puitteet, jossa työntekijä ja asiakas ymmärtävät toisiaan ja pysty-

vät toimimaan yhteistyössä asiakkaan etua tavoitellen.

Vastaaajien kokemusten perusteella onnistuneet kohtaamiset ovat sisältäneet muun muassa selkeää viestintää, rauhallisen tapaamisympäristön, riittävästi aikaa, stressittömän tilanteen sekä valinnan mahdollisuuksia tapaamisajan ja -paikan suhteen. Tapaamisen ulkoiset puitteet ovat situationaalisia ja kehollisia tekijöitä, mutta ne resonoivat vahvasti ihmisen tajunnalliseen kokemiseen. Ne luovat pohjan ymmärtävälle, hyvälle kohtaamiselle. Kun tapaamisen situationaaliset ja keholliset puitteet ovat Aspergerhenkilölle sopivat, myös tajunnallinen kokeminen on selkeämpää ja suotuisampaa. Tämä välittyy myös seuraavasta sitaatista:

Jos näen ulos, puita ja taivasta, tai seinällä on edes taulu johon voin upota, on helpompi olla. Maisemavalokuvasuurennoksien kanssa mikä vain asia on helpompi kestää. (V7)

Kun kohtaaminen on onnistunut, asiakas kokee tulleen ymmärretyksi ja saavuttaa positiivisia tunteita, joista seuraa positiivisia merkityksiä. Kun kohtaaminen johtaa tilanteen suotuisiin muutoksiin, muutokset resonoivat myös tajunnallisuuteen luoden turvallisuuden tunnetta ja vieden kohti positiivista kehityssuuntaa. Ihminen kehittyy ja oppii uutta tajunnan kautta, ja positiiviset kokemukset edesauttavat tätä. Ihmisen kehittyminen johtaa itseohjautuvuuden ja vastuunkannon lisääntymiseen. (Rauhala 2005, 60, 62.) Situaatien suotuisien muutosten lisäksi sosiaalityöntekijän positiivinen suhtautuminen sekä henkilökohtainen ja tunnetasolla tapahtuva kohtaaminen edistävät kokemisen suotuisuutta. Tämä käy ilmi seuraavasta sitaatista, jossa vastaaja kertoo, mikä on tehnyt hänen ja sosiaalityöntekijän välisestä kohtaamisesta hyvän.

Tietty henkilökohtaisuus, joka on saanut tuntemaan, että minusta ja tilanteestani oikeasti välitetään. On annettu verbaalista emotionaalista tukea tilanteeni hankaluutta kohtaan. Ilmaistu, että he ymmärtävät tilannettani— (V2)

Kun sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kohtaaminen on kokonaisvaltaisesti onnistunut, saavutettu lopputulos tyydyttää sekä työntekijää että ennen kaikkea asiakasta. Tällöin työntekijä on ottanut huomioon asiakkaan tunteet, kokemukset ja tarpeet, antanut riittävästi aikaa ja tilaa vuorovaikutukselle sekä tukenut asiakkaan itsemääräämisoikeutta, kuten seuraava vastaaja kohtaamista kuvaa:

Sosiaalityöntekijä on kuunnellut sanottavani, ajoittain hitaasta ulosannistani huolimatta, ja kysynyt tarkentavia kysymyksiä tarvittaessa, sekä tämän jälkeen pohtinut yhdessä kanssani tilanteeseen sopivia toimintatapoja. Saavutettu lopputulos tyydytti kumpaakin ja asiat toimivat kuten piti ja kuten oli sovittu. (V9)

Yllä kuvaillusta tilanteesta on todennäköisesti seurannut positiivista mieltä, positiivisia merkityssuhteita ja näin ollen suotuisia kokemuksia, jotka johtavat ihmisen kehittymiseen ja hyvinvointiin.

7.2 Kehollisuus

Kehollisuudessa on aina kyse aineellis-organisisesta, koskettavasta ja konkreettisesta lähivaikutuksesta. Siihen ei kuulu symbolista tai käsitteellistä kaukovaikutteisuutta. (Rauhala 2005, 38–40.) Romakkaniemen (2011, 23–25) mukaan kehollisuuden merkityksellisyys ilmenee siinä, että ihmisen on maailmassa kehonsa kautta. Keho aistii asioita, välittää tietoa ja voi saada myös sosiaalisia merkityksiä.

Kehollisuus on erityisen merkittävässä asemassa, kun puhutaan Asperger-henkilöistä sekä heidän ja sosiaalityöntekijöiden välisistä kohtaamisista. Yksi Aspergerin oireyhtymän yleisimmistä erityispiirteitä ovat erilaiset aistipoikkeamat (ks. esim. Attwood 2012, 11). Myös kyselyni vastaajista jokainen kertoi poikkeavien reaktioiden aistiärsykkeisiin vaikuttavan heidän arkeensa. Kun aistitoiminnoissa on aliherkkyttä tai varsinkin yliherkkyyttä, monet neurologisesti tyypillisten ihmisten mielestä tavalliset asiat voivat aiheuttaa Asperger-henkilöille suuria vaikeuksia. Erilaiset, haitalliset aistiärsykkeet koetaan keholla, mutta ne resonoivat tajunnallisuuteen ja vaikeuttavat huomattavasti myös tajunnallista kokemista.

Ympäristön rauhattomuuteen ja aistiärsykkeisiin on hyvä kiinnittää erityistä huomiota, kun asiakkaana on Asperger-henkilö. Vastaajien mukaan häiritseviä tekijöitä voivat olla muun muassa voimakkaat hajut, kirkkaat valot, taustalla soiva radio, muut ympäristön hälyäänet sekä istumapaikkojen sijoittelu liian lähekkäin. Asperger-ihmiset osaavat itse parhaiten kertoa, mitkä asiat heitä erityisesti häiritsevät, ja minkä asioiden suhteen tulisi

tehdä muutoksia. Sosiaalityöntekijän on kuitenkin syytä huomioida perusasiat, kuten tuoksuttomuus, selkeä ja rauhallinen puhe, tilan neutraalius sekä mahdollisuus muuttella käytettävän tilan valo- ja äänimaisemaa. Muutama vastaajista toivoi, että heidän olisi mahdollista tavata sosiaalityöntekijää kotonaan. Tähän liittyyne kodin tuttu ympäristö, jonka ärsykkeisiin asiakas on tottunut. Kotona on helpompi keskittyä käsiteltäviin asioihin, kun huomio ei kiinnity häiritseviin, vieraiden ärsykkeiden aiheuttamiin kehollisiin kokemuksiin.

Häiritsevistä aistiärsykkeistä voi seurata monenlaisia ongelmia, kun keholliset kokemukset resonoivat muihin olemispuoliin. Yhden vastaajan mukaan keskeistä kohtaamisessa on, että sosiaalityöntekijä kiinnittää huomiota *"rauhalliseen ympäristöön, ihan sama mitä puhuu, jos ympäristöstä tulee hälyääniä. Minulla ei ainakaan jää mitään päähän hälyssä."* (V7) Häiritsevät äänet ja muut ärsykkeet voivat vaikeuttaa keskittymistä käsiteltävään asiaan, asioiden ymmärtämistä sekä muistamista. Yksi vastaajista toteaa: *"Jos joutuu pidättelemään oksennusta [voimakkaiden hajujen vuoksi] on vaikea keskittyä asioihin."* (V13) Ihmiset, joilla ei ole aistipoikkeamia, voivat yrittää samaistua hajuyliherkän henkilön kokemuksiin esimerkiksi kuvittelemalla, että joutuvat selvittelemään toimeentuloonsa ja muihin elämänsä ja hyvinvointinsa keskeisiin tekijöihin liittyviä asioita hellepäivänä kaatopaikalla. Jos aistipoikkeamista ei ole omaa kokemusta, niiden ymmärtäminen voi olla vaikeaa, ja niitä saattaa helposti vähätellä. Asperger-henkilöiden pyytämiin, aistipoikkeamista johtuviin erityisjärjestelyihin olisi siis syytä suhtautua aina vakavasti. Yksi vastaajista kuvaili monien aistiärsykkeiden aiheuttamaa kaaosta ja siitä seuranneita tunteita, eli resonointia tajunnallisuuteen, seuraavasti:

Tulee inhottava olo, haluan pois tilanteesta. Hermostun. En pidä äänensävyistä. Aistini ovat herkät, on hankala olla. Ilmastoinnin äänet, valot, tavarat huoneessa ja voimakkaat hajut aiheuttavat kaaoksen, en voi ajatella. Haluan vain pois. (V8)

On täysin ymmärrettävää, että tärkeiden asioiden hoitaminen tuntuu mahdottomalta, jos olo on yllä kuvatun kaltainen. Siksi myös keholliseen kokemiseen vaikuttaviin tekijöihin on syytä kiinnittää huomiota kaikissa sosiaalityön kohtaamisissa, mutta erityisesti silloin, kun asiakkaalla on Asperger tai jokin muu autismikirjon oireyhtymä.

7.3 Situationaalisuus

Sosiaalityössä ihminen nähdään sosiaalisena, ympäristönsä vuorovaikutussuhteisiin kie-
toutuneena olentona, joka on erottamaton osa lähiyhteisöään ja ympäristöään (Pohjola
1993, 73). Keskeistä on yksilön suhde tilaan eli elämäntilanteeseen. Situationaali-
suus tarkoittaa ihmisen yhteyttä todellisuuteen oman elämäntilanteensa kautta ja sen
määrittelemänä. Situaatiota rakentaviksi kutsutaan komponenteiksi, ja
komponenttien luonne määrittää, millainen ihminen on. Osa komponenteista, kuten
suku ja etninen tausta, ovat kohtalonomaisia. Osa komponenteista ihminen voi itse va-
lita. Ihminen voi muunnella situationaalisuuttaan, ja suuri osa sosiaalityön toiminnasta
on tilan komponenttien muuntelua. (Rauhala 2005, 33, 41–45, 138.)

Myös aineiston perusteella merkittävin situationaalisuuteen liittyvä elementti sosiaali-
työntekijän ja asiakkaan välisissä kohtaamisissa oli tilan komponentteihin vaikut-
taminen. Vastaajilla oli hyviä kokemuksia siitä, kuinka heidän asiansa ovat hoituneet.
Esimerkiksi toimeentulokiasiat ovat järjestyneet ja tukea on saatu ajallaan, sosiaali-
työntekijä on soittanut puhelua asiakkaan puolesta, jos se on tuntunut asiakkaasta yli-
voimaiselta sekä on autettu asiakasta selvittämään asioitaan ja taistelemaan oikeuksis-
taan. Aineistosta nousi esille sosiaalityöntekijän toimiminen asianajoroolissa. Yhden
vastaajan mukaan *"Sosiaalityöntekijät ovat toimineet tukena silloin, kun asiat on mui-
den virastojen kanssa menneet pieleen."* (V2) Sosiaalityöntekijä on auttanut asiakasta
toimimaan myös sellaisten tahojen kanssa, joiden kanssa on ollut ongelmia. Tällaiset
ongelmat ilmenevät tilan haitallisina komponentteina, ja sosiaalityöntekijän asian-
ajotoiminta vähentää komponenttien haitallisuutta tai jopa poistaa sen.

Moni vastaajista koki saaneensa apua erilaisten etuuksien, tukimuotojen ja palvelujen,
kuten neuropsykiatrisen valmennuksen, koulutuksen ja työn, kurssien, henkilökohtaisen
avustajan, kuntoutuksen sekä yksilöityjen lomien hankkimiseen. Tällaiset tukitoimet ja
palvelut parantavat asiakkaan elämäntilannetta eli tilaatiota. Erilaiset palvelut ja tuki-
toimet ovat työkaluja, joilla pyritään modifioimaan asiakkaiden elämäntilanteita suotui-
sammiksi poistamalla haitallisia komponentteja tai vähentämällä niiden osuutta (mt.,
139). Seuraavassa sitaatissa vastaaja kertoo sekä negatiivisesta että positiivisesta tilaa-
tion komponentteihin vaikuttamisesta.

Yksi ihana sosiaalityöntekijä auttoi kerran meitä tukemalla asperger-päiville pääsyä ja tuki kahden viikon yksilöityä lomaa. Molemmista oli valtava hyöty. Seuraava työntekijä eväsi jatkot, vaikka neurologi suositteli. (V21)

Monella vastaajalla oli edellisen sitaatin kirjoittajan tavoin kokemusta myös tilanteiden komponentteihin vaikuttamisesta negatiivisella tavalla. Vastaajat kertoivat, etteivät joko ole ollenkaan saaneet tarvitsemiaan palveluja tai tukitoimia, tai että ne on otettu pois, vaikka niille olisi vielä ollut tarvetta. Yksi vastaajista kertoi, että häneltä oli evätty mahdollisuus jatkaa aiemmin hyväksi ja tärkeksi katsottua tuettua asumista, vaikka sekä hän itse että hänen hoitava tahonsa olisivat olleet sen jatkumisen kannalla. Tilanne, jossa ihminen joutuu luopumaan niin keskeisesti jokapäiväiseen elämään vaikuttavasta palvelusta, kuin tuettu asuminen, aiheuttaa varmasti voimakkaita tilanteiden muutoksia, joista seuraa elämäntilanteen epäsuotuisuutta.

Tärkeä tekijä sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kohtaamisessa on myös koko tilanteellisen säätöpiirin huomioon ottaminen. Vastaajien hyvissä kokemuksissa korostuivat sosiaalityöntekijät, jotka ovat osanneet ottaa huomioon asiakkaan koko elämäntilanteen ja kaikki siihen vaikuttavat asiat, ja etsiä asiakkaalle henkilökohtaisesti parhaiten sopivia palveluja. Myös Rauhalan (2005, 139, 141) mukaan asiakkaan koko elämäntilanteen eli tilanteen ymmärtäminen on sosiaalityössä tärkeää, ja sosiaalityön tavoitteena voidaan pitää tilanteellisen säätöpiirin vähintään tyydyttävää omakohtaista hallintaa.

Havaitsin aineiston perusteella, että sen lisäksi, että sosiaalityössä pyritään tilanteiden haitallisten komponenttien poistamiseen tai haitallisuuden vähentämiseen, voidaan komponentteja myös hyödyntää muiden komponenttien modifioimisessa. Jos sosiaalityöntekijä on perehtynyt asiakkaan tilanteelliseen säätöpiiriin huolellisesti ja kokonaisvaltaisesti, hän voi asiakkaan kanssa yhdessä löytää siitä komponentteja, joista voi olla apua elämäntilanteen modifiointiin suotuisammaksi. Vastaajista 18:lla (n=21) oli kokemusta siitä, että sosiaalityöntekijät ovat selvittäneet, keitä heidän lähipiiriinsä kuuluu. Vastaajista 17 (n=21) kertoi sosiaalityöntekijän selvittäneen, minkälainen tukiverkosto asiakkaalla on arjessa. Kuitenkin vain seitsemän vastaajista (n=21) kertoi sosiaalityöntekijän hyödyntäneen asiakkaan tukiverkostoja, lähipiiriin kuuluvia ihmisiä tai asiakkaalle tärkeitä asioita kohtaamisissa. Asiakkaan tilanteen positiivisia komponent-

teja on siis useimmissa tapauksissa selvitetty, mutta niiden hyödyntämisessä on jääty puolitiehen. Avovastausten perusteella muutamat vastaajat, kuten seuraavan sitaatin kirjoittaja, kokivat kuitenkin saaneensa apua ja tukea sosiaalityön kohtaamisiin lähipiirinsä ihmisiltä.

Äitini on ollut monesti ensimmäisissä tapaamisissa mukana ja hän on ollut yhteydessä heihin [sosiaalityöntekijöihin] hyvissä ajoin ennen tapaamisia. Hän on antanut heille ohjeistusta ja minun "käyttöohjeet". Tällöin he tietävät, mitkä asiat voivat olla minulle hankalia. (V8)

Jotkut vastaajista toivat esille, etteivät sosiaalityöntekijät ole olleet kiinnostuneita heidän elämänpiiriinsä kuuluvista asioista, mikä varmasti vaikeuttaa elämäntilanteen modifointia positiivisemmaksi. Toisaalta yksi vastaajista oli sitä mieltä, että sosiaalityöntekijät "yrittävät liian innokkaasti saada lähipiirin ihmisiä kuvioihin vaikka kuinka selittää että heillä on omat murheet ja huolet, eivät oikein näy uskovan." (V5) Tämäkin asia on siis selvästi yksilöllinen, ja sosiaalityöntekijän olisi aina hyvä ottaa huomioon asiakkaan omat toiveet siitä, minkälaisia tilanteita hänen elämästään otetaan käyttöön sosiaalityön toimesta.

Holistinen ihmiskäsitys ilmenee Rauhalan (2005, 139) mukaan sosiaalityössä peruskatsomuksena, jossa nähdään kaikki kolme olemisen perusmuotoa sekä ilmiöiden resonoinnit ja läpäisemiset näiden välillä. Ymmärretään, että se mikä ilmenee tilanteissa, näkyy myös tajunnallisuudessa ja kehollisuudessa, välillä selvemmin, välillä epäselvemmin. Rauhalan (mt.) väite kuulostaa hyvältä, mutta epäilen silti saavuttamieni tulosten perusteella sen paikkansapitävyyttä. Ilmaisisin asian pikemminkin niin, että holistisen ihmiskäsityksen tulisi ilmetä sosiaalityössä peruskatsomuksena, mutta niin ei valitettavasti tällä hetkellä ole. Jokaisen sosiaalityöntekijän olisi syytä huomioida ihmisen eri olemispuolet ja niiden vaikutukset toisiinsa kaikissa tilanteissa, mutta en usko, että tämä tapahtuu kaikkien kohdalla. Myös aineiston antamien vastausten perusteella voidaan päätellä, että holistisen ihmiskäsityksen paikka ja asema sosiaalityössä on hyvin vaihteleva.

8 Pohdinta

Tutkielmani tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia kokemuksia Asperger-aikuisilla on sosiaalityön asiakkuudesta ja sosiaalityöntekijän kanssa tapahtuneista kohtaamisista. Aspergerin oireyhtymä ja muut autismikirjon ilmiöt ovat kiinnostaneet minua siitä asti, kun tutustuin niihin ensimmäisen kerran sosionomi (AMK) -opintojen alkupuolella. Olen vuosien saatossa tehnyt töitä lukuisten autismikirjon henkilöiden parissa muun muassa hoitajana ja ohjaajana, ja ilmiö kiehtoo ja innostaa minua niin paljon, että haluan jatkuvasti saada siitä lisää tietoa. Samalla, kun oma tietouteni autismiasioista on lisääntynyt, olen kuitenkin huomannut, että vaikka autismikirjo näkyy kasvavissa määrin mediassa, ja siihen liittyvää suomenkielistä kirjallisuutta ja tutkimustietoa tulee koko ajan lisää, on yleinen tietoisuus siitä edelleen hyvin vähäistä.

Tutkin Asperger-aikuisia ja sosiaalityötä jo kandidaatin tutkielmassani, mutta silloin näkökulma oli sosiaalityöntekijän. Pidän aihetta erittäin tärkeänä, sillä vaikka jokainen sosiaalityöntekijä kohtaa varmasti työssään Asperger-henkilöitä, sosiaalityöntekijöiden Asperger-tietoisuus on vielä hyvin vähäistä. Siksi halusin jatkaa saman ilmiön käsittelyä pro gradu -tutkielmassa, tällä kertaa asiakkaan näkökulmasta. Tärkein perustelu tämän tutkielman aiheelle oli tietoisuuden lisääminen erityisesti sosiaalityöntekijöiden, mutta myös kaikkien muiden keskuudessa. Tarkoitukseni on ollut tuoda uutta tietoa sosiaalityöntekijän ja Asperger-henkilön kohtaamisesta Asperger-aikuisten kokemusten kautta. Tiedon lisääntymisestä hyötyvät niin Asperger-henkilöt, heidän lähipiirinsä kuin heidän kanssaan työskentelevätkin.

Pro gradu -tutkielman laatiminen oli minulle yllättävä prosessi. Yllättävää oli gradun tekemisen miellyttävyys, innostavuus ja inspiroivuus. Olen nauttinut prosessin kaikista vaiheista, ja olen kohdannut vain pari suurempaa ongelmatilannetta, jotka ovat kuitenkin ratkenneet onnellisesti. Ensimmäinen vastoinkäyminen ja jännittävä tilanne syntyi, kun avasin verkkokyselyn vastaajille. Vastausten vähäisyys ensimmäisten parin viikon aikana säikäytti, ja sai minut pelkäämään, etten saa kerättyä riittävän laajaa aineistoa, vaan joudun hankkimaan lisäaineistoa jollakin toisella menetelmällä. Kun jatkoin kyselyn mainostamista ja kontaktin ottamista autismialan järjestöihin, vastaajia kertyi kui-

tenkin riittävästi. Lopulta olin varsin tyytyväinen keräämääni aineistoon. Varsinkin avokysymysten vastausten runsaus ja vastaajien huolellinen paneutuminen ja avoin kertominen omista asioistaan ilahduttivat minua suuresti.

Toinen haastava hetki oli se, kun edessäni oli ensimmäistä kertaa kyselyn avokysymysten vastauksien muodostama laadullinen aineisto. Muutaman päivän ajan tunsin hienois-ta epätoivoa sen suhteen, kuinka voin osata käsitellä aineistoa niin, että saan siitä aikaiseksi relevantteja tutkimustuloksia. Koska tämä oli ensimmäinen kerta, kun käytin tieteellisiä tutkimusmenetelmiä, minua jännitti, olinko ymmärtänyt käyttämäni menetelmät oikein, ja osaisinko käyttää niitä. Lopulta uskaltauduin aloittamaan aineiston läpikäymisen, ja epävarmuuden tilalle alkoi hiljalleen astua innostus siitä, mitä kaikkea aineisto tarjoaa. Sisällönanalyysi osoittautui aineistoni kannalta sopivaksi analyysimenetelmäksi. Sen avulla sain aineistoon selkeyttä ja järjestystä, ja uskon myös löytäneeni vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Pyrin selvittämään, minkälaisia kokemuksia aikuisilla Asperger-henkilöillä on sosiaali-työn kohtaamisista. Kokemukset olivat hyvin vaihtelevia, mutta sekä hyvissä että huonoissa kokemuksissa löytyi myös yhtäläisyyksiä vastaajien välillä. Banksin (1995) arvokkaan kohtaamisen seitsemästä kulmakivistä osa nousi aineistosta esille toisia voimakkaammin. Erityisesti asiakkaan ainutlaatuisuuden tunnistaminen ja tunnustaminen, asiakkaan hyväksyminen sellaisenaan sekä tuomitsemattomuus nousivat keskeiseen asemaan Asperger-aikuisten vastauksissa. Myös hallittu emotionaalinen osallistuminen ja määrätietoinen tunteiden ilmaisu, jotka tiivistin kohtaamisen aitoudeksi ja henkilökohtaisuudeksi, sekä itsemääräämisoikeuden toteutuminen, olivat aineistossa keskeisessä asemassa. Banksin (mt.) kulmakivistä luottamuksellisuus taas ei näkynyt vastauksissa juuri ollenkaan. Lisäksi vastaajien kokemusten perusteella hyvään, arvokkaaseen kohtaamiseen kuuluu muita, ehkä konkreettisempia tekijöitä, joihin sosiaalityöntekijän on hyvä kiinnittää huomiota aina, mutta erityisesti Asperger-henkilöiden kanssa toimittaessa.

Tärkein viesti, jonka haluan ensimmäisen tutkimuskysymykseni vastauksilla välittää, on Asperger-tietoisuuden lisäämisen merkitys. Vastaajien kokemukset todistavat, että lisätietoa kaivataan kipeästi. Tietoisuuden ja ymmärryksen lisääminen on avain onnistu-

neempiin kohtaamisiin, mutta toki myös muut tutkimustulosteni mukaiset kohtaamisen tekijät ovat tärkeitä onnistuneen kohtaamisen ja sosiaalityön rakennusaineita.

Toinen tutkimuskysymyksen käsitteli holistisen ihmiskäsityksen toteutumista sosiaalityön kohtaamisissa vastaajien kokemusten perusteella. Holistinen ihmiskäsitys oli jo kandidaatin tutkielmani teoreettinen viitekehys, ja halusin pitää sen mukana myös pro gradu -tutkielmassani. Aineistosta löytyi holistisen ihmiskäsityksen eri olemispuoliin vaikuttavia ja liittyviä tekijöitä. Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisen kohtaamisen vaikutukset asiakkaan tajunnalliseen kokemiseen ovat aineiston perusteella merkittävät. Huono kohtelu ja eri tavoin epäonnistuneet kohtaamiset aiheuttavat tajunnallisen kokemisen epäsuotuisuutta, mikä heikentää asiakkaan mahdollisuuksia elää tyydyttävästi. Toistuvat negatiiviset kokemukset voivat myös johtaa Asperger-piirteiden peittelyyn, mikä taas voi johtaa Asperger-henkilön uupumiseen ja jopa masennukseen.

Onnistuneissa kohtaamisissa keholliset ja situationaaliset puitteet ovat kunnossa, ja kohtaaminen on aitoa ja asiakasta kunnioittavaa. Niistä seuraa positiivista mieltä ja parhaassa tapauksessa ihmisen kehittymistä ja uuden oppimista, joka taas johtaa itseohjautuvuuden ja hyvinvoinnin lisääntymiseen. Tällöin ihmisen tajunnalliset tapahtumat ottavat positiivisen kehityssuunnan. Kehollisuus nousi aineistossa voimakkaasti esille ainakin osittain sen ilmiöiden konkreettisuuden ansiosta. Aspergeriin liittyvien aistipoikkeamien vuoksi kehollinen kokeminen on sosiaalityön kohtaamisissa erityisen merkittävässä asemassa, kun asiakkaana on Asperger-henkilö. Vastaajat kertoivat lukuisia konkreettisia esimerkkejä siitä, miten sosiaalityöntekijän toiminta ja kohtaamisen puitteet vaikuttavat heidän keholliseen kokemiseensa, ja miten nämä kokemukset resonoivat muihin olemispuoliin. Kehon kautta koetut, haitalliset ärsykkeet voivat vaikeuttaa Asperger-henkilön toimintaa huomattavasti, ja sosiaalityöntekijän on tärkeää ottaa tämä huomioon.

Aineiston perusteella situationaaliseen olemispuoleen vaikuttaminen tapahtui pääasiassa tilanteen komponenttien kautta. Sosiaalityöntekijät tukivat ja auttoivat asiakkaita hoitamaan omia asioitaan sekä saamaan erilaisia palveluja ja tukitoimia, jotka parantavat asiakkaan tilanteita. Sosiaalityöntekijät toimivat usein myös niin sanotussa asianajoroolissa, ja pyrkivät siinä roolissa vaikuttamaan asiakkaan tilanteen negatiivisiin kom-

ponentteihin. Negatiivisia vaikutuksia tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijät toiminnallaan ja tekemillään ratkaisulla estivät vastaajia saamasta palveluja ja tukitoimia, joita vastaajat itse kokivat tarvitsevänsä. Situaatiota negatiivisiin komponentteihin pyrittiin usein vaikuttamaan käyttämällä hyväksi tilanteen positiivisia komponentteja, kuten asiakkaan tukiverkoston.

Rauhalan (2005, 139) oletus siitä, että holistinen ihmiskäsitys ilmenee sosiaalityössä peruskatsomuksena, pitänee paikkansa joidenkin sosiaalityöntekijöiden kohdalla, mutta vastaajien kokemusten perusteella erityisesti ilmiöiden resonoinnit jäävät usein huomiotta. Se ilmeni aineistossa erityisesti siinä, kuinka useat sosiaalityöntekijät suhtautuivat välinpitämättömästi asiakkaidensa aistipoikkeamiin ja niiden aiheuttamiin erityistapauksiin. Oletan, että tämä välinpitämättömyys johtuu tietämättömyydestä ja sitä seuraavasta vähättelystä sekä myös siitä, ettei työntekijä ole ymmärtänyt olemispuolten välillä tapahtuvaa resonointia ja sen merkitystä.

Myös holistisen ihmiskäsityksen viitekehyksessä tutkielmani keskeisimmäksi tulokseksi nousee Asperger-tiedon tärkeys. Sosiaalityöntekijän tiedon puute lisää todennäköisesti Asperger-henkilön kokemuksen epäsuotuisuutta niin tajunnallisella, kehollisella kuin situationaalisellakin olemispuolella, ja näin ollen vaikeuttaa henkilön situationaalisen sääntöpiiriin tyydyttävää omakohtaista hallintaa. Kun sosiaalityössä ei oteta huomioon holistista ihmiskäsitystä ja siihen liittyviä resonointeja, se vaikeuttaa sosiaalityön perustarvikkeen, aidon muutoksen ja hyvinvoinnin lisäämisen aikaan saamista.

Sosiaalityöntekijöiden tulisi olla edelläkävijöitä sen suhteen, että he suhtautuvat kaikenlaisiin ihmisiin tasavertaisen avoimesti ja kiinnostuneesti ilman turhia ennakoasenteita. Toivon, että tämän tutkielman tuottama tieto auttaa heitä kohtaamaan Asperger-piirteiset asiakkaansa arvokkaasti ja asiakkaan parasta tavoitellen, ymmärtäen heidän erityispiirteitään. Uskon, että olen onnistunut tutkielmallani saavuttamaan tietoa siitä, miten sosiaalityöntekijän ja Asperger-aikuisen kohtaaminen on mahdollisimman onnistunut.

Aspergerin oireyhtymä on viime aikoina ollut usein esillä mediassa. On muun muassa uutisoitu julkisuuden henkilöistä, joilla on Asperger, paneuduttu aiheeseen keskusteluohjelmissa ja julkaistu lehdissä artikkeleja aiheesta. Pidän tätä erittäin tärkeänä asiana,

koska kohtaan jatkuvasti ihmisiä, jotka eivät tiedä mitä autismi tai varsinkaan Aspergerin oireyhtymä tarkoittavat. Mitä enemmän asiasta puhutaan ja kirjoitetaan julkisesti, sitä useampi tietää, mistä on kyse. Mitä useampi tietää, mistä on kyse, sitä helpompaa Asperger-henkilöiden on sopeutua ympäröivään yhteiskuntaan. Kuten tässäkin tutkielmassa on todettu, Asperger-henkilöiden suurin ongelma ovat yleensä toiset ihmiset, jotka eivät ymmärrä ja siksi hyväksy Aspergerien tapoja toimia ja elää.

Pidän kuitenkin tärkeänä, että sopeutuminen on molemminpuolista. Samoin kuin ympäristön tulee pyrkiä parhaansa mukaan ymmärtämään Asperger-henkilöitä ja heidän ominaisuuksiaan, myös Asperger-henkilöiden tulee ottaa huomioon muiden ihmisten tavat olla, elää ja kommunikoida. Avoin keskustelu aiheesta on keskeisessä asemassa esimerkiksi juuri sosiaalityön kohtaamisissa. Uskon, että parhaaseen tulokseen päästään, kun sosiaalityöntekijällä on riittävästi tietoa autismikirjon asioista, ja asiakas on valmis kertomaan erityispiirteistään ja erityisistä tuen tarpeistaan sekä muista asioista, jotka hänen kannaltaan olisi tärkeää ottaa huomioon. Kun molemmat vielä suhtautuvat toisiinsa arvostavasti ja kunnioittaen, on pohja onnistuneelle kohtaamiselle ja yhteistyölle luotu.

Aivan kuten sosiaalityössä kaikkien muidenkin aikuisasiakasryhmien kanssa, tärkeintä on, että Asperger-henkilö kohdataan tasavertaisena aikuisena ihmisenä, jota pidetään oman elämäntilanteensa parhaana asiantuntijana. Tällaisen tilanteen syntyminen sosiaalityöntekijä tarvitsee vankan teoreettisen sekä eettisen pohjan työlleen. Kun tähän lisätään laaja kiinnostus ja tiedonjano ihmisyyttä ja sen erilaisia ilmenemismuotoja kohtaan sekä kyky sisäistää omaksumansa asiat osaksi omaa työtettä, ollaan oikealla tiellä kohti kaikille tasavertaista sosiaalityötä.

Lähteet

- Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka 1994: Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. WSOY. Juva.
- Attwood, Tony 1998: *Asperger's Syndrome. A Guide for Parents and Professionals*. Jessica Kingsley Publishers. London & Philadelphia.
- Attwood, Tony 2012: *Aspergerin oireyhtymä lapsuudesta aikuisuuteen*. Suom. Mira Karpelin. Alkuperäinen teos *The Complete Guide to Asperger's Syndrome* vuodelta 2007. Kehitysvammaliitto ry. Helsinki.
- Banks, Sarah 1995: *Ethics and Values in Social Work*. Macmillan. Basingstoke.
- Barnhill, Gena B. 2007: *Outcomes in Adults with Asperger Syndrome. Focus on Autism and Other Developmental Disabilities* 22 (2), 116–126.
- Bolick, Teresa 2001: *Asperger Syndrome and Adolescence. Helping Preteens and Teens Get Ready for the Real World*. Fair Winds Press. Gloucester, MA.
- Bowler, Dermot 2007: *Autism Spectrum Disorders: Psychological Theory and Research*. John Wiley & Sons Ltd. West Sussex.
- Compton, Beulah R. & Galaway, Burt & Cournoyer, Barry R. 2005: *Social Work Processes*. Brooks/Cole. Belmont. 7. uudistettu painos. 1. painos 1974.
- Durig, Alexander 2004: *How to Understand Autism – The Easy Way*. Jessica Kingsley Publishers. London.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino. Tampere.
- Eskola, Jari 2010: *Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat*. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): *Ikku-noita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 3. uudistettu painos. PS-kustannus. Jyväskylä, 179–203.
- Forsberg, Hannele 2002: *Asianosaiset ja marginaalia koskeva kerronta*. Teoksessa Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivanen, Irene (toim.): *Marginaalit ja sosiaalityö*. Kopijyvä Oy. Jyväskylä, 107–110.
- Granfelt, Riitta 2000: *Kertomuksia kodittomuudesta ja marginaalista*. Teoksessa Karvinen, Synnöve & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.): *Sosiaalityön tutkimus*. Jyväskylän yliopisto, 99–116.
- Heikkilä, Matti 2002: *Eettisiä ongelmia yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa*. Teoksessa Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.): *Tutkijan eettiset valinnat*. Gaudeamus. Helsinki, 165–176.
- Ikonen, Oiva & Suomi, Alpo 1998: *Autismi. Esiintyvyys ja käyttäytyminen*. Teoksessa Ikonen, Oiva (toim.) 1998: *Autismi. Teoriasta käytäntöön*. PS-viestintä. Jyväskylä, 53–72.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 2008: *Jännitteitä ja suuntaviittoja aikuisten sosiaalityössä*. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.) 2008: *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Vastapaino. Jyväskylä, 282–289.
- Juhila, Kirsi 2006: *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina*. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino. Tampere.
- Juhila, Kirsi 2008: *Aikuisuus sosiaalityössä*. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.) 2008: *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Vastapaino. Jyväskylä, 82–108.
- Juusola, Mervi 2012: *Levottomat aivot. ADHD ja Asperger vahvuuksina*. Otava. Helsinki.

- Karala, Anne 2008: Asperger-aikuisen arki. Pro gradu -tutkielma. Aikuiskasvatus. Lapin yliopisto.
- Karjalainen, Anne 2008: Tutkimusetiikasta. Teoksessa Ronkainen, Suvi & Karjalainen, Anne (toim.): Sähköä kyselyyn! Web-kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa. Lapin yliopisto. Rovaniemi, 121–127.
- Karvinen, Synnöve 2000: Sosiaalityön tutkimuksen metodologiset jännitteet. Teoksessa Karvinen, Synnöve & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.): Sosiaalityön tutkimus. Jyväskylän yliopisto, 9–31.
- Kerola, Kyllikki & Kujanpää, Sari & Timonen, Tero 2000: Autismikuntoutus. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Kerola, Kyllikki & Kujanpää, Sari & Timonen, Tero 2009: Autismin kirjo ja kuntoutus. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Kielinen, Marko 1998: Asperger-lapsen ja -nuoren kuntoutus. Teoksessa Ikonen, Oiva (toim.): Autismi. Teoriasta käytäntöön. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä, 229–240.
- Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Tampere.
- Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne & Tikka, Minttu 2013: Tutkimusotteita verkosta. Teoksessa Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (toim.): Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Vastapaino. Tampere, 9–33.
- Laitinen, Merja & Kempainen, Tarja 2010: Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki, 138–177.
- Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli 2010: Asiakkuus – sosiaalityön ydinteema. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki, 7–15.
- Marin, Marjatta 2001: Tarkastelukulmia ikään ja ikääntymiseen. Teoksessa Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.): Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Vastapaino. Tampere, 17–48.
- Miettinen, Jani & Vehkalahti, Kimmo 2013: Verkkokyselytutkimusten otosten valinta. Teoksessa Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (toim.): Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Vastapaino. Tampere, 84–104.
- Morton-Cooper, Alison 2004: Health Care and Autistic Spectrum. Jessica Kingsley Publishers. Philadelphia, PA.
- Mäkelä, Jukka 1991: Sunnuntaina sataa aina. Tutkimus tilastollisen ajattelun siirtymisestä osaksi empiiristä sosiaalitutkimusta. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 13. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Mäkinen, Olli 2006: Tutkimusetiikan ABC. Tammi. Helsinki.
- Niiranen, Vuokko 2002: Asiakkaan osallistuminen tukee kansalaisuutta sosiaalityössäkin. Teoksessa Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivanen, Irene (toim.): Marginaalit ja sosiaalityö. Kopijyvä Oy. Jyväskylä, 63–80.
- Nummela, Tuija 2011: Asiakkaan asema ja oikeuksien toteutuminen aikuissosiaalityössä. Itä-Suomen yliopisto. Kuopio.
- Partanen, Kalle 2010: Voimaa autismin kirjon kuntoutukseen. PS-kustannus. Helsinki.
- Patrick, Nancy J. 2008: Social Skills for Teenagers and Adults with Asperger's Syndrome: A Practical Guide to Day-to-Day Life. Jessica Kingsley Publishers.

- London.
- Pohjola, Anneli 1993: Asiakas sosiaalityön määrittäjänä. Teoksessa Granfelt, Riitta & Jokiranta, Harri & Karvinen, Synnöve & Mathies, Aila-Leena & Pohjola, Anneli: Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan keskusliitto. Helsinki, 53–95.
- Pohjola, Anneli 2009: Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) 2010: Asiakkuus sosiaalityössä, Gaudeamus. Helsinki, 19–74.
- Rauhala, Lauri 1993: Humanistinen psykologia. Yliopistopaino. Helsinki. 1. painos 1990.
- Rauhala, Lauri 2005: Ihmiskäsitys ihmistyössä. Yliopistopaino. Helsinki. 1. painos 1983.
- Raunio, Kyösti 2009: Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki.
- Rolin, Kristiina 2002: Tieteen etiikka metodologian näkökulmasta. Teoksessa Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani: Tutkijan eettiset valinnat. Gaudeamus. Helsinki, 92–104.
- Romakkaniemi, Marjo 2011: Masennus. Tutkimus kuntoutumisen kertomusten rakentumisesta. Acta Universitatis Lapponiensis 209. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.
- Ronkainen, Suvi 2008: Otanta, edustavuus ja kadon analyysi. Teoksessa Ronkainen, Suvi & Karjalainen, Anne: Sähköä kyselyyn! Web-kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa. Lapin yliopisto. Rovaniemi, 70–76.
- Ronkainen, Suvi & Mertala, Sirpa & Karjalainen, Anne 2008a: Kvalitatiivisuus, kvantitatiivisuus ja sähköinen kyselytutkimus. Teoksessa Ronkainen, Suvi & Karjalainen, Anne: Sähköä kyselyyn! Web-kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa. Lapin yliopisto. Rovaniemi, 17–30.
- Ronkainen, Suvi & Karjalainen, Anne & Mertala, Sirpa 2008b: Graafisen kyselylomakkeen suunnittelu. Teoksessa Ronkainen, Suvi & Karjalainen, Anne: Sähköä kyselyyn! Web-kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa. Lapin yliopisto. Rovaniemi, 31–41.
- Räsänen, Pekka & Sarpila, Outi 2013: Internet-lomake vai ei? Verkkokyselylomake postikyselyitä täydentävänä tiedonkeruun menetelmänä. Teoksessa Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (toim.): Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Vastapaino. Tampere, 68–83.
- Saarenpää, Ahti 2010: Kansalainen, yksilö oikeudellisesti kaiken keskipisteenä. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki, 75–137.
- Selkälä, Arto 2008: Lomaketutkimuksen haasteet ja verkkolomakkeiden mahdollisuudet niihin vastaamisessa. Sosiologia 45 (2), 119–134.
- Selkälä, Arto 2013: Verkkolomakkeella on väliä. Webropolin ja ZEF:in käyttöliittymien vastaajapsykologinen arviointi. Teoksessa Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (toim.): Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Vastapaino. Tampere, 105–122.
- Sivonen, Sini 2007: Diagnoosin merkitys Asperger-aikuiselle. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Lapin yliopisto.
- Takala, Satu 2009: Minä ja Asperger. Identiteettien esittäminen internetin vertaiskeskusteluissa. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Tampereen yliopisto.
- Timonen, Tero E. & Tuomisto, Martti 1998: Autismi. Käsité ja teoria. Teoksessa Ikonen, Oiva (toim.): Autismi. Teoriasta käytäntöön. PS-viestintä. Jyväskylä, 11–52.
- Tinsley, Matthew & Hendrickx, Sarah 2008: Asperger Syndrome and Alcohol: Drinking

- to cope? Jessica Kingsley Publishers. London.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki.
- Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:4. Helsinki.
- Vallikari, Aila 2011: Miten tulla kuulluksi ja ymmärretyksi? Asperger-aikuisten kokemuksia avun hakemisesta sosiaali- ja mielenterveyspalveluista. Pro gradu-tutkielma. Sosiaalityö. Tampereen yliopisto.

Liitteet

Liite 1 Kyselyn saatekirje

Arvoisa vastaanottaja,

Olen sosiaalityön opiskelija Lapin yliopistosta ja teen pro gradu-tutkielmaa aiheesta Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän kohtaaminen Asperger-aikuisen näkökulmasta. Tutkielmani ohjaavana opettajana toimii yliopistonlehtori Ritva Linnakangas. Tavoitteenani on selvittää, minkälaisia kokemuksia Asperger-aikuisilla on sosiaalityön asiakkuudesta ja kohtaamisesta sosiaalityöntekijän kanssa. Etsin vastaajia kyselyyn tutkielmaani varten.

Jos olette aikuinen, teillä on diagnosoitu Aspergerin oireyhtymä tai koette teillä olevan useita Asperger-piirteitä, ja olette joskus ollut sosiaalityöntekijän asiakkaana, sovitte vastaajaksi kyselyyni. Toivoisin, että käyttäisitte aikaanne lomakkeen täyttämiseen ja näin tukisitte tutkielmani toteutumista. Vastaamalla olette myös mukana tuottamassa uutta tietoa Asperger-henkilöiden kohtaamisesta sosiaalityössä. Teidän mielipiteenne ja kokemuksenne ovat tutkielman onnistumisen kannalta erittäin tärkeitä.

Vastaaminen tapahtuu alla olevan linkin kautta sähköisesti ja anonyymisti. Vastauksia ei pystytä yhdistämään vastaajiin, ja vastaukset käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Toivon, että vastaatte kyselyyn viimeistään 16.3.2014 mennessä. Voitte halutessanne keskeyttää kyselyn painamalla KESKEYTÄ-painiketta, ja jatkaa vastaamista myöhemmin. Muistattehan painaa kyselyn loppuksi LÄHETÄ-painiketta, jotta vastaukset tallentuvat järjestelmään.

Jos haluatte kysellä lisätietoja, voitte lähettää minulle sähköpostia osoitteeseen kankangas(at)ulapland.fi

Linkki kyselyyn: <https://www.webropolsurveys.com/S/49D7B4A2CEE6D473.par>

Kiitos jo etukäteen yhteistyöstä!

Terveisin,

Kaisa Kangas

Lapin yliopisto

Liite 2 Kyselylomake

Kysely Asperger-henkilöille heidän kokemuksistaan sosiaalityön asiakkaina

1. Miten olet ollut yhteydessä sosiaalityöntekijään? Voit valita monta vaihtoehtoa.

- Puhelimitse
- Sähköpostitse
- Tapaamisissa sosiaalityöntekijän työhuoneessa
- Tapaamisissa kotonani
- Tapaamisissa jossain muualla, missä?

2. Milloin viimeksi olet ollut sosiaalityön asiakkaana?

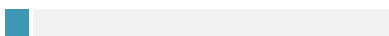
- Viimeisen kuukauden aikana
- Viimeisen vuoden aikana
- 1-3 vuotta sitten
- 3-6 vuotta sitten
- Yli 6 vuotta sitten

3. Minkälaisia kokemuksesi sosiaalityöstä ovat?

- Erittäin hyviä
- Melko hyviä
- Melko huonoja
- Erittäin huonoja

4. Miten sosiaalityöntekijät ovat suhtautuneet Aspergeriin liittyviin erityispiirteisiisi?

- Aina hyvin
- Useimmiten hyvin
- Joskus hyvin, joskus huonosti
- Useimmiten huonosti
- Aina huonosti

Kysely Asperger-henkilöille heidän kokemuksistaan sosiaalityön asiakkaina

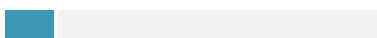
5. Vastaa seuraaviin väittämiin omien kokemustesi perusteella.

	Ei kertaakaan	Joskus	Joka kerta
Asperger-piirteeni ovat vaikuttaneet negatiivisesti siihen, miten sosiaalityöntekijä on minua kohdellut.	☐	☐	☐
Asperger-piirteeni ovat vaikuttaneet positiivisesti siihen, miten sosiaalityöntekijä on minua kohdellut.	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijät ovat olleet tietoisia siitä, mitä Asperger tarkoittaa, ja minkälaisia erityispiirteitä siihen liittyy.	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijät ovat osanneet ottaa huomioon Asperger-piirteeni.	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijä on kohdellut minua huonosti Asperger-piirteideni vuoksi.	☐	☐	☐
Minun ja sosiaalityöntekijän välille on syntynyt väärinkäsityksiä Asperger-piirteideni takia.	☐	☐	☐
Minun ja sosiaalityöntekijän välille on syntynyt väärinkäsityksiä sosiaalityöntekijän puutteellisen Asperger-tietämyksen takia.	☐	☐	☐

6. Kerro mahdollisesti kokemastasi hyvästä kohtelusta sosiaalityössä. Mikä on tehnyt kohtaamisesta hyvän? Millaista hyvä kohtelu on ollut?

7. Kerro mahdollisesti kokemastasi huonosta kohtelusta sosiaalityössä. Mikä on tehnyt kohtaamisesta huonon? Millaista huono kohtelu on ollut?

Keskeytä

Kysely Asperger-henkilöille heidän kokemuksistaan sosiaalityön asiakkaina

8. Mihin sosiaalityöntekijän tulisi mielestäsi kiinnittää huomiota toimiessaan asiakkaan kanssa, jolla on Aspergerin oireyhtymä tai sen piirteitä?

9. Onko sosiaalityöntekijä ollut kiinnostunut sinun omista kokemuksistasi ja mielipiteistäsi, kun olet ollut sosiaalityön asiakkaana?

- Kyllä, ainakin kerran
- Ei koskaan

10. Miten sosiaalityöntekijän kiinnostus tai kiinnostuksen puute sinun kokemuksiasi ja mielipiteitäsi kohtaan on käynyt ilmi vuorovaikutuksessanne?

11. Tarvitsetko asioiden hahmottamiseen apuvälineitä tai -keinoja, kuten kuvia, asioiden piirtämistä tai muistiin kirjoittamista?

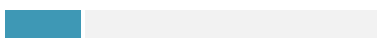
- Kyllä
- En

12. Oletko saanut sosiaalityöntekijältä tukea asioiden hahmottamiseen apuvälineiden ja -keinojen avulla?

- Kyllä. Minkälaista tukea?

- En.

Keskeytä

Kysely Asperger-henkilöille heidän kokemuksistaan sosiaalityön asiakkaina

13. Pyydän sinua seuraavaksi pohtimaan, oletko tullut ymmärretyksi sinun ja sosiaalityöntekijän välisessä kohtaamisessa. Voit vastata molempiin kohtiin, jos sinulla on kokemuksia sekä ymmärretyksi tulemisesta että päinvastaisesta.

Jos olet kokenut tullessi ymmärretyksi sinun ja sosiaalityöntekijän välisessä kohtaamisessa, miten sosiaalityöntekijä on toiminut?

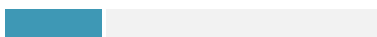
Jos olet kokenut, että sinua ei ole ymmärretty sinun ja sosiaalityöntekijän välisessä kohtaamisessa, miten sosiaalityöntekijä on toiminut?

14. Oletko kokenut tarvetta ympäristön erityisjärjestelyille, kun olet asioinut sosiaalityöntekijän kanssa? Tarkoitan erityisjärjestelyillä esimerkiksi tapaamispaikkaa, tapaamisaikaa, ympäristön valaistusta tai ääniä.

- Kyllä
 En

15. Minkälaisia erityisjärjestelyjä olet kokenut tarvitsevasi, ja miten sosiaalityöntekijä on niihin suhtautunut?

Keskeytä

Kysely Asperger-henkilöille heidän kokemuksistaan sosiaalityön asiakkaina

16. Vastaa seuraaviin väittämiin omien kokemustesi perusteella.

	Kyllä, ainakin kerran	Ei koskaan
Sosiaalityöntekijä on selvittänyt, mitkä asiat ovat tärkeitä minulle (esim. harrastukset ja kiinnostuksen kohteet).	☐	☐
Sosiaalityöntekijä on selvittänyt, keitä ihmisiä lähipiiriini kuuluu.	☐	☐
Sosiaalityöntekijä on selvittänyt, minkälainen tukiverkosto minulla on arjessa.	☐	☐
Sosiaalityöntekijä on hyödyntänyt kohtaamisissamme minulle tärkeitä asioita, kuten harrastuksiani ja kiinnostuksen kohteitani.	☐	☐
Sosiaalityöntekijä on hyödyntänyt tukiverkostojani ja lähipiiriini kuuluvia ihmisiä.	☐	☐

17. Kerro tarkemmin, miten sosiaalityöntekijä on hyödyntänyt kiinnostuksen kohteitasi, harrastuksiasi, verkostojasi tai muita elämänpiiriisi kuuluvia asioita esimerkiksi palvelusuunnitelmaa tehdessään tai tukimuotoja arvioidessaan.**18. Vastaa seuraaviin väittämiin omien kokemustesi perusteella.**

	Aina	Useimmiten	Harvoin	Ei koskaan
Sosiaalityöntekijä on tukenut minua selviytymään itsenäisesti.	☐	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijä on kunnioittanut itsemääräämisoikeuttani.	☐	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijä on antanut minun itse päättää omista asioistani.	☐	☐	☐	☐
Sosiaalityöntekijä on tarjonnut minulle vaihtoehtoja, joista valita.	☐	☐	☐	☐

19. Kerro omin sanoin, miten edellisen kysymyksen väittämät ovat tai eivät ole toteutuneet sinun ja sosiaalityöntekijän välisissä kohtaamisissa.

Kysely Asperger-henkilöille heidän kokemuksistaan sosiaalityön asiakkaina

20. Minkä verran seuraavat, tyypilliset Asperger-piirteet vaikuttavat arkeesi?

	Paljon	Jonkin verran	Vähän	Ei lainkaan
Vaikeudet sosiaalisessa vuorovaikutuksessa	☐	☐	☐	☐
Vaikeudet kielellisessä kommunikaatiossa	☐	☐	☐	☐
Vaikeudet ei-kielellisessä kommunikaatiossa	☐	☐	☐	☐
Poikkeavat reaktiot aistiärsykkeisiin	☐	☐	☐	☐
Vaikeudet hahmottaa kokonaisuuksia	☐	☐	☐	☐
Vaikeudet oman toiminnan ohjaamisessa	☐	☐	☐	☐
Vaikeudet sopeutua muutoksiin	☐	☐	☐	☐
Vaikeudet tulkita muiden ihmisten ilmeitä ja eleitä	☐	☐	☐	☐
Paneutuminen erityisiin mielenkiinnon kohteisiin	☐	☐	☐	☐

21. Mikä on sukupuolesi?

- Nainen
- Mies
- Muu

22. Minkä ikäinen olet?

vuotta.

23. Onko sinulla diagnosoitu Aspergerin oireyhtymä?

- Kyllä
- Ei

Kiitos! Painathan vielä Lähetä-painiketta.

Keskeytä